

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**SOSYAL BİLİŞSEL TEORİYE TEMELLENDİRİLMİŞ
“ÇOCUĞUMU GÜNEŞTEN KORUYORUM”
PROGRAMININ EBEVEYN DAVRANIŞLARINA ETKİSİ**

Adem SÜMEN

DOKTORA TEZİ

2019-ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**SOSYAL BİLİŞSEL TEORİYE TEMELLENDİRİLMİŞ
“ÇOCUĞUMU GÜNEŞTEN KORUYORUM”
PROGRAMININ EBEVEYN DAVRANIŞLARINA ETKİSİ**

Adem SÜMEN

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Selma ÖNCEL**

Bu tez Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından TDK-2018-3501 proje numarası ile desteklenmiştir.

“Kaynakça gösterilerek tezinden yararlanılabilir”

2019-ANTALYA

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma jürimiz tarafından Hemşirelik Anabilim Dalı, Halk Sağlığı Hemşireliği Programında doktora tezi olarak kabul edilmiştir. 27/06/2019

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Selma ÖNCEL
Akdeniz Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Ayla BAYIK TEMEL
Ege Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Kadriye BULDUKOĞLU
Akdeniz Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Ü. Arzu AKCAN
Akdeniz Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Ü. Özcan AYGÜN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Narin DERİN

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı beyan ederim.

Öğrenci

Adem SÜMEN

Danışman

Prof. Dr. Selma ÖNCEL

TEŞEKKÜR

Sadece doktora tezimin hazırlanmasında değil, tüm lisansüstü eğitimim boyunca hayatımda özel bir yeri olan, katkı ve yönlendirmeleri ile gelişimime katkı sağlayan, her aşamada destek veren ve rehberlik eden değerli danışman hocam Prof. Dr. Selma ÖNCEL'e;

Araştırma süresince tezimin ilerlemedesinde bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, tezimin izleme komitesi üyeleri olan değerli hocalarım Prof. Dr. Kadriye BULDUKOĞLU ve Dr. Öğr. Ü. Arzu AKCAN'a;

Tezimin değerlendirilmesinde görüşlerini esirgemeyen jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Ayla BAYIK TEMEL ve Dr. Öğr. Ü. Özcan AYGÜN'e;

Araştırmanın teorik yapısının, programının, materyallerinin şekillenmesinde görüşleri alınarak, bilimsel deneyimleri ile destek olan ve verdikleri geri bildirimlerle katkılar sağlayan tüm hocalarıma;

Araştırmayı gerçekleştirdiğim Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı anaokulları yöneticilerine, öğretmenlerine ve araştırmaya katılan ebeveynlere;

Eğitimimin her aşamasında destek ve katkılarından dolayı Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü çalışanlarına;

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesi sürecinde yardımlarını esirgemeyen Akdeniz Üniversitesi İstatistik Danışma Birimi'nden Öğr. Gör. Dr. Deniz ÖZEL ERKAN'a;

İş ve eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen ve yanımda olan sevgili Aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Adem SÜMEN

ÖZET

Amaç: Bu çalışma Sosyal Bilişsel Teoriye temellendirilmiş “Çocuğumu Güneşten Koruyorum” programının ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanma ve güneşten kaçınma davranışlarına etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma, üç grupta, ön test - son test - izlem düzeninde, randomize kontrollü deneysel bir çalışmadır. Çalışma Nisan-Ekim 2018 tarihleri arasında Manavgat'ta gerçekleştirilmiştir. Çalışma 63 eğitim, 62 eğitim + SMS ve 60 kontrol grubu olmak üzere toplam 185 ebeveyn ile yapılmıştır. Girişim grubu ebeveynlerine altı haftalık Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı uygulanmış, daha sonra eğitim + SMS grubuna haftada iki kez olacak şekilde toplam 25 tane SMS mesajı gönderilmiştir. Verilerin toplanmasında Ebeveyn Tanıtım Formu, Deri Kanseri Risk Algısı, Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği, Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği, Ebeveyn Güneşten Koruma Ölçekleri, Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları Soru Formu kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde McNemar Testi, Marjinal Homojenlik Testi, Wilcoxon İşaretli Sıra Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Tekrarlı Ölçümlerde Varyans Analizi ve eta-kare değeri kullanılmıştır.

Bulgular: Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programında yapılan girişimler, eğitim ve eğitim + SMS gruplarının kontrol grubuna göre ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı davranışlarını, güneşten kaçınma davranışlarını, kendilerini ve çocuklarını güneşten koruma davranışlarını arttırmıştır ($p<0.05$). Eğitim + hatırlatıcı SMS gönderilen gruptaki ebeveynlerde bu davranışların daha yüksek oranda arttığı görülmüştür ($p<0.05$). Sadece güneş koruyucu ürün kullanımı ile ilgili beklentilerdeki artış anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Sonuç: Sosyal Bilişsel Teoriye temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ve hatırlatıcı kısa mesaj göndermenin ebeveynlerin güneşten korunma davranışları üzerinde olumlu etkileri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilişsel Teori, deri kanseri, güneşten korunma, ebeveyn davranışı, halk sağlığı hemşireliği

ABSTRACT

Objective: This study aimed to examine the effect of the “I Am Protecting My Child from the Sun” program, based on social cognitive theory, on parents’ sun-protection product use and sun avoidance behaviors.

Method: Organized as a randomized controlled experimental study conducted on three groups with a pre- and post-test follow-up design, the study was carried out in Manavgat between April 2018 and October 2018 and included the participation of 185 parents, of which 63 were in the education group, 62 were in the education+SMS group, and 60 were in the control group. The parents in the intervention group were administered the “I Am Protecting My Child from the Sun” program for a period of six weeks, while the education+SMS group, in addition to the program, also received a total of 25 short text messages twice a week. Data were collected using the Parent Information Form, Skin Cancer Risk Perception Form, Skin Cancer and Sun Knowledge Scale, Parental Self-Efficacy Scale, Parental Sun Protection Scales, and Parent Behaviors Regarding Protecting Themselves and Their Children from The Sun Question Form. Statistical analysis of the data made SPSS package program.

Results: The interventions made as part of the “I Am Protecting My Child From the Sun” program increased the following behavioral components of the parents in the education group and the education+SMS group, as compared to the control group: sun-protection product use behaviors, sun avoidance behaviors, and behaviors related to protecting themselves and their children from the sun ($p<0.05$). There was an even higher increase in these behavioral components for those parents who, in addition to being administered the program, also received short reminder text messages ($p<0.05$). Only the increase in expectations regarding sun-protection product use was not significant ($p>0.05$).

Conclusion: The “I Am Protecting My Child from the Sun” program, based on Social Cognitive Theory, and the sending of short reminder messages had positive effects on the parents’ behaviors related to protecting themselves and their children from the sun.

Key words: Social Cognitive Theory, skin cancer, sun protection, parent behavior, public health nursing

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGELER ve KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Deri Kanseri	3
2.1.1. Melanoma Dışı Deri Kanserleri	4
2.1.2. Malign Melanoma	5
2.2. Deri Kanserinden Korunma	7
2.3. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri	12
2.4. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi: Sosyal Bilişsel Teori	14
2.5. Deri Kanserinden Korunmada Hemşirenin Rolü	20
3. GEREÇ ve YÖNTEM	22
3.1. Araştırmanın Tipi	22
3.2. Araştırmanın Hipotezleri	22
3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	24
3.4. Araştırmanın Evren ve Örnekleme	24
3.4.1. Örneklem Seçim Ölçütleri	24
3.4.2. Randomizasyon ve Araştırmanın Çalışma Grubu	25
3.4.3. Körleme	29
3.5. Araştırmanın Bağımlı, Bağımsız ve Ara Değişkenleri	29
3.6. Veri Toplama Araçları	30

3.6.1. Ebeveyn Tanıtım Formu	30
3.6.2. Deri Kanseri Risk Algısı	30
3.6.3. Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği	31
3.6.4. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği	31
3.6.5. Ebeveyn Güneşten Koruma Ölçekleri	31
3.6.6. Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları Soru Formu	32
3.7. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı	33
3.7.1. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Hazırlanması	33
3.7.2. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı Kapsamında Kullanılan Eğitim Materyalleri	36
3.8. Veri Toplama Yöntemi	38
3.8.1. Ön Uygulama	38
3.8.2. Uygulama	39
3.9. Verilerin Değerlendirilmesi	41
3.10. Araştırma Etiği	42
3.11. Araştırmanın Sınırlılıkları	43
4. BULGULAR	45
4.1. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Yetkinliklerine, Bilgi Düzeylerine, Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumlarına ve Risk Algularına Etkisi	45
4.1.1. Ebeveynlerin Yetkinliklerine İlişkin Bulgular	46
4.1.2. Ebeveynlerin Konuyla İlgili Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular	47
4.1.3. Ebeveynlerin Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumlarına İlişkin Bulgular	50
4.1.4. Ebeveynlerin Deri Kanseri Risk Algularına İlişkin Bulgular	50
4.2. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Davranışlarına Etkisi	53
4.2.1. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Öz-Yeterliliğine İlişkin Bulgular	53

4.2.2. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Normlar/Tutumlarına İlişkin Bulgular	55
4.2.3. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Beklentilerine İlişkin Bulgular	56
4.2.4. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Engellerine İlişkin Bulgular	58
4.3. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Davranışlarına Etkisi	61
4.3.1. Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Öz-Yeterliliğine İlişkin Bulgular	61
4.3.2. Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Normlar/Tutumlarına İlişkin Bulgular	63
4.3.3. Ebeveynlerin Bronzlaşma Beklentilerine İlişkin Bulgular	64
4.3.4. Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Beklentilerine İlişkin Bulgular	66
4.4. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışlarına Etkisi	69
4.4.1. Ebeveynlerin Güneşten Korunma Davranışlarına İlişkin Bulgular	69
4.4.2. Ebeveynlerin Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışlarına İlişkin Bulgular	71
5. TARTIŞMA	75
5.1. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Yetkinliklerine, Bilgi Düzeylerine, Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumlarına ve Risk Algularına Etkisi	75
5.2. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Davranışlarına Etkisi	77
5.3. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Davranışlarına Etkisi	78
5.4. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışlarına Etkisi	79
5.5. Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Uygulanabilirliği	80
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	85

EKLER

- EK-1.** Ebeveyn Bilgilendirme ve Onam Formu
- EK-2.** Ebeveyn Tanıtım Formu
- EK-3.** Deri Kanseri Risk Algısı
- EK-4.** Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği
- EK-5.** Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği
- EK-6.** Ebeveyn Güneşten Koruma Ölçeği
- EK-7.** Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları Soru Formu
- EK-8.** Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı Kapsamında Görüşleri Alınan Uzmanlar
- EK-9.** Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının İçeriği ve Kavramsal Temelleri
- EK-10.** Ebeveynlere 12 Hafta Boyunca Gönderilen SMS Mesajları
- EK-11.** Eğitim Kitapçıkları Değerlendirme Formu
- EK-12.** Ebeveynler İçin Güneşten Korunma Rehberi
- EK-13.** 3-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri Broşürü
- EK-14.** Melanoma Broşürü
- EK-15.** Eğitimde Kullanılan Videoların Kullanım İzni
- EK-16.** Eğitimde Kullanılan Videolar
- EK-17.** Çerçeve
- EK-18.** Yaka Kartı, Anahtarlık ve Magnet
- EK-19.** Yapboz
- EK-20.** Güneş Koruyucu Ürün, Tişört, Şapka ve Smartsun Bileklik
- EK-21.** Katılım Belgesi
- EK-22.** Ölçek Kullanım İzni
- EK-23.** Etik Kurul İzni
- EK-24.** Kurum İzni

EK-25. Ebeveynlerin Deri Kanseri Risk Algıları, Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumları, Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları

EK-26. Tez Çalışmasının Zaman Akış Çizelgesi

ÖZGEÇMİŞ

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1.	Fitzpatrick Deri Fototipi sınıflandırması	6
Tablo 2.2.	ABCDE bulguları	7
Tablo 2.3.	Ultraviyole indeks değeri, derecesi ve korunma yöntemleri	10
Tablo 2.4.	Kendi Kendine Deri Muayenesi adımları	11
Tablo 3.1.	Örneklem kapsamına dahil edilme ve dışlama ölçütleri	25
Tablo 3.2.	Kontrol ve girişim gruplarındaki ebeveynlerin çocuklarının tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı	26
Tablo 3.3.	Araştırmaya katılan ebeveynlerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı	28
Tablo 3.4.	Araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach's Alpha değerleri	33
Tablo 3.5.	Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının haftalık uygulama çizelgesi (30 Nisan – 08 Haziran 2018)	40
Tablo 3.6.	Verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler	41
Tablo 4.1.	Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği ve Deri Kanseri Güneş Bilgi Ölçeği puan ortalamalarının grup ve zamana göre karşılaştırılması	49
Tablo 4.2.	Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği ve Deri Kanseri Güneş Bilgi Ölçeği üzerindeki etkisi	49
Tablo 4.3.	Ebeveynlerin Kendi Kendine Deri Muayenesi yapma durumları ve Deri Kanseri Risk Algılarının zamana göre karşılaştırılması	52
Tablo 4.4.	Ebeveynlerin Gelecek 10 yılda ve yaşamları boyunca Deri Kanseri Risk Algılarının zamana göre karşılaştırılması	52

Tablo 4.5.	Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımı alt ölçek puan ortalamalarının grup ve zamana göre karşılaştırılması	60
Tablo 4.6.	Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımı alt ölçekleri üzerindeki etkisi	61
Tablo 4.7.	Güneşten Kaçınma alt ölçek puan ortalamalarının grup ve zamana göre karşılaştırılması	68
Tablo 4.8.	Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Güneşten Kaçınma alt ölçekleri üzerindeki etkisi	69
Tablo 4.9.	Ebeveynlerin Güneşten korunma davranışı oranlarının zamana göre karşılaştırılması	73
Tablo 4.10.	Ebeveynlerin Çocuklarını güneşten koruma davranışı oranlarının zamana göre karşılaştırılması	74

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1.	Sosyal Bilişsel Teorinin karşılıklı belirleyicileri	16
Şekil 3.1.	Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveyn davranışlarına etkisine yönelik çalışmanın girişim ve kontrol grubu CONSORT (2010) şeması	27
Şekil 3.2.	Çalışmanın Sosyal Bilişsel Teoriye Göre Kavramsal – Teorik - Deneysel yapısı	35
Şekil 3.3.	Araştırma süreci	44

SİMGELER ve KISALTMALAR

BB	: Bronzlaşma Beklentileri
BHK	: Bazal Hücreli Karsinom
C-T-E	: Conceptual-Theoretical-Empirical (Kavramsal-Teorik-Deneysel)
DKRA	: Deri kanseri Risk Algısı
ÇGKP	: Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı
DKGBÖ	: Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği
EÇGKD	: Ebeveynlerin Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları
EGKÖ	: Ebeveyn Güneşten Korunma Ölçeği
EYÖ	: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği
GKB	: Güneşten Kaçınma Beklentileri
GKF	: Güneş Koruma Faktörü
GKN/T	: Güneşten Kaçınmayla İlgili Normlar/Tutumlar
GKÖ	: Güneşten Kaçınma Ölçeği
GKÖ-Y	: Güneşten Kaçınma Öz-Yeterliği
GKÜKE	: Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Engeller
GKÜKB	: Güneş Koruyucu Ürün Kullanımıyla İlgili Beklentiler
GKÜKN/T	: Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Normlar/Tutumlar
GKÜKÖ	: Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Ölçeği
GKÜKÖ-Y	: Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımı Öz-Yeterliği
KKDM	: Kendi Kendine Deri Muayenesi
MDDK	: Melanoma Dışı Deri Kanseri
MM	: Malign Melanoma
SBT	: Sosyal Bilişsel Teori
SHK	: Skuamöz Hücreli Karsinom
SMS	: Short Message Service - Kısa Mesaj Hizmeti
SPF	: Sun Protection Factor
UV	: Ultraviyole

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

Deri kanserleri oldukça yaygın görülen, insidansı giderek artan ve topluma oldukça yüklü bir maliyete sebep olan ciddi bir sağlık problemidir (Jemal ve ark., 2009). Her yıl yaklaşık 3.5 milyon yeni vaka tespit edilmekte olup insidansı giderek artmaktadır (Rogers ve ark., 2010). Melanoma insidansının diğer kanser çeşitlerine oranla daha hızlı bir artış göstermekte olduğu (son 30 yılda %237 kadar) bildirilmektedir. Melanomanın insidansındaki bu artış; biyopsi ve taramaların artmasına bağlanmaktadır. Bunun sonucunda da erken evre vakaların sayısının arttığı savunulmaktadır (Welch ve ark., 2005). Sağlık Bakanlığı verilerine göre ülkemizde melanoma görülme sıklığı erkeklerde 2.0/100.000, kadınlarda 1.4/100.000 olarak bildirilmiştir. Bu oran yaş ilerledikçe artmakta ve erkeklerde 85 yaş üzerinde 17.3/100.000, kadınlarda 80-84 yaşları arasında 11.9/100.000 olmaktadır (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, 2017).

Deri kanserine yakalanma riski tüm bireylerde vardır. Ancak açık tene sahip, çok sayıda beni ve lekeleri olan, uzun süre güneşe maruz kalan, çocuklukta güneş yanığı öyküsü olan bireylerde daha fazladır (Feher ve ark., 2010; Heckman ve Coups, 2011). Güneşten korunmada olumlu davranışlar geliştirilmesi ve insanların ultraviyole (UV) radyasyona maruziyetinin en aza indirilmesi deri kanserlerinin halk sağlığına olan yükünün azaltılmasında önemli bir adımdır (Dobbinson ve ark., 2009). Şapka ve güneş gözlüğünün kullanılması, güneş ışığından korunacak şekilde gölgeliklerin tercih edilmesi, güneş ışığının geçişine engel olacak giysilerin giyilmesi, geniş spektrumlu güneşten koruyucu ürünlerin kullanılması kişilere deri kanserinden korunmak için önerilmektedir (Croghan, 2018; Littlewood ve Greenfield, 2018). Kişileri, derilerinde bulunan benlerdeki renk ve şekil değişikliklerinde aile hekimlerine kontrole gelmeleri konusunda uyarmak, tanı almış birinci derece yakını olanların tüm vücut muayenesini yapmak ve kendi kendilerini deri muayenesi yapabilecek şekilde eğitmek diğer koruyucu önlemlerdir (Tekin ve Şencan, 2010).

Çocukluk çağında maruz kalınan güneş ışınlarının deri kanseri gelişimindeki önemi ile çocukların güneşten korunmasında ebeveyn davranışları önemli olup, aileler davranış ve

tutumlarıyla çocuklarına olumlu rol modeli olabilirler (Bodekær ve ark., 2014; Sümen ve Öncel, 2014). Yapılan çalışmalarda da deri kanserinin önlenmesinde, küçük çocukların güneşten korunma davranışlarını değiştirmek için ailelere odaklanılması gerektiği vurgulanmıştır (Crane ve ark., 2006; Aulbert ve ark., 2009; Thomson ve ark., 2012; Glanz ve ark., 2013; Stöver ve ark., 2012; Ho ve ark., 2016; Erkin ve Temel, 2017).

Gelişim dönemleri boyunca çocuklar farklı davranış ve beceriler öğrenirler. Bu süreçte, karşılaşmış oldukları zorluklarla baş edebilmek için ebeveynlerinin yardımına ihtiyaç duyarlar (Yıldız ve ark., 2017; Zorbaz, 2018). Bandura'nın (1977) Sosyal Bilişsel Teorisine göre, insan davranışları ve çevre birbirleri ile etkileşim içindedir. İnsanlar, sosyal çevresiyle kurduğu etkileşimde gözlemlene, taklit etme ve model alma yöntemleri ile davranışları öğrenir veya önceden öğrenmiş olduğu davranışı yeniler. Çocuklar gözlemledikleri olumlu/onaylanmış davranışları kendileri de gösterir; karşılanan olumsuz davranışları göstermezler (Gültekin, 2018). Sosyal öğrenme hayat boyu sürmekte, bu önce ailede daha sonra okulda gerçekleşmektedir. Çocuklar bu dönemde çevresini algılamaya çalışmakta ve uyum sağlamaktadırlar. Bu yüzden ebeveynler, çocukların gelişim dönemlerinde oldukça bilinçli olmalıdırlar (Gander ve Gardiner, 2015).

Konuyla ilgili gerekli literatür taramalar yapılmıştır (Sümen ve Öncel, 2018a; 2018b; 2018c). Türkiye'de anaokulu öğrencileri ve ebeveynlerine yönelik teorik bir modele dayalı, hemşireler tarafından yürütülen bir güneşten korunma programına rastlanmamıştır. Bir modele dayalı olarak program oluşturmak ve ebeveynlerin kendilerini/çocuklarını güneşten koruma davranışlarına etkisini ortaya çıkarmak amacıyla aşağıdaki araştırma yürütülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Sosyal Bilişsel Teoriye temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı (ÇGKP)'nın ebeveynlerin davranışlarına etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Deri Kanseri

Deri kanserleri en sık görülen kanserler arasındadır. Deri kanserlerinin primer önemi, tüm tümörler içinde sık karşılaşılan ve insidansı en hızlı artan maligniteler olmasıdır (Apalla ve ark., 2017). Deri kanserleri, malign melanoma (MM) ile melanoma dışı deri kanseri (MDDK) olarak tanımlanan bazal hücreli karsinom (BHK) ve skuamöz hücreli karsinomdan (SHK) oluşur (Riemenschneider ve ark., 2018). Son zamanlarda tüm dünyada insanların UV ışınlarına olan maruziyetlerinin artması hem MM hem de MDDK insidansını artırmaktadır. Epidemiyolojisinde güneş kaynaklı UV ışınlarının önemli rol oynadığı bu kanser türünde, ozon tabakasının giderek incilmesiyle UV ışınlarına olan yoğun maruziyetin artması önemli bir risk faktörünü oluşturmaktadır (Apalla ve ark., 2017; Bleakley ve ark., 2018).

Son yıllarda ülkemizde de dünya genelinde olduğu gibi deri kanseri vakalarında sürekli bir artış olmaktadır. Güneş ışınlarına fazla maruz kalmak, bronzlaşmak, solaryum kullanımı ve güneşten korunma davranışlarının sergilenmemesi deri kanserlerinin gelişmesinde temel neden olarak görülmektedir. Oysa davranışlarda yapılacak basit değişiklikler insanları UV ışınlarının zararları etkilerinden koruyabilecektir. Ülkemizde bu konu ile ilgili literatür, Sümen ve Öncel (2018a) tarafından 31 çalışmanın incelendiği bir derleme ile ortaya konmuştur. Derleme sonucuna göre; çalışmaların örnekleminin çoğunluğunu öğrenci gruplarının oluşturduğu, üniversite öğrencilerinin ilk sırada olduğu bunu sırasıyla ortaokul öğrencileri, ilkokul ve ortaokul öğrencileri, lise öğrencileri, ilkokul öğrencilerinin izlediği görülmüştür. Araştırmaların yarıdan fazlasının tanımlayıcı türde yapıldığı ve yarı deneysel türde yapılan çalışmalarda ortaokul öğrencilerine, lise öğrencilerine, hemşirelik öğrencilerine ve çiftçilere deri kanserinden ve güneşten korunmaya yönelik çeşitli girişimler/egitimler (sunum, poster, broşür, deri muayenesi vb.) uygulandığı, uygulanan girişimlerin/egitimlerin etkilerinin değerlendirildiği ve uygulanan yöntemlerin gruplarda etkili olduğu saptanmıştır.

2.1.1. Melanoma Dışı Deri Kanseri

MDDK beyaz ırkta en sık görülen deri kanserlerinden biridir. Yeni tanı almış kanser vakalarının üçte birinden fazlasını oluşturur. MDDK'nin BHK ve SHK olmak üzere iki histolojik tipi vardır. BHK tüm MDDK'nin dörtte üçünü oluşturmaktadır (İşcibaşı, 2011; Riemenschneider ve ark., 2018). MDDK'nın gelişim ve ilerleyişini çevresel, kişiye ve yaşam biçimine bağlı faktörlerin etkileşimi belirlemektedir (Guy ve ark., 2015). Kişiyeye ait MDDK gelişme riskini arttıran faktörlerin başında;

- İleri yaş
- Erkek cinsiyet
- Kızıl, sarışın veya açık kahve saç rengi
- Mavi veya yeşil göz rengi
- Fitzpatrick deri tipi I-II
- Çocukluk döneminde çillenme olması
- Çocukluk döneminde güneş yanığı
- Ailede deri kanseri öyküsü gelmektedir (Jalalat ve ark., 2018).

Bazal Hücreli Karsinom

BHK'lar en sık karşılaşılan ve insidansı dünya genelinde hızla artan bir MDDK tipidir (Mohan ve Chang, 2014). BHK'lar tipik olarak güneş gören yerlerde yerleşim gösterirler. Özellikle açık tenli kişilerde en sık görülen MDDK türüdür. Açık yara, kırmızı leke ve yara izi görünümündedirler (Marzuka ve Book, 2015). BHK genellikle baş-boyun bölgesine yerleşim gösterirken, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla BHK'lara yakalandığı ve hızlı ilerlediği belirlenmiştir (Kasap ve ark., 2015; Marzuka ve Book, 2015). BHK yavaş büyür ve nadiren metastaz yapar ancak şekil bozukluğuna neden olabilir (Verkouteren ve ark., 2017). Deri kanseri türlerinin tümünde olduğu gibi BHK'ların da etiolojisinde en önemli faktör UV ışınlarına maruz kalmaktır (Moan ve ark., 2015). Genetik yatkınlık, immün yetmezlikler, çocukluk çağında geçirilen güneş yanıkları, deri tipi I ve II diğer risk faktörleridir (Moan ve ark., 2015; Verkouteren ve ark., 2017).

Skvamöz Hücreli Karsinom

SHK'lar MDDK'ların %20'sini oluşturmakta olup sıklığı açısından derinin ikinci malign tümörüdür. Yaş ilerledikçe SHK'nın insidansı artar ve metastaz yapma riski vardır. UV radyasyonu başta olmak üzere ışınlarla çocukluk döneminde çok fazla maruz kalmak, güneş yanıkları, mavi/yeşil gözlü, sarışın/kızıl saçlı, çilli deri yapısına sahip olmak, açık alanda çalışmak risk faktörlerini oluşturur (Marur ve Forastiere, 2016). BHK'ların aksine kısa sürede, hızlı gelişen, ülser ve nekroz görülebilen, alt dokuya yayılan, ağrılı ve kaşıntılı olabilen doku bozukluklarıdır. Deride kabarıklık veya kırmızı kabuklu bir yara şeklinde ortaya çıkabilir (Bichakjian ve ark., 2018). Yerleşim yerlerine göre spesifik SHK tipleri; oral, alt dudak, genital, sikatris, verriköz ve metastatik SHK olmak üzere altı tanedir. Daha çok baş ve boyun (%55), el sırtı ve ön kol (%18), bacaklar (%13), omuz ve sırt, göğüs ve karın (%4), kol ve nadiren genital bölgede (%3) görülmektedir (Kızılbey ve Akdeste, 2013).

2.1.2. Malign Melanoma

MM insidansı dünyada giderek artan, deri kanserleri içerisinde sıklık açısından üçüncü sırada olan, mortalite oranı yüksek olan tipidir (Yararbaş ve ark., 2017). Deri kanserlerinin yaklaşık %4'ü MM olup, %95'i beyaz ırkta olmaktadır. Mortalite oranı %80'dir. Tanı anında ortalama yaş 45-55'tir (Markovic ve ark., 2007). Melanomun en sık yerleştiği organ %91.2 ile deridir (İşcibaşı, 2011). Erkeklerde sıklığı 1.5 kat daha fazla olup en çok sırtta, kadınlarda ise alt bacak bölgesinde görülür (Horrell ve ark., 2015). Erken dönemde tespit edildiğinde melanomaların iyileşme şansı yüksekken, metastaz yapması durumunda mortalite oranı yüksektir (Tuong ve ark., 2012). Melanoma gelişiminde etkisi olan risk faktörlerinin tanımlanması erken tanı için önemlidir. En önemli etiyolojik faktör aralıklı ve şiddetli UV maruziyetidir. Diğer risk faktörleri;

- Çocukluk döneminde aralıklı olarak güneş ışığına maruz kalma,
- Küçük yaşlarda soğuk ülkelere sıcak ülkelere göç,
- Yapay UV kaynakları,
- Yüksek sosyo-ekonomik düzey,
- Sigara, obezite,

- Fenotipik risk faktörleri (deri, saç, göz rengi ve çillenme gibi),
- Irk, cinsiyet ve hormonal faktörler,
- Kişisel/ailevi melanoma öyküsü,
- Ben sayısıdır (Vuong ve ark., 2016; Herr ve ark., 2018).

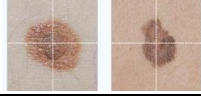

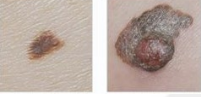

Fototipik Özellikler: Güneş ışınlarına karşı gelişen derinin reaksiyonlarına göre, Fitzpatrick deri tipi sınıflandırılması yapılmaktadır (Tablo 2.1). Fitzpatrick tarafından deri, rengine ve UV hassasiyetine göre altı sınıfta kategorize edilmiştir. Sınıflandırmada; UV maruziyeti ile güneş yanığı gelişmesi, deri, saç ve göz rengi derecelerine bakılır. Fitzpatrick VI'dan I'e doğru derinin melanin içeriği giderek azalmakta, UV hasarına hassasiyet sonucu deri kanseri oluşma yatkınlığı artmaktadır (Yakut ve ark., 2016). Açık göz rengi (mavi/yeşil), açık saç rengi (sarı/kızıl), çillenmeye yatkın, kolay güneş yanığı gelişebilen ve bronzlaşmayan Fitzpatrick deri tipi I-II fototipinde olan kişilerde MM riski iki kat artmaktadır (Eilers ve ark., 2013).

Tablo 2.1. Fitzpatrick Deri Fototipi sınıflandırması

Risk düzeyi	Deri tipi	Deride meydana gelen değişiklikler	Derinin rengi
Yüksek	I	Her zaman kolay yanar, kesinlikle bronzlaşma olmaz.	Beyaz ten, açık sarışın, kızıl ya da sarı saç, mavi göz rengi, çillenme
Yüksek	II	Genellikle kolay yanar çok az bronzlaşır.	Beyaz ten, açık sarışın, kızıl ya da sarı saç, mavi-yeşil göz rengi
Orta	III	Yanar, ancak zamanla bronzlaşır.	Beyaz ten
Orta	IV	Çok az yanar, kolay bronzlaşır.	Açık kahverengi
Düşük	V	Çabuk bronzlaşır ve güneş yanığı olmaz.	Kahverengi
Düşük	VI	Güneş yanığı oluşmaz, ancak alerji görülebilir.	Koyu kahverengi

Malign Melanomada Belirtiler: Deri kanserinin en önemli belirtisi derideki değişikliklerdir. Bu iyileşmeyen bir yara, değişen bir ben veya yeni bir büyüme olabilir (Tsao ve ark., 2015). Klinik belirtiler, uyarıcı işaretler ve benlerin takibindeki farklılaşmanın kolay tespiti için ABCDE kuralı kullanılmaktadır (Tablo 2.2).

Tablo 2.2. ABCDE bulguları

	Asymmetry-Asimetri (A): Benin bir tarafı diğer tarafından farklıdır.
	Border-Sınır (B): Benin kenarları düzensiz, girintili çıkıntılı veya bulanıktır.
	Color-Renk (C): Benin her tarafı aynı renk değildir. Kahverengi, siyah gölgeler olabilir veya pembe, kırmızı, beyaz, mavi ek renkler görülebilir.
	Diameter-Büyükülüğü (D): Melanoma bazen daha küçük boyutlarda görülse de, söz konusu leke 6mm'den büyük olmamalıdır.
	Evolving-Farklılaşma (E): Benin büyüklüğü, şekli veya rengi değişmektedir.

2.2. Deri Kanserinden Korunma

Derinin korunmasında UV maruziyetini azaltmak ve istenmeyen etkileri önlemek amaçlanmaktadır. İnsan derisi UV radyasyonuna karşı doğal savunma mekanizmasına sahiptir. Çocukluktan itibaren alınan UV ışınları deri kanseri oluşumuna neden olan etkenlerin başında gelmektedir. Çocukluk döneminden itibaren doğru güneşten korunma davranışları alışkanlık haline getirilmelidir (Walls ve Weinstock, 2018). Dünya Sağlık Örgütü tarafından önerilen ve kabul gören beş güneşten korunma yöntemi bulunmaktadır.

- Giysileri uzun kollu seçme
- Güneş koruyucu sürme
- Geniş kenarlı şapka kullanma
- Gölgede kalma
- Güneş gözlüğü takma (Centers for Disease Control and Prevention, 1997; World Health Organization, 2002)

Giysilerle korunma: Güneşten korunmada en pratik ve basit yol giysilerle korunmadır. Kalın, sıkı dokunmuş, çift kat, vücut bölgelerini kapatan uzun kollu ve paçalı giysiler güneşten koruyucu kıyafetler olarak tanımlanır (Doğan ve Yalçın, 2015). Açık renkli giysilere göre koyu renk giysilerin UV koruyuculuğu yüksektir. Koyu renkli kıyafetler UV ışınlarını daha çok çekerek sıcaklık hissi daha fazla oluşur ve bireyde rahatsızlık oluşturur. Bu nedenle açık renkli giysiler önerilmektedir. Yazın genellikle pamuk, viskon, keten gibi sentetik olmayan hafif giysiler tercih edilmeli ve giyilen kıyafetler yüksek yakalı, vücudu sarmayan nitelikte olmalıdır. Aileler, çocuklarına yazın uzun kollu giysiler giydirmeye konusunda bilgilendirilmelidir (Tripp ve ark., 2016; Downs ve Harrison, 2018).

Güneş koruyucu ürünlerle korunma: Güneş koruyucu ürünler formlarına göre (krem, losyon, jel, sprej) organik veya inorganik maddelerdir. Güneşe çıkmadan önce güneş koruma faktörü (GKF - Sun Protection Factor - SPF) yüksek ve uygun güneş koruyucu ürünlerin kullanılması, UV ışınlarının absorbe edilmesini ve yansımalarını sağlayarak deri üzerindeki olumsuz etkilerinden korunmayı sağlar (Sambandan ve Ratner, 2011; Saray ve Duman, 2015). Güneş koruyucu ürünlerin UV-B koruma derecesi SPF 2 ile 50+ arasında belirlenmiştir. Buna göre SPF 2-15 arası “*düşük*”, SPF 15-30 arası “*orta*”, SPF 30-50 arası “*yüksek*” ve SPF 50 + “*en yüksek*” düzeyde koruma sağlar şekilde sınıflandırılmıştır. Ürünlerin ambalajında yer alan UV-A koruması derecesine göre birden dört yıldız kadar değer alarak * “*düşük*”, ** “*orta*”, *** “*yüksek*” ve **** “*en yüksek*” koruma sağlar (Ünlü ve Erdem, 2010). Çocuklara dışarıdaki aktivitelerinde, yüzme gibi çeşitli sportif aktiviteler öncesi ve sonrasında, en az iki saatte bir olacak şekilde UV-A ve UV-B’ye karşı koruma sağlayan; toksik olmayan, ışığa, suya denize, terlemeye, buharlaşmaya ve sürtünmeye dayanıklı; kokusuz, renksiz ve yüksek SPF’ye sahip; deri pH’ı, vücut sıcaklığı ve UV radyasyonun etkisiyle bozulmayan; toksik, iritan ve alerjik olmayan ürünler kullanılmalıdır (Syring ve ark., 2016; Lucas ve ark., 2018). Saraiya ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan bir sistematik derlemede, tek başına güneş koruyucu ürün kullanımının deri kanserini önlemede etkisinin olmadığı fakat en az SPF 15 olan güneş koruyucuların çocukluktan itibaren kullanımının MDDK’nin önlenmesinde %78 oranında etkili olduğu vurgulanmıştır.

Geniş kenarlı şapka ile korunma: Yüzü, boynu, kulakları, alını ve gözleri çevreleyen, baş çevresini en az 10 cm genişliğinde örten, geniş kenarlı bir şapka takılmalıdır. Şapkalar; yüz, boyun ve ensede gölge yapar ve böylece ortalama 3-5 GKF civarında bir koruma sağlar (Backes ve ark., 2018a).

Güneş gözlüğü ile korunma: Göz ve göz çevresi güneş gözlüğü kullanımıyla UV radyasyondan %99 oranında koruma sağlar. Gözlüğün UV-A ve UV-B bloke edici etiketinin üzerinde olmasına dikkat edilmelidir (Backes ve ark., 2018b).

Gölgede kalarak korunma: İçinde bulunulan mevsim, ozon tabakasının yoğunluğu, dönenceler, ışınların dünyaya geliş açısı, çevre kirliliği gibi koşullara bağlı olarak UV ışın miktarı değişir. Güneşin tam tepede olduğu 10.00-16.00 saatleri arası UV'nin en yoğun olduğu zamanlardır (Opene ve ark., 2017). Kişinin gölgesinin kendi boyuna göre uzun olması UV ışınları açısından güvenli olan saatleri anlamada kullanılacak basit bir yöntemdir. Kişilerin açık havadayken ağaç gölgesi gibi gölge olan bölgelerde bulunmaları ve yanlarında şemsiye taşımaları önerilmektedir (Gage ve ark., 2018).

UV indeksine göre korunma: UV indeksi; gün içerisinde güneşin tam tepede olduğu zaman, yer yüzeyine ulaşması beklenen UV radyasyon miktarının, 0'dan 15'e kadar uzanan bir ölçek üzerinde sınıflandırılmasıdır. $1 \text{ UVI} = 0.025 \text{ W/m}^2$ 'dir. UV indeks değerleri ve değerlere göre alınması gereken güneşten korunma adımları Tablo 2.3'te verilmiştir (<https://www.mgm.gov.tr/site/yaritim1.aspx?=UvIndeks>, Erişim tarihi: 14 Ocak 2019).

Kendi Kendine Deri Muayenesi: Kendi kendine deri muayenesi (KKDM) yapanların yapmayanlara oranla daha küçük tümörleri fark ettiği belirlenmiştir. MM; %50-60 oranında anormal bir görünüm olarak hastaların kendileri, %10-20 oranında eşleri/yakınları ve kalanı sağlık çalışanları tarafından fark edilmektedir. MM genellikle deri yüzeyinde oluşmaya başladığı için erken dönemde saptanabilir (Paddock ve ark., 2016; Svoboda ve ark., 2018). Bu nedenle Friedman ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen ve 10 adımdan oluşan KKDM'nin (Tablo 2.4) ayda bir yapılması yararlıdır. Ülkemizde de Koştü ve arkadaşları (2014) tarafından, Amerikan Deri Kanseri Vakfı'nın geliştirdiği sekiz adımdan oluşan KKDM adımları uyarlanmış olup kullanılmaktadır.

Tablo 2.3. Ultraviyole indeks değeri, derecesi ve korunma yöntemleri

İndeks değeri	İndeks Derecesi	Anlamı	Alınacak önlemler	Yanık riski
< 2	Düşük	UV indeks değeri 0 ile 2 aralığında ise; bu güneşin UV ışınlarının asgari değerde zararlı olduğunu gösterir. Güneşin ekstrem değerlere ulaştığı 10:00-16:00 saatleri arasında yanmaksızın bir saat güneşte kalabilir.	Çok hassas cilde sahip olmayan her insanın yanmaksızın birkaç saat güneşte kalabileceği en asgari UV ışını gücünün olduğu ortamdır. Daha uzun süreler dışında kalacaklara en az 8 koruma faktörlü güneş kremleri önerilir. 	Normal cilt yapısına sahip insanlarda; bir saatten fazla sürede
3 - 5	Orta	Bu değerler, düşük risk olasılığını işaret eder. İnsanlar 20 dakika zarar görmeksizin güneşe maruz kalabilirler.	Dışarıda güneş gözlüğü ve şapka takılması önerilir. Gerekli tedbirler alınarak güneşlenilebilir. En az 15 koruma faktörlü güneş kremleri kullanılmalıdır. 	Normal cilt yapısına sahip insanlarda; 40 dakikada
6 - 7	Yüksek	İndeksin bu değerleri orta şiddette UV radyasyonu temsil eder. Olağan cilde sahip insanlar 15 dakika kadar güneşte kalabilirler.	Bebekler direkt güneşe çıkarılmamalı, yetişkinler dışarıda güneş gözlüğü, şapka ve en az 25 SPF güneş kremi kullanılmalıdır. Güneşlenme için nispeten uygun ortamdır. Hassas ciltler için risk yüksektir. 	Normal cilt yapısına sahip insanlarda; 30 dakikada
8 - 10	Çok yüksek	Oldukça yüksek UV radyasyonu temsil eder. UV radyasyona maruz kalarak, olası muhtemel zararlar için risk faktörü bu değerlerde fazladır. 10 dakikadan daha az bir süre güneşte kalınabilir.	Direkt güneş ışığına maruz kalmadan gölge altında olmalı, açık hava sporlarından kaçınılmalıdır. Bebekler asla, çocuklar mümkünse direkt güneşe çıkmamalıdır. Yetişkinler giysi ve en az 40 faktör krem kullanılmalıdır. 	Normal cilt yapısına sahip insanlarda; 20 dakikada
11 +	Aşırı yüksek	İndeksin bu aralıktaki değerleri, UV radyasyonun canlılar üzerinde, olası en yüksek risklerini işaret etmektedir. Güneşte kalma süresi 5 dakika ile sınırlı olmalı ve mümkünse dışarı çıkılmamalıdır.	Bebekler ve çocuklar asla, yetişkinler ise mümkünse dışarı çıkmamalıdır. Zorunluluk durumunda güneş gözlüğü, şapka, boynu ve kolları koruyan giysiler giyilmelidir. Açıkta kalan yerlere 50+ koruma faktörlü krem sürülmelidir. 	Normal cilt yapısına sahip insanlarda; 15 dakikadan daha az sürede yanık oluşur.

Tablo 2.4. Kendi Kendine Deri Muayenesi adımları

<p>1. Adım</p>		<p>Oda iyi aydınlatılmış olmalı. Kişinin yanında bir boy aynası, bir el aynası, fön makinası, iki tane sandalye veya tabure olmalı. Kişi tamamen soyunmalı.</p>	<p>2. Adım</p>		<p>Avuç içleri yukarı gelecek şekilde eller açılmalı. Avuç içine, parmaklara, parmak aralarına, ön kola, boşluklara bakılmalı. Aynı işlemler avuç içleri aşağıya bakacak şekilde tekrarlanmalı.</p>
<p>3. Adım</p>		<p>Boy aynasının önüne geçilip, avuç içleri kendine bakacak şekilde, dirsekler bükük, kollar yukarı doğru tutulmalı. Dirseklere ve kol arkasına bakılmalı.</p>	<p>4. Adım</p>		<p>Yine boy aynasının önüne geçilmeli ve vücudun ön yüzü tamamen görünmeli. Yüze, boyun ve kollara bakılmalı. Kolların üst kısımlarına bakılmalı. Göğüs, karın ve kasık bölgesi ile bacaklara bakılmalı.</p>
<p>5. Adım</p>		<p>Aynanın önünde avuç içleri birbirine bakacak şekilde, eller başının üzerine gelecek şekilde tutulmalı. Sağ taraf aynaya bakacak şekilde yan durulmalı. Kollara, koltuk altına, gövdenin ve bacakların yan taraflarına bakılmalı. Aynı işlem sol tarafa da uygulanmalı.</p>	<p>6. Adım</p>		<p>Aynaya arkası dönük bir şekilde durulmalı ve sırt, kalça ile bacaklara bakılmalı.</p>
<p>7. Adım</p>		<p>El aynasını da kullanarak boy aynasında boynun arka kısmı, sırt ve kalça incelenmeli. Bu alanları görmek zor olduğu için birinden de yardım istenmesi yararlı olacaktır.</p>	<p>8. Adım</p>		<p>El aynası ve boy aynası kullanılarak kafaya ve saç aralarına iyice bakılmalı. Saçı daha iyi incelemek için fön makinasından yararlanılabilir. Bu alanları da görmek zor olduğu için birinden yardım istenebilir.</p>
<p>9. Adım</p>		<p>Bir sandalyeye oturulmalı diğer sandalyeye de ayak konulmalı. El aynası ile kasık bölgesinden başlayarak aşağıya doğru tüm bacağın iç ve dış kısımları incelenmeli. Aynı işlem diğer bacak içinde uygulanmalı.</p>	<p>10. Adım</p>		<p>Sandalyede otururken bir bacak diğer bacağın üzerine konulmalı. El aynasının yardımı ile ayağın üst kısımlarına parmaklara, parmak aralarına ve tırnaklara bakılmalı. Sonra ayak ve ayak tabanı incelenmeli. Aynı işlem diğer ayak için de uygulanmalı.</p>

2.3. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri

Okul öncesi dönem, çocukların gelişim hızının yüksek olduğu ve kişiliklerinin biçimlendiği 3-6 yaş dönemi kapsamaktadır. Toplumsal ilişkilerde olduğu kadar dil, bilişsel ve kişilik gelişiminde önemli gelişmeler olmaktadır (Gander ve Gardiner, 2015). Çocuk, bu dönemde kişiliğinin temel yapısını oluşturan temel alışkanlıklarını kazanmakta, sosyalleşmekte, yeteneklerini ve bilişsel becerilerini geliştirmektedir (Ramazan ve Demir, 2011). Bu yüzden çocuklara güneşten korunma davranışlarının kazandırılmasında, okul öncesi dönemde meydana gelen fiziksel, motor, dil, bilişsel, sosyal, duygusal, ahlak gelişiminde ki değişimlerin bilinmesi önemlidir.

Fiziksel gelişim: Büyüme hızı 0-2 yaş döneminden sonra düşer ve ergenlik dönemine kadar sabit oranda sürer. Bu dönemde iskelet gelişimi hızlıdır. Solunum ve dolaşım sisteminin kapasitesi gelişir ve bağışıklık sistemi artar. Kızların, erkeklere göre ince motor kasları daha hızlı gelişir (Şahin, 2018). Kızların boy uzunluğu ve kilosu erkeklerden biraz daha küçüktür. Bu dönemde çocukların beden yapısı incelerken dönem sonunda bir yetişkinin sahip olduğu beden oranına oldukça yaklaşır (Bilgin, 2018).

Motor gelişim: Çocuğun gelişimine paralel olarak hem kaba hem de ince motor beceriler gelişmeye devam etmekte ve bütün çocuklarda aynı sırayı izlemekte olup baştan ayağa, merkezden dışa doğrudur (Tepeli, 2017). Okul öncesi çocukların alt ekstremitelerini kullanma becerisi, üst ekstremitelerini kullanma becerisinden daha düşük düzeydedir. Kızların ince motor beceri uygulamaları, erkeklerin kaba motor becerileri uygulamalarında daha iyidir (Özer ve Özer, 2016).

Dil gelişimi: Çocuklarda dil gelişim süreci bireysel seslerle başlar. Gelişim daha sonra anlam, heceler, tek sözcüklü cümle, iki sözcüklü cümle, üç veya daha fazla sözcüklü cümle, sonra karmaşık cümle şeklinde basitten karmaşığa doğru yol izleyerek devam eder (Küçükkaragöz, 2018). Üç yaş çocuğunun kelime dağarcığında 900-1000 kadar kelime yer alır ve 3-4 kelimededen oluşan cümleler kurabilir. Kurduğu cümlelerde özne ve eylem yer alır. Bir durum hakkında konuşurken basit cümle yapılarını kullanır. Altı yaşına geldiğinde çocuğun dili kullanımı, yetişkin diline benzer. Sosyal etkileşimde anlaşılır biçimde konuşma artar. Gramer kurallarının çoğu öğrenilir. Geçmiş, gelecek ve şimdiki zamanı kullanabilirler (Kürkçüoğlu, 2018).

Bilişsel gelişim: Bilişsel gelişim, bireyden çevreye doğrudur. Çocuklar bu dönemde, mantık kurallarına uygun düşünme yerine, sezgilerine dayalı olarak düşünür ve problemleri sezgileriyle çözmeye çalışırlar. Çocuklar, nesnelere ve dikkat çekici özelliklerine odaklanmaktadır. Piaget çocukların bilişsel gelişimini duyuşal-motor, işlemler öncesi, somut ve soyut işlemler dönem olmak üzere dört temel evreye ayırmıştır (Arslan, 2017). Bilişsel gelişim, çocukların nesnelere olan yaşantısını onlara dokunarak, vurarak, ısıtarak, hareket ettirerek çevreyi eylemlerle anladıkları eylemsel dönem; nesneyi, olayı, durumu algıladıkları şekilde zihinlerinde canlandırmış oldukları imgesel dönem ve çocuğun dil, mantık, matematik, müzik gibi alanlara özgü sembollerini kullandıkları ve iletişim kurdukları sembolik dönemden oluşur (Kürkçüoğlu, 2018).

Sosyal gelişim: Bu dönemde çocuklarda sosyal gelişim başlar ve gelişir. Sosyalleşme süreci çocukların ebeveynlerinden gelen tek yönlü mesajların içselleştirilmesiyle başlar. Çocuklar yaşadıkları deneyimler aracılığıyla kendileri kararlar vererek öğrenirler. Bu dönemde edinilen deneyimler ve kazanımlar, yetişkinlikteki kişilik yapısını ve sosyal ilişkilerin temelini oluşturur (Karaca ve ark., 2011). Dört yaşında diğer çocukların farkındadır, kendini ifade edebilir, grup oyunlarına katılma isteği, kurallara uyma becerileri, paylaşma, liderlik becerisi gelişir. Cinsiyetlerine uygun rol üstlenmekten hoşlanırlar. Oyunlarda anne-baba rolüne girerek bu rollere uygun davranışlar sergiledikleri gözlemlenebilir (Orçan, 2017). Beş yaşında, sorumluluk almaya istekli olması, diğer çocuklarla oyun oynaması ve kendinden küçüklere daha özenli yaklaşması; çocukta hem sosyal olgunluğun hem de sosyal yeterliğin geliştiğini gösterir. Bu dönemde, sosyal kuralları anlamaya başlar, görev anlayışı gelişir ve kendi haklarını korur (Şahin, 2018). Altı yaşında, kişisel bakım ihtiyaçlarını kendisi yardım almadan karşılar, kendinden beklenen rolleri yerine getirir, grup içinde iş birliği içerisinde, kurallara uyar, başkalarının haklarına saygı göstermeyi öğrenir, paylaşmayı ve sırasını beklemeyi bilir (Orçan, 2017).

Duygusal gelişim: Okul öncesi dönemde, çocukların hayali yaratıklar, köpek, karanlık, hırsız, şimşek ve yalnız kalma gibi korkuları görülebilir. Hoşlanmadığı ve kaygı yaratan durumlarda artık çocuklar ağlama davranışının dışında kaçır, saklanır, direnç gösterebilir. İnsanların mutsuz, üzgün vb. duygularda olduğunu anlar (Akduman, 2015).

Duygular, çocuğun temel gereksinimlerini ortaya çıkarmasında ve gereksinimlerini dışarı yansıtmada önemli olup olgunlaştıkça farklılıklar gösterebilir (Şahin, 2018).

Ahlak gelişimi: Freud'a göre kişilik ve ahlak gelişimi birlikte olup büyük çoğunluğu okul öncesi dönem sonuna kadar tamamlanmaktadır. Freud, ahlak gelişiminin id, ego ve süper ego ilişkilerindeki dengeye bağlı olduğunu belirtir. Özellikle kişiliğin ahlaki yönünü süper ego oluşturmada ve psikoseksüel evrelerden geçerek gelişmektedir (Aydoğan, 2015). Çocuğun diğer çocuklarla etkileşim içinde olması ve iş birliği yapması, kurallarla ilgili fikirlerini oluşturur, ahlak ilkeleri değişmeye ve şekillenmeye başlar (Can, 2018).

2.4. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi: Sosyal Bilişsel Teori

Çocukluk çağında alınan yoğun UV ışınlarının deri kanserlerinin gelişiminde etkisinin kanıtlanmasıyla güneşten korunmanın çocukluktan itibaren yaşamsal bir alışkanlık haline getirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Gilaberte ve Carrascosa, 2014; Çakmak, 2015). Okullar, çocuklara olumlu sağlık davranışlarının kazandırılmasında, sağlığı geliştiren uygulamaların geliştirilmesinde ve desteklenmesinde önemli ortamlardır (Özcan ve ark., 2013; Mert ve Aksayan, 2017). Bu amaçla Sümen ve Öncel (2018b) tarafından anaokulu öğrencilerine yönelik yapılan güneşten korunma müdahalelerinin değerlendirildiği bir sistematik derlemede beş araştırma makalesi incelenmiştir. Bu çalışmalarda anaokulu öğrencilerinde güneşten korunma davranışlarını geliştirmek için yapılan girişimlerin Sosyal Bilişsel Teori (SBT)'ye, Piaget'in Bilişsel Gelişim Teorisine, Sağlık İnanç Modeline temellendirilerek oluşturulduğu ve öğrencilere, ebeveynlere, öğretmenlere, okul yöneticilerine yönelik uygulandığı belirtilmiştir. Çalışmaların dördünde uygulanan programların girişim gruplarında etkili olduğu görülmüştür. Okul çağı çocuklarında güneşten korunma davranışlarının kazandırılması sürecinde SBT'ye temellendirilmiş çalışmaların etkili olduğu ve korunma ile ilgili bilincin erken dönemde oluşturulmasının önemli olduğu belirtilmiştir.

Albert Bandura tarafından geliştirilen SBT; sosyal psikolojinin bir dalı olup genellikle sağlık davranışlarını açıklamak için kullanılmaktadır. Bandura Sosyal Öğrenme Teorisini (Social Learning Theory) 1977'de yayınlamış, 1980'lerin ortalarında genişletmiş ve Sosyal Bilişsel Teori (Social Cognitive Theory) adını vermiştir. Teori

davranış değişimi ve davranışı etkileyen bilişsel sũreç ũzerine odaklanmaktadır. SBT'nin temeli, bireylerin diğer insanları gũzleyerek ũğrenebileceęine dayanır ve kişi deneme yanılma olmaksızın dolaylı yoldan davranış kalıplarını kazanır (Bandura, 1977). Bandura'ya gũre ũğrenme sosyal ortamlarda oluşmakta ve bu ortamlardaki tũm insanlar birer model olmaktadır. Çocuklar için de modeller ebeveynleridir (Senemoğlu, 2013).

SBT, sağlık davranışlarını etkileyen psikososyal yapıları ve davranış değişimine yol açan yũntemleri birlikte değerlendirmekte olup, insan davranışının, kişilerin bireysel ũzellikleri ve çevresiyle etkileşim içinde olduğunu, bireylerin davranışları gũzlediklerini ve ũğrendiklerini savunmaktadır. Ayrıca SBT; bir davranışın ele alınmasını, o davranışların sonuçlarının tahmin edilmesini, davranışla ilgili ũngũrũ ve bireysel dũzenlemelerde bulunulmasını, davranışı yapma yeterliğinin değerlendirilmesini, davranışların sergilenmesini ve davranışla ilgili deneyimlerin değerlendirilmesini sağlamaktadır (Bandura, 1989a). Sũmen ve Öncel (2018c) ũlkemizde hemşirelik araştırmalarında SBT'nin nerede ve nasıl kullanıldığını lisansũstũ tezleri inceleyerek taramış; toplam 15 hemşirelik tezine (14 doktora, bir yũksek lisans) ulaşmıştır. SBT'nin en çok halk sağlığı hemşireliği ile ocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği anabilim dallarında yapılan tezlerde kullanıldığı, araştırmaların ũrnekleminin yarıdan fazlasını ũğrencilerin oluşturduğu belirtilmiştir. Hemşirelik tezlerinde SBT *ilkũğretim ũğrencilerinde* sigara kullanımının ũnlenmesi, idrar yolu enfeksiyonlarının ũnlenmesinde istendik davranış geliştirme, zorbalığın ũnlenmesi, sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivitenin arttırılması ile kilo yũnetimi programlarında; *ortaokul ũğrencilerinde* şiddetin ũnlenmesi programında; *ilkokul ũğrencilerinde* olumlu sağlık davranışlarının kazandırılması, okul ağı çocuklarında kilo yũnetimi programlarında; *anaokulu ũğrencilerinde* saldırgan davranışın ũnlenmesi, ũğrencilerin sosyal, duygusal, davranış becerilerini arttırma programlarında; *annelere* yũnelik ev kazası risklerinin belirlenmesi ve bu risklerin azaltılması; annelik ũz-etkiliği ve benlik saygısını yũkseltme programlarında; *kadınlarda* jinekolojik kanserlerle ilgili farkındalığın arttırılması programında; *gebelikte* kilo yũnetimi, ebeveyn ũz yeterlik algısını yũkseltme programlarında; *implante edilebilen kardiyoverter defibrilatũrlũ hastalarda* çok anksiyete dũzeyini azaltma ve yaşam kalitesini arttırma programında kullanılmış ve etkili olduğu gũrũlmũřtũr. Çocukluk ağındaki UV işını maruziyetinin azaltılması için

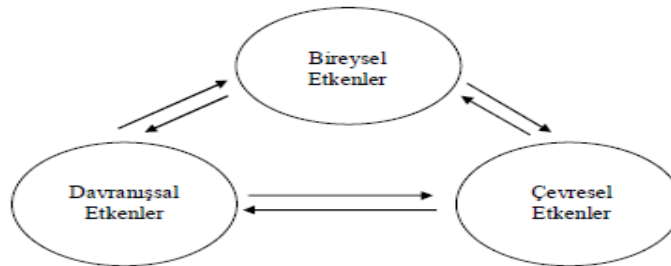
çocukların güneşten korunmasında, ebeveynler davranışlarıyla çocuklarına olumlu rol modeli olabilirler (Dadlani ve Orlow, 2008; Sümen ve Öncel, 2014). Bu yüzden ebeveynlere güneşten korunma davranışlarının kazandırılması, ebeveynlerin çocuklarına bu konuda doğru rol modeli olmaları, bu davranışların sürdürülmesi için girişimlerin planlanmasında yol gösterici bir rehber olarak SBT'nin kullanılması kararı verilerek ÇGKP, teorinin varsayımları ve ilkeleri doğrultusunda oluşturulmuştur.

Bandura (1989b) kuramın temel varsayımlarını şöyle belirlemiştir:

- İnsanlar, başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenebilir.
- Öğrenme, davranış değişikliği ile sonuçlanan veya sonuçlanmayan içsel bir süreçtir.
- Davranış amaca yöneliktir.
- İnsanlar kendi davranışlarını kontrol ederek ve sorumluluğunu alarak öz düzenleme yapabilir.
- Ödül ve ceza, davranışı hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkiler. Davranış, geçmiş deneyimlerden alınan ödül ya da pekiştiricilerden etkilenir.

Bandura SBT ilkelerini; karşılıklı belirleyicilik, sembolleştirme kapasitesi, öngörü kapasitesi, dolaylı öğrenme kapasitesi, öz düzenleme kapasitesi, öz yargılama kapasitesi ve öz yeterlik olarak belirlemiştir (Bandura, 2004).

Karşılıklı Belirleyicilik: Bandura'ya göre bireysel faktörler, kişinin çevresi ve davranışı karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir. Bu etkileşimler kişinin sonraki davranışını belirlemektedir. Kişi de yeni bir davranışın oluşmasında; birey, çevre ve davranış aynı derecede etkili olmayabilir. Davranışların görülmesinde bazen bireysel özellikler, bazen de çevresel faktörler ön plana çıkabilir (Şekil 2.1) (Bandura 1989a; 1999).

Şekil 2.1. Sosyal Bilişsel Teorinin karşılıklı belirleyicileri

Teorinin karşılıklı belirleyicilik ilkesi doğrultusunda, programın I., II., III. oturumları düzenlenmiş, ÇGKP'nin logosu oluşturulmuş ve 3-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri broşürü, Melanoma broşürü verilmiştir. Bu ilke doğrultusunda ki sonuçlar Ebeveyn Tanıtım Formu (ETF) ile değerlendirilmiştir.

Sembolleştirme Kapasitesi: İnsanlar deneyimlerini anlamlandırmada sembolleştirmeler yaparlar (Bandura, 1989a). Semboller, resim, şekil ve sözel ifadelerdir. Bandura'ya göre, sözel ifadeler davranışın gösterilmesinde daha etkilidir. İnsanlar, model alınan bireyin davranışını hatırlamak için sembollere dönüştürür. Davranışla ilgili bilgileri sembolleştirir (Bandura, 1989b; 1999).

Teorinin sembolleştirme kapasitesi ilkesi doğrultusunda, programın I., II., III., IV. oturumları düzenlenmiş, güneşten korunma adımları 5G kuralı olarak sloganlaştırılmış ve tişört, şapka, anahtarlık, fotoblok çerçeve, yapboz, magnet verilmiştir. Bu ilke doğrultusunda ki sonuçlar Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği (DKGBÖ) ile değerlendirilmiştir.

Öngörü Kapasitesi: Geleceğe yönelik plan yapabilme kapasitesidir. Kişiler gelecekte başkalarının kendisine nasıl davranacağını tahmin edebilmeli, hedefler belirleyebilmeli ve geleceği planlayabilmelidir. Düşünmenin davranıştan önce gelmesinden dolayı kişiler ileriye düşünebilmelidir (Bandura, 1989a; 1999).

Teorinin öngörü kapasitesi ilkesi doğrultusunda, programın III. oturumu düzenlenmiş ve UV testi yapan bileklik verilmiştir. Bu ilkenin sonuçları Deri Kanseri Risk Algısı (DKRA), Güneş Koruyucu Ürün Kullanımıyla İlgili Beklentiler (GKÜKB), Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Engeller (GKÜKE) ve Güneşten Kaçınma Beklentileri (GKB) ile değerlendirilmiştir.

Dolaylı Öğrenme Kapasitesi: Sosyal öğrenmede önemli bir ilke olup başkalarının deneyimlerinin gözlemlenerek öğrenilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar yalnızca kendi yaşantılarından değil, çevresindeki kişilerin davranışlarını ya da davranışlarının sonuçlarının gözlemlenmesiyle öğrenme yaşantısında bulunurlar (Bandura, 1989b). Gözlem yoluyla öğrenme dört temel süreçten oluşmaktadır (Bandura, 1989a; 1999).

- a) ***Dikkat etme süreci:*** Davranışın oluşabilmesi için öncelikle model alınmış olunan davranışa dikkat edilmesi gerekir. Model davranışı sergileyen kişi, model davranışın özelliği ve davranışı öğrenen kişinin özellikleri dikkatin oluşmasında önemlidir. Modelin yaşı, cinsiyeti, statüsü, ünlü bir kişi olması, gücü gibi bazı özellikleri ve model alınan davranışın basit, açık, yalın ve çarpıcı olması kişinin dikkat sürecini etkilemektedir (Bandura, 1989b; 1994; 1998).
- b) ***Hatırda tutma süreci:*** Gözlemlerle birlikte öğrenilmiş olan bilgidan yararlanabilmek için davranışların hatırlanması gereklidir. Gözlemlenmiş bilgi, zihinde resim, imge, sözel sembollere dönüşmekte; bellekte saklanmakta; uygun koşullar oluştuğunda bilgiler hatırlanmakta ve davranışa yön vermektedir (Bandura, 1989b; 1994; 1998).
- c) ***Davranışı meydana getirme süreci:*** Gözlemlenme sonucu davranışların bellekte kodlanması sonucu birey tarafından davranışa dönüştürülmesi sürecidir. Bu süreçte model ya da başkaları tarafından geri bildirimde bulunulması, davranışın istenilen düzeye ulaşmasında önemlidir. Davranışın gösterilmesinde gözlem yapan kişinin fiziksel becerileri, psikomotor becerileri ve davranışı yapabileceğine olan inancı başta gelir (Bandura, 1989b; 1994; 1998).
- d) ***Motivasyon süreci:*** Öğrenmede, gözlemlenmiş davranışla ilgili modelin çevreden aldığı olumlu veya olumsuz tepki, o davranışın gözlemleyen kişi tarafından yapıp yapılmamasında etkilidir. Eğer gözlemlenmiş davranışın sonunda model ödüllendirilirse gözlemleyen kişide de bu davranışta bulunma isteği oluştuğu, cezalandırıldığı durumlarda ise gözlemleyeninin aynı davranışı tekrarlamamak için özen gösterdiği belirtilmektedir (Bandura, 1989b; 1994; 1998).

Teorinin dolaylı öğrenme kapasitesi ilkesi doğrultusunda, programın II., V. oturumları düzenlenmiş, güneş koruyucu ürün verilmiştir. Bu ilkenin sonuçları Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Normlar/Tutumlar (GKÜKN/T), Güneşten Kaçınmayla İlgili Normlar/Tutumlar (GKN/T), Bronzlaşma Beklentileri (BB) ve Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ) ile değerlendirilmiştir.

Öz Düzenleme Kapasitesi: Kişilerin kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneği demektir. Kişiler ne kadar çalışması, ne kadar uyuması, ne yemesi, ne içmesi gerektiği ve toplumda nasıl davranacağı gibi birçok davranışlarını kendileri kontrol eder (Bandura, 1989a; 1999). Bandura (1999), uyarıcı-tepki dizgesinde insan davranışlarının dışarıdan gelen sadece ödül ve cezalarla değil kişinin kendisi tarafından kontrol edildiğini belirtmektedir.

Teorinin öz düzenleme kapasitesi ilkesi doğrultusunda, programın IV., V. oturumları düzenlenmiş, Ebeveynler İçin Güneşten Korunma Rehberi verilmiş, animasyon video gösterimi yapılmıştır. Bu ilkenin sonuçları Ebeveyn Güneşten Korunma Davranışları (EGKD) ve Ebeveynlerin Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları (EÇGKD) ile değerlendirilmiştir.

Öz Yargılama Kapasitesi: Kişinin düşündüklerini ya da yaptıklarını görme ve değerlendirme açısından geçmiş büyük bir öneme sahiptir. Öz yargılama, bireyin kendi kapasitesi hakkında düşünmesi, deneyimlerini analiz etmesi, anlamlandırması, yargıda bulunması ve kendisini yansıtırma kapasitesine sahip olmasıdır (Bandura, 1989b; 1994).

Bandura, bireyin kendisi ile yapmış olduğu bu yargısına “öz yeterlik” adını vermiştir. Bireylerin hedefleri başarılmasında, engelleri aşılmasında öz yeterlik inancı temel rol oynamaktadır (Bandura, 1989a; 1989b; 1994; 1999; 2004). Öz yeterlik yükseldikçe buna paralel davranış yapma eğilimi de o kadar yükselmektedir. Öz yeterlik SBT'nin temel kavramıdır (Bandura, 1989a). Öz yeterlik algısı, davranışların başarıyla yerine getirilebilmesinde kendisine olan inancı, kişinin bir aktivite için hissetmiş olduğu motivasyonun temel belirleyicisidir. Öz yeterlik algısı zayıf olan insanlar her şeye dar bir bakış açısıyla bakarlar, olayların görüldüğünden zor olduğunu düşünürler ve karşılaştıkları problemlere çözüm bulamazlar (Bandura, 1998).

Teorinin öz yargılama kapasitesi ilkesi doğrultusunda, programın IV., V., VI. oturumları düzenlenmiş ve Ebeveynler İçin Güneşten Korunma Rehberi verilmiştir. Bu ilke doğrultusunda ki sonuçlar Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımı Öz-Yeterliliği (GKÜKNÖ-Y), Güneşten Kaçınma Öz-Yeterliliği (GKNÖ-Y), EGKD ve EÇGKD ile değerlendirilmiştir.

2.5. Deri Kanserinden Korunmada Hemşirenin Rolü

Yaşamın erken dönemlerinde güneşin zararlı etkilerinden korunmaya yönelik yapılacak okul tabanlı programlar, çocuğun güneşten korunma uygulamalarıyla ilgili sağlıklı beceriler geliştirmesini sağlar (Starfelt Sutton ve White, 2016). Çocuklar ve adölesanlar yetişkinlere göre gün içindeki zamanlarının çoğunluğunu açık alanlarda geçirmekte ve güneşe çok fazla maruz kalmaktadır. Okul sağlığı hemşirelerinin, çocukların deri kanseri risklerinin azaltılmasında ve deri kanserinden korunmada gerekli önlemleri almalarının sağlanmasında etkin rolü bulunmaktadır (Kelly ve ark., 2010; Walker, 2012). Hemşireler çalışma alanlarında; deri kanserinin erken tanı ve risk faktörleri konusunda danışmanlık yapmalı, tanı alan hastaların hastalık süreci boyunca işlevlerini en üst düzeyde sürdürmelerini sağlayarak yaşam kalitelerini arttırmalıdır. Hemşireler özellikle risk grupları ile karşılaştıklarında erken tanı ve korunma önlemleri ile ilgili eğitim fırsatlarını kaçırmamalıdır. Toplum bilinçlendirmesinde ve farkındalık oluşturmada hemşireler liderlik etmelidir (Hobbs, 2011).

Güneşten korunma programında hemşirelerin tüm korunma düzeylerinde etkin rolü bulunmaktadır. Birincil korumanın amacı temel korunma davranışlarını kazandırmak ve güneşe olan maruziyeti en aza indirmektir. Bu doğrultuda okul sağlığı hemşiresinin hedeflere ulaşabilmesi için ebeveynleri ve öğretmenleri bilgilendirmesi, çocuklara doğru rol modeli olmaları konusunda desteklemesi önemlidir (Walker, 2012; Haluza ve ark., 2015; Hall ve ark., 2016). Hemşireler, çocuklar ve aileleriyle sürekli iletişim içinde olduklarından güneşten korunmaya ilişkin tutum ve davranışlarının değiştirilmesinde aktif rol oynayabilirler (Haluza ve ark., 2015; Hall ve ark., 2016). Hemşireler ikincil korunmada, kişilere düzenli sağlık taramaları yapturmalarının ve deri kanserinde erken tanının önemini vurgulamalıdır (Tekin ve Şencan, 2010). Hemşireler, erken tanıda kişilere KKDM'yi nasıl yapacağını ve muayenede neleri gözlememesi gerektiğini öğretmelidir. Güneşten korunma, gölgelik alanları tercih etme, uzun kollu/paçalı giysiler, geniş kenarlı şapkalar, güneş gözlüğü ve güneş koruyucu ürünleri kullanma konusunda bireylerin bilgilendirilmesi ile sağlanır (Boztepe ve ark., 2012). Tersiyer korunma kapsamında da tanı almış hastaların eğitilmesi ve düzenli olarak izlenmesi yer almaktadır. Hemşireler komplikasyonların oluşumunu önleyebilir, komplikasyonlar için girişimlerde bulunarak sakatlıkları ve ölümleri azaltabilirler (Cinar ve ark., 2009).

Türkiye’de okul temelli girişimleri içeren hemşire liderliğinde yapılan lise öğrencileri (Sümen ve Öncel, 2015), ortaokul öğrencileri (Aygün ve Ergün, 2018) ve ilkokul öğrencileri (Erkin ve Temel, 2017) ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda öğrencilerin güneşten koruma davranışlarının geliştirilmesinde başarılı olduğu, uygulanan girişimlerin okul hemşireleri tarafından kullanılabilceği belirtilmiş ve yaz döneminde, aile katımlı, izlem çalışmalarının yapılmasının yararlı olacağı önerilmiştir. Bu doğrultuda ülkemizde SBT’ye dayalı planlanan ÇGKP ve SMS gönderiminin ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarını arttırmada etkili olacağı düşünülmektedir.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu çalışma, üç grupta, ön test - son test - izlem düzeninde, randomize kontrollü deneysel desende yürütülmüştür.

Çalışma, deneysel araştırmalarda olması gereken *randomizasyon*, *denetim* ve *yönetme* ölçütlerini karşılamaktadır (Nahcivan, 2014). *Randomizasyonu sağlamak için*; ebeveynler çalışma evreninden rastgele seçilmiştir. Ayrıca ebeveynlerin kontrol ve girişim gruplarına ataması araştırmacı dışında başka bir kişi tarafından yapılmıştır. *Denetim*, kontrol grubu oluşturularak sağlanmıştır. *Yönetme* ise ÇGKP'nin girişim gruplarını oluşturan ebeveynlerde güneşten korunma davranışları geliştirme üzerine olan etkisi değerlendirilerek sağlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

1. **H₁**: ÇGKP, ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanım davranışlarını olumlu yönde etkiler.

- **H_{1a}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKÖ-Y** puan ortalamaları artar.
- **H_{1b}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKN/T** puan ortalamaları artar.
- **H_{1c}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKB** puan ortalamaları artar.
- **H_{1d}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKE** puan ortalamaları azalır.

2. **H₁**: ÇGKP, ebeveynlerin güneşten kaçınma davranışlarını olumlu yönde etkiler.

- **H_{1e}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÖ-Y** puan ortalamaları artar.
- **H_{1f}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKN/T** puan ortalamaları artar.

- **H_{1g}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **BB** puan ortalamaları azalır.
 - **H_{1h}**: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKB** puan ortalamaları artar.
3. **H₁**: ÇGKP sonrası SMS gönderimi, ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanım davranışlarını olumlu yönde etkiler.
- **H_{1i}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKÖ-Y** puan ortalamaları artar.
 - **H_{1j}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKN/T** puan ortalamaları artar.
 - **H_{1k}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKB** puan ortalamaları artar.
 - **H_{1l}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÜKE** puan ortalamaları azalır.
4. **H₁**: ÇGKP sonrası SMS gönderimi, ebeveynlerin güneşten kaçınma davranışlarını olumlu yönde etkiler.
- **H_{1m}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKÖ-Y** puan ortalamaları artar.
 - **H_{1n}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKN/T** puan ortalamaları artar.
 - **H_{1o}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **BB** puan ortalamaları azalır.
 - **H_{1p}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **GKB** puan ortalamaları artar.
5. **H₁**: ÇGKP ve SMS gönderimi, ebeveynlerin kendilerini ve çocuklarını güneşten koruma davranışlarını olumlu yönde etkiler.
- **H_{1r}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **güneşten korunma davranışları** artar.
 - **H_{1s}**: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre **çocuklarını güneşten koruma davranışları** artar.

3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, Antalya ili Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı kamuya bağlı altı anaokulunda, 2017-2018 eğitim-öğretim yılının bahar dönemi ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılının güz döneminde yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı anaokulu öğrencilerinin ebeveynleri oluşturmuştur. Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 2017-2018 eğitim-öğretim yılında altı kamu anaokulu bulunmaktadır. Anaokullarının iki tanesi Manavgat merkezde olup diğerleri Side, Evrenseki, Ilıca ve Çolaklı beldelerindedir. Okullarda öğretim, ikisi tekli eğitim (tam gün) ve dördü ikili eğitim (sabahçı - öğlenci) şeklindedir. Bu okullarda 2017-2018 eğitim-öğretim yılında kayıtlı 1116 öğrenci mevcuttur.

Çalışmanın bir sonraki eğitim-öğretim döneminde de devam edeceği düşünülerek yaş grubu 36-59 ay olan öğrencilerin ebeveynleri çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğünün hesaplanması için öncelikle araştırmanın gücü, tip 1 hata, etki büyüklüğü parametreleri belirlenmiştir. Çalışmaların genel olarak en az %80 güce, %5 tip 1 hata oranına, 0.5 ve üzerinde etki büyüklüğüne sahip olması gerekmektedir (Çapık, 2014). Örneklem sayısını belirlemek için G*Power (v3.1.9.2) paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, yapılmış benzer bir araştırma olmadığı için %95 güvenilirlikte ve %80 teorik güç ile 128 ebeveyn olarak hesaplanmıştır. İstatistik uzmanının önerisi ile araştırmada olası veri kayıpları göz önünde bulundurularak, hesaplanan örneklemin %15-20 fazlasının randomizasyon sürecine dahil edilmesine karar verilmiştir. Her bir grup 50 kişi olmak üzere, toplam 150 ebeveynden oluşması kararlaştırılmıştır.

3.4.1. Örneklem Seçim Ölçütleri

Bu araştırmanın örneklem seçiminde ebeveynlerin araştırmaya dahil edilme ve dışlamaya ilişkin Tablo 3.1'deki özellikler göz önüne alınmıştır.

Tablo 3.1. Örneklem kapsamına dahil edilme ve dışlama ölçütleri

Dahil edilme	Dışlama
<ul style="list-style-type: none">• Araştırmaya katılmaya gönüllü olması• Anadilinin Türkçe olması• En az okuryazar olması• Duyma, görme ve anlama yönünden iletişim problemi olmaması• Araştırmacı tarafından gönderilecek SMS'i almak için cep telefonu kullanıcısı olması• Çocuk ile aynı evde yaşaması• Her iki ebeveyn ya da anne/babadan birinin katılması• Araştırma süresince bölgeden ayrılma olasılığının olmaması	<ul style="list-style-type: none">• Deri kanseri tanısı/öyküsü olması• Ailesinde deri kanseri öyküsü olması• Çocuğunun kaynaştırma öğrencisi olması

3.4.2. Randomizasyon ve Araştırmanın Çalışma Grubu

Girişim ve kontrol gruplarına atanacak ebeveynlerin çocuklarının aynı okulda öğrenim görmeleri ve birbirleriyle etkileşim içinde olmaları nedeniyle çalışma sonuçlarının etkilenebileceği düşünüldüğünden öğrenci bazında randomizasyon uygun bulunmamış; okul bazında küme randomizasyon yöntemi kullanılmıştır (Nahcivan, 2014). Kontrol ve girişim gruplarına; okulların isimlerini ve özelliklerini bilmeyen bir kişi tarafından randomize atama yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini belirlerken ilk olarak kapalı zarf usulü, kura yöntemi kullanılarak anaokulları kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubu olmak üzere üç ayrı gruba ayrılmıştır. Kura ile “Hayme Hatun Anaokulu” eğitim grubu, “Manavgat Anaokulu” eğitim + SMS grubu ve “Hacı Şayeste Mustafa Güneş Anaokulu” kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Daha önce her bir gruba 50 ebeveyn alınması düşünüldürken, okul yönetimi tarafından sınıfların, kayıtlarda öğrencileri yaş grubuna ve cinsiyete göre gruplandırarak ortalama 20-22 kişi olacak şekilde oluşturmaları üzerine; öğrenci seçimine ve tabakalandırmaya gidilmemiş, sınıfların özelliklerini ve öğrencileri bilmeyen bir kişi tarafından kapalı zarf usulü, kura yöntemi kullanılarak her okuldan üçer sınıf belirlenmiştir. Kontrol ve girişim grupları olarak belirlenen sınıflardaki öğrencilerin öncelikli olarak yaş ve cinsiyet açısından homojenliği değerlendirilmiştir (Tablo 3.2). Okul kayıtlarında sınıflara yaş ve cinsiyete göre eşit olacak şekilde dağılım yapılarak yerleştirilen öğrencilerin, bu değişkenler açısından gruplar arasında bir fark olmadığı belirlenmiş ($p>0.05$) ve grubun varsayıldığı gibi homojen dağıldığı görülmüştür. Bir sonraki aşamada güneşten korunmada deri tipinin önemli bir değişken olması ve ebeveynlerin çocuklarını güneşten korumada önemli bir faktör olduğu

düşünülmüş gruplar arası dağılımına bakılmıştır (Tablo 3.2). Çocukların deri tipleri arasında da fark olmadığı görülmüştür ($p>0.05$). Böylece toplam 185 ebeveyn araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

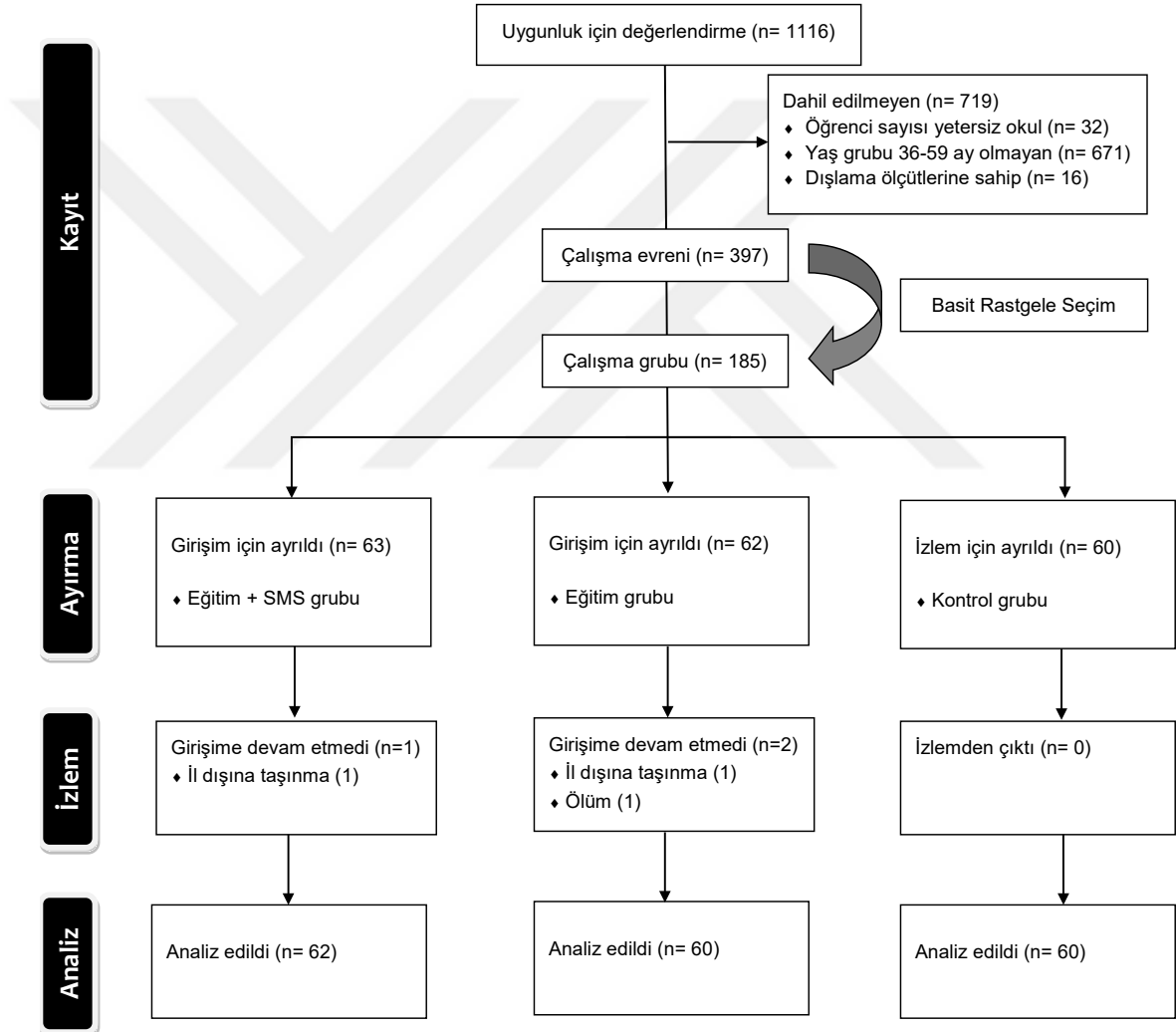
Tablo 3.2. Kontrol ve girişim gruplarındaki ebeveynlerin çocuklarının tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı

Özellikler	Kontrol grubu		Girişim grupları				χ^2	p
	n	%	Eğitim		Eğitim + SMS			
			n	%	n	%		
Cinsiyet								
Erkek	25	41.7	29	46.0	26	41.9	0.304	0.859
Kız	35	58.3	34	54.0	36	58.1		
Yaş								
3	12	20.0	10	15.9	11	17.7	0.629	0.960
4	24	40.0	27	42.9	28	45.2		
5	24	40.0	26	41.3	23	37.1		
Deri tipi								
Deri tipi II	8	13.3	4	6.3	7	11.3	2.594	0.858
Deri tipi III	21	35.0	25	39.7	21	33.9		
Deri tipi IV	23	38.3	27	42.9	28	45.2		
Deri tipi V	8	13.3	7	11.1	6	9.7		
Toplam	60	100	63	100	62	100		

χ^2 : Ki-kare testi

Araştırmanın güç analizi G*Power paket programı ile yapılmıştır. Güç 0.00-1.00 arasında değişir. Gücün yüksek olması, ölçümün farkı bulmak için daha hassas olduğu anlamına gelir. Gücün 0.80 ve üzerinde olması istenir (Çapık, 2014). Bu çalışmanın posthoc gücü %95 güven aralığında ölçüklerin eta-kare (etki büyüklüğü - η^2) değerleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın gücü Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımı Öz-Yeterliği, Güneş Koruyucu Ürün Kullanımıyla İlgili Beklentiler, Bronzlaşma Beklentileri ve Güneşten Kaçınma Beklentileri için 1.00 (%100); Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Normlar/Tutumlar, Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Engeller, Güneşten Kaçınma Öz-Yeterliği, Güneşten Kaçınmayla İlgili Normlar/Tutumlar için 0.99 (%99) bulunmuştur.

Randomizasyon sonucu eğitim grubundan 63, eğitim + SMS grubundan 62 ve kontrol grubundan 60 ebeveyn örnekleme dahil edilme kriterlerini taşıyarak çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Eğitim grubu ile eğitim + SMS grubundan birer kişi il dışına taşınıp ulaşamadığı ve eğitim grubundan bir kişi vefat ettiği için izlem testi uygulanamamıştır. CONSORT 2010’da belirtilen yönerge doğrultusunda hazırlanmış olan kontrol ve girişim gruplarının akış şeması Şekil 3.1’de verilmiştir.

Şekil 3.1. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveyn davranışlarına etkisine yönelik çalışmanın girişim ve kontrol grubu CONSORT (2010) şeması

Tablo 3.3’te kontrol ve girişim gruplarındaki ebeveynlerin bazı tanıtıcı özellikleri verilmiştir. Randomizasyon ile ebeveynlerin bazı özelliklerine göre girişim öncesi yapılan değerlendirmesinde; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir

durumu, çocuk sayısı, deri tipi, daha önce konuyla ilgili bilgi alma durumu yönünden kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grupları arasında fark olmadığı, grupların homojen olduğu saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 3.3. Araştırmaya katılan ebeveynlerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı

Özellikler	Kontrol grubu		Girişim grupları				x ² /KW	p
			Eğitim		Eğitim + SMS			
	n	%	n	%	n	%		
Yaş	34.61±0.69		35.55±0.70		34.27±0.67		1.200	0.549
Cinsiyet								
Erkek	16	26.7	18	28.6	10	16.1	3.076	0.215
Kadın	44	73.3	45	71.4	52	83.9		
Öğrenim durumu								
İlkokul ve ortaokul	16	26.7	20	31.7	16	25.8	0.910	0.923
Lise	15	25.0	17	27.0	17	27.4		
Üniversite ve üzeri	29	48.3	26	41.3	29	46.8		
Çalışma durumu								
Çalışan	35	58.3	32	50.8	34	54.8	0.707	0.702
Çalışmayan	25	41.7	31	49.2	28	45.2		
Gelir durumu								
Gelir giderden az	18	30.0	18	28.6	18	29.0	1.021	0.907
Gelir gidere eşit	32	53.3	38	60.3	36	58.1		
Gelir giderden fazla	10	16.7	7	11.1	8	12.9		
Çocuk sayısı								
1	17	28.3	13	20.6	18	29.0	1.410	0.494
2	35	58.3	26	41.3	36	58.1		
3 ve üzeri	8	13.4	24	38.1	8	12.9		
Deri tipi								
Deri tipi II	7	11.7	3	4.8	3	4.8	4.415	0.621
Deri tipi III	21	35.0	21	33.3	18	29.0		
Deri tipi IV	21	35.0	27	42.9	30	48.4		
Deri tipi V	11	18.3	12	19.0	11	17.7		
Daha önce bilgi alma durumu								
Evet	26	43.4	25	39.7	26	41.9	1.505	0.471
Hayır	34	56.6	38	60.3	36	58.1		
Toplam	60	100	63	100	62	100		

χ^2 : Ki-kare testi

KW: Kruskal-Wallis testi

3.4.3. Körleme

Randomize kontrollü deneysel çalışmayı yürütenlerin ve katılımcıların çalışma başlayana kadar atama sürecinde kimin girişim kimin kontrol grubunda olduğunu bilmemesi esastır (Flecha ve ark., 2016). Bu çalışmada random seçme ve atama araştırmacı dışından bir kişi tarafından yapılmış, ÇGKP başlayana kadar kimlerin kontrol ve girişim gruplarında yer aldığı araştırmacıdan gizlenerek kör teknik uygulanmıştır. Böylece çalışmada seçim yanlılığı kontrol altına alınmıştır. Açıklayıcı deneylerde (explanatory trial) çiftli körleme ve plasebo kontrollü yaklaşımın kullanılması gerektiği belirtilmekle birlikte eylemsel/pratik deneylerde (pragmatic trial) körlemenin ve plasebo uygulamasının etik, pratik vb. yönden mümkün olmayabileceğinden söz edilmektedir. Hemşirelik mesleğinin amacı laboratuvar sınırlarının ötesinde gerçek dünyada uygulamayla ilişkili bilgi üretmek olduğundan açıklayıcı olmaktan ziyade eylemsel yaklaşımın hemşirelik uygulamasını daha doğru şekilde yansıtacağı belirtilmektedir (Akın ve Koçoğlu, 2017). Bu çalışmada da araştırmacı ve ebeveynler körülenememiştir. Randomizasyon sonrasında çalışma sürecinde sonuç/çıktı ölçümlerinde ortaya çıkan veri eksikliğine bağlı eksilme yanlılığını önlemek için Intention to treat analizi uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesindeki yanlılığın önlenmesi için; hazırlanmış veri tabanında kodlanmış verilerin istatistiksel analizleri araştırmacıdan bağımsız olarak Akdeniz Üniversitesi İstatistik Danışma Birimi'nden bir istatistik uzmanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın istatistiksel analizleri ile sonuçlara uygun tabloları yapıldıktan ve araştırma raporu yazıldıktan sonra kontrol ve girişim grupları için yapılan kodlamalar açıklanmıştır. Böylece istatistik uzmanı ve raporlama yönünden körleme yapılabilmiştir. Bu şekilde seçim, eksilme, istatistiksel ve raporlama yanlılığı kontrol edilmiştir.

3.5. Araştırmanın Bağımlı, Bağımsız ve Ara Değişkenleri

Bağımlı değişkenler: GKÜKÖ-Y puan ortalaması, GKÜKN/T puan ortalaması, GKÜKB puan ortalaması, GKÜKE puan ortalaması, GKÖ-Y puan ortalaması, GKN/T puan ortalaması, BB puan ortalaması, GKB puan ortalaması, EGKD, EÇGKD.

Bağımsız değişkenler: SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP.

Kontrol edilebilir ara değişkenler: DKGBÖ puan ortalaması, EYÖ puan ortalaması, DKRA oranları, KKDM yapma durumları.

Kontrol edilemeyen ara değişkenler: Anne - baba mesleği, mevsimsel sıcaklık değişiklikleri, tatil süresince sıcaklığın daha az olduğu yere taşınma, yaz mevsimi süresince kitle iletişim araçlarında güneşten korunma ve güneş koruyucu ürünlerle ilgili reklamların artması.

3.6. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, Ebeveyn Tanıtım Formu (9 soru), Deri Kanseri Risk Algısı (3 soru), Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği (25 soru), Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (11 soru), Ebeveyn Güneşten Koruma Ölçekleri (36 soru) ve Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları Soru Formu (10 soru) kullanılmıştır.

3.6.1. Ebeveyn Tanıtım Formu

Ebeveyn Tanıtım Formu ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesinde araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanmıştır (Crane ve ark., 2006; Aulbert ve ark., 2009; Kaptanoğlu ve ark., 2012; Stöver ve ark., 2012; Thomson ve ark., 2012; Cohen ve ark., 2013; Glanz ve ark., 2013; Tripp ve ark., 2013; Glenn ve ark., 2015; Ho ve ark., 2016). Formda ebeveynlerin cinsiyeti, yaşı, çocuk sayısı, eğitim durumu, gelir durumu, çalışma durumu, konuyla ilgili bilgi alma durumu, Fitzpatrick deri tipi, KKDM yapma durumunu sorgulayan 9 soru bulunmaktadır (EK-2). Bu formun KKDM yapma durumu sorusu ön test ve izlem testinde kullanılmıştır.

3.6.2. Deri Kanseri Risk Algısı

Deri Kanseri Risk Algısı soru formunda ebeveynlerin kendilerinin deri kanserine yakalanma riskini sorgulayan bir soru, önümüzdeki 10 yılda ve yaşamları boyunca deri kanseri gelişme ihtimalini sorgulayan iki soru bulunmaktadır (Hay ve ark., 2012; Cohen ve ark., 2013; Glanz ve ark., 2015; Fisher ve ark., 2015). Literatürde kullanılan soru şekillerinin birbirine benzer olmalarına rağmen puanlama biçimleri değişiklik göstermektedir. Genel olarak bireylerden, belirli bir sayı aralığından algılarına göre risklerini seçmeleri (düşük sayıdan yükseğe doğru algının artması) beklenmektedir. Öncel ve Gündoğdu'nun (2017) yaptıkları sistematik derleme doğrultusunda

ebeveynlerin deri kanseri risk algısı “*çok düşük*” ile “*çok yüksek*” arasında gruplandırılmış ve sırasıyla 1-10 puan arasında değerlendirilmiştir. Elde edilen puanın artması risk algısının yüksek olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (EK-3). Bu form ön test ve izlem testinde kullanılmıştır.

3.6.3. Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği

Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği Day ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilmiş, deri kanseri ve güneş sağlığıyla ilgili bilgi düzeylerini değerlendiren 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçek beş alan ile ilgili bilgileri değerlendirmektedir. Bunlar güneşten korunma, bronzlaşma, deri kanseri risk faktörleri, deri kanserinin önlenmesi ve deri kanserinin belirtileridir. Ölçek maddeleri 15 doğru-yanlış soru ve 10 çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır. Her madde için doğru seçenek (1), yanlış seçenek (0) ile eşleştirilmektedir. Maddelerin toplanması ile elde edilen toplam puan 0-25 puan arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması bilgi düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (EK-4). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Haney ve arkadaşları (2018) tarafından yapılmış olup güvenilirlik katsayısı değerleri Tablo 3.4’te verilmiştir.

3.6.4. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği Caprara ve arkadaşları (2004) tarafından SBT’ye dayalı olarak geliştirilmiştir. Anne babanın çocuğa yönelik tutumları çocuğun davranışlarını etkileyen en önemli faktördür. Ölçek anne babaların ebeveynlik becerilerini değerlendirmeye yönelik 11 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Maddelere verilen yanıtlar “*oldukça yetersizim*” ile “*oldukça yeterliyim*” arasında değişen yedili likert tipindedir. Ölçekten en düşük 11, en yüksek 77 puan alınabilmektedir (EK-5). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Demir ve Gündüz (2014) tarafından yapılmış olup güvenilirlik katsayısı değerleri Tablo 3.4’te verilmiştir.

3.6.5. Ebeveyn Güneşten Koruma Ölçekleri

Ebeveyn Güneşten Koruma Ölçekleri (EGKÖ) Tripp ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilmiş, her biri 18 maddelik “Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Ölçeği (GKÜKÖ)” ve “Güneşten Kaçınma Ölçeği (GKÖ)” formlarından oluşmaktadır. Ölçekler SBT’ye dayalı olarak ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı ve güneşten kaçınmayla ilgili

öz yeterlik, beklenti, norm/tutum ve engellerini sorgulamakta ve dörder alt boyuttan oluşmaktadır.

GKÜKÖ’de GKÜKÖ-Y beş maddeden, GKÜKN/T altı maddeden, GKÜKB dört maddeden ve GKÜKE üç maddeden oluşmakta; GKÖ’de GKÖ-Y beş maddeden, GKN/T dört maddeden, BB dört maddeden ve GKB beş maddeden oluşmaktadır. Normlar/tutumlar, beklentiler ve engellerin psikososyal boyutları ile ilgili maddelere yanıtlar “*kesinlikle katılmıyorum*”dan “*kesinlikle katılıyorum*” arasında değişen beşli likert ölçeğine dayanmaktadır. Öz yeterlik alt boyutu ilgili maddelere yanıtlar “*hiç emin değilim*”den “*son derece eminim*” arasında değişmektedir. Ölçeğin her bir maddesi 1-5 aralığında puan almaktadır. Ölçeklerde her bir alt boyut kendi içinde değerlendirilmektedir. Değerlendirmede GKÜKÖ-Y, GKÜKN/T, GKÜKB, GKÖ-Y, GKN/T ve GKB ölçeklerinin yüksek, GKÜKE ve BB ölçeklerinin düşük puanda olması beklenmektedir (EK-6). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Sümen ve Öncel (2017) tarafından yapılmış olup güvenilirlik katsayısı değerleri Tablo 3.4’te verilmiştir.

3.6.6. Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları Soru Formu

Soru formu literatüre göre hazırlanarak EGKD ve EÇGKD bölümlerinden ve beşer sorudan oluşmaktadır. Ebeveynlerin kendileri ve çocukları için kullandıkları güneşten korunma uygulamalarını (güneş kremi, uzun kollu giysi, şapka, güneş gözlüğü ve gölgede kalma) sorgulamaktadır (Centers for Disease Control and Prevention, 1997; World Health Organization, 2002; Cercato ve ark., 2013; Glanz ve ark., 2013; Gritz ve ark., 2013; Tripp ve ark., 2013; Gefeller ve ark., 2014; Klostermann ve ark., 2014; Glenn ve ark., 2015; Klostermann ve ark., 2015; Hamilton ve ark., 2016; Wan ve ark., 2016; Day ve ark., 2017). Sorulara verilen yanıtlar “*hiçbir zaman*”, “*ara sıra*” ve “*her zaman*” arasında değişmektedir (EK-7).

Tablo 3.4. Araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach's Alpha değerleri

Ölçekler	Yazar	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha (Bu çalışmada)
DKGBÖ (KR-20)	Haney ve ark., 2018	0.51	0.67
EYÖ	Demir ve Gündüz, 2014	0.92	0.88
GKÜKÖ	Sümen ve Öncel, 2017	0.84	0.85
GKÜK-Ö		0.86	0.87
GKÜKN/T		0.90	0.90
GKÜKB		0.79	0.83
GKÜKE		0.76	0.75
GKÖ	Sümen ve Öncel, 2017	0.84	0.83
GKÖ-Y		0.90	0.90
GKN/T		0.87	0.84
BB		0.81	0.81
GKB		0.79	0.78

3.7. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı

Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı, SBT'ye temellendirilerek çocukluk çağında oluşan güneş maruziyetinin azaltılması, güneşten korunma bilincinin erken dönemde oluşturulması ve ebeveynlerin farkındalığının artırılması amacıyla oluşturulmuştur.

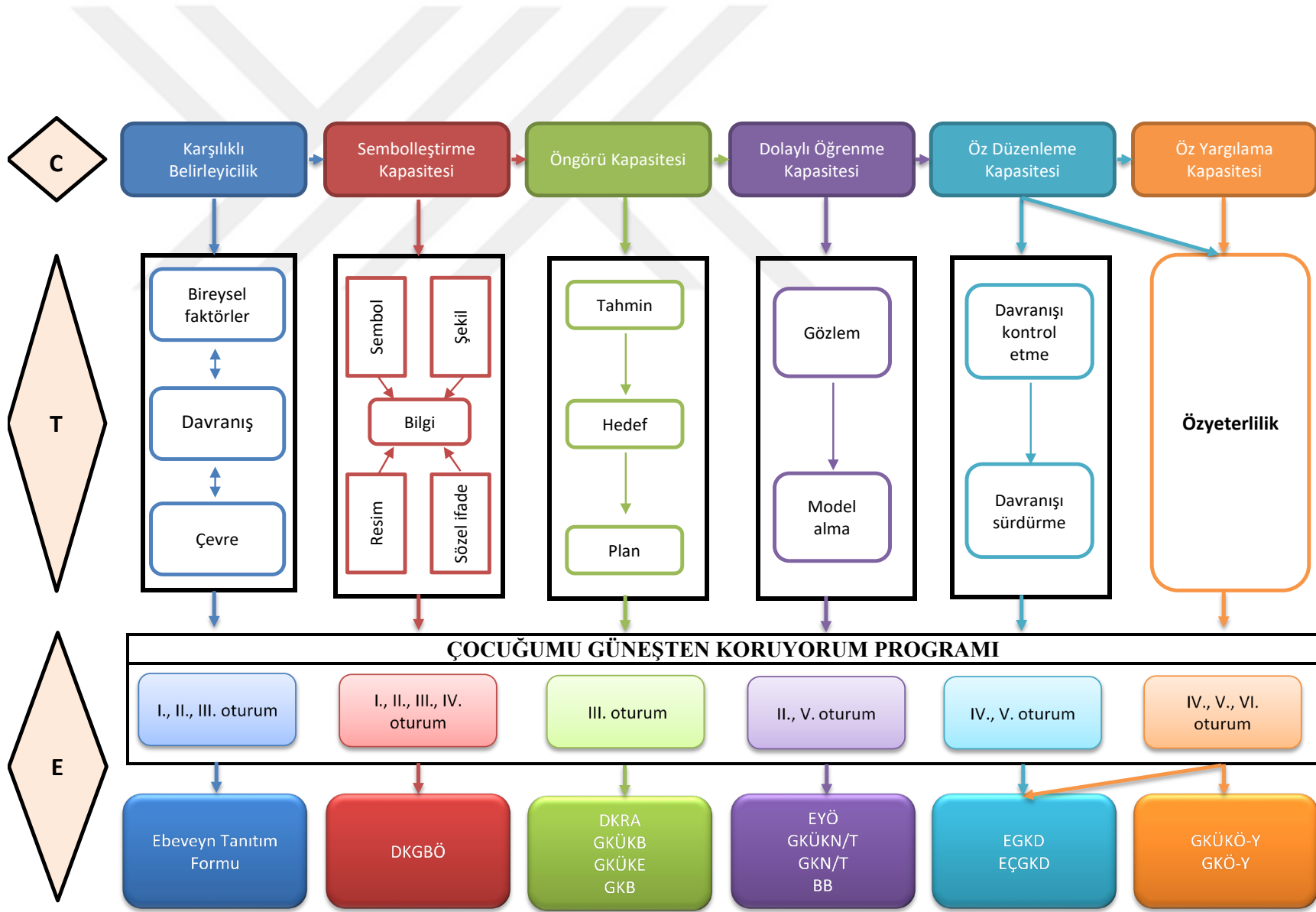
3.7.1. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Hazırlanması

Bandura'nın SBT'sinin karşılıklı belirleyicilik, sembolleştirme kapasitesi, öngörü kapasitesi, dolaylı öğrenme kapasitesi, öz düzenleme kapasitesi, öz yargılama kapasitesi ve öz yeterlik ilkeleri doğrultusunda girişim programı hazırlanmıştır. Bu ilkeler doğrultusunda eğitim programına alınacak kişiler, programda yer alması gereken konular, konuların anlatımında kullanılması planlanan öğretim yöntemleri ve eğitimde kullanılacak teknikler belirlenmiştir.

Eğitim programı, çocuğun gelişim ve öğrenme özellikleri, deri kanseri tipleri, güneşin etkileri, UV indeksi ve korunma yolları, güneşten korunma adımları (giysilerle korunma,

güneş koruyucu ürünlerle korunma, şapka ile korunma, gölgede kalarak korunma, güneş gözlüğü ile korunma) konularını içermektedir. Teorinin ilkeleri doğrultusunda gözleme dayalı öğrenme ve model alma süreçlerinin oluşturulması için ebeveyn çocuk etkileşimini artırmak amaçlanmıştır. Bu yüzden dikkat etme, hatırlama, davranışı uygulama ve motivasyonun sağlanması amacıyla program kapsamında oturum içeriğine uygun olarak ebeveynlere verilmek üzere bazı materyaller hazırlanmıştır. Program oluşturulurken oturum içerikleri ve kullanılan eğitim materyalleri ile oturumlarda etki etmesi beklenen SBT'nin ilkeleri teker teker belirlenmiştir. Program hazırlandıktan sonra altı uzmandan görüş alınmış (EK-8) ve görüşler doğrultusunda düzeltmeler yapılarak programa son şekli verilmiştir (EK-9). Araştırmanın kavramsal-teorik-deneysel (C-T-E) yapısı Şekil 3.2'de yer almaktadır. Böylece program ile teori arasındaki ilişkinin kurulmasında, programın bir bütün olarak değerlendirilmesinde, uygulamaların planlanmasında ve analiz edilmesinde araştırmacıya sistematik bir çerçeve sunmuş ve kılavuzluk etmiştir.

Eğitim + SMS grubuna, teorinin hatırlama, akılda tutma sürecine göre ebeveynlerin öğrendiği bilgileri ve davranışları zihninde canlandırması için araştırmacı tarafından değişik kaynaklardan yararlanılarak 48 tane SMS (Short Message Service - Kısa Mesaj Hizmeti) hazırlanmış ve 15 uzmanın (EK-8) görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar tarafından değerlendirilen mesajlar; güneşten korunma ile ilgili genel ifadeler (6), giysilerle (4), güneş koruyucu ürünlerle (4), gölgede kalarak (4), şapka ile (3), güneş gözlüğü ile korunma (3) olacak şekilde 24 tane belirlenmiştir. Güneşten korunma ile ilgili genel ifade mesajlarından bir tanesi ilk ve son mesaj olarak iki kez olacak şekilde toplam 25 tane SMS mesajı gönderilmiştir (EK-10). Araştırmacının kendisi tarafından SMS için kullanacağı yeni bir cep telefonu ve özel hat temin edilmiştir. Ebeveynler kendi cep telefonlarını kullanmıştır.

Şekil 3.2. Çalışmanın Sosyal Bilişsel Teoriye Göre Kavramsal-Teorik-Deneysel yapısı

3.7.2. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı Kapsamında Kullanılan Eğitim Materyalleri

Eğitimlerde yer alan uygulamaların etkinliğini artırmak amacıyla her oturum sonrası bazı materyaller eğitim grubu ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerine verilmiştir. Bunlarla ebeveyn çocuk etkileşimini artırmak, aile üyelerinin birlikte yapabileceği etkinlikler oluşturmak, dikkat etmeyi, hatırlamayı, davranışı tekrarlamayı, motivasyonu ve modeli taklit etmeyi sağlamak amaçlanmıştır.

Ebeveynler için Güneşten Korunma Rehberi: Rehber, ÇGKP kapsamında güneşten korunma ile ilgili bilgi, tutum ve davranışlara yönelik ebeveynlerin dikkatini çekmek ve doğru davranışlar kazandırmak için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Rehber genel olarak UV ışınları, güneşten korunma yöntemleri ve UV indeksine göre güneşten korunma yollarından bahsetmektedir (EK-12). Güneşten korunma rehberi için “Eğitim Kitapçıkları Değerlendirme Formu” kullanılarak (EK-11) 12 uzmanın (EK-8) görüşü alınmış ve geçerliği değerlendirilmiştir. Uzmanlardan rehberi kurgusal, içerik, Türkçe anlatımı ve basım niteliği ile ilgili özellikleri sorgulayan her bir maddeyi “0 - fikrim yok, 1 - gereksiz, 2 - hiç katılmıyorum, 3 - az katılıyorum, 4 - orta derecede katılıyorum, 5 - çok katılıyorum” şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Uzman görüşleri Kendall Uyuşum Katsayısı analizi ile değerlendirilmiş ve uzmanlar arasında görüş birliğinin olduğu belirlenmiştir (n=12, Kendall W=0.91, x=15.00, p=0.451).

3-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri Broşürü: Okul öncesi dönemi kapsayan, 3-6 yaş grubu çocuğun özellikleri ile ilgili ebeveynlerin bilgilendirilmesi, verilen eğitimin evde hatırlanması ve konunun önemine dikkat çekilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Broşür genel olarak çocuklarda bilişsel, sosyal-duygusal gelişimi ve ebeveyni örnek almayı içermektedir (EK-13). Hazırlanan broşür için 12 uzmanın (EK-8) görüşü alınmış ve “Eğitim Kitapçıkları Değerlendirme Formu” ile (EK-11) geçerliği değerlendirilmiştir. Uzman görüşleri Kendall Uyuşum Katsayısı analizi ile değerlendirilmiş ve uzmanlar arasında görüş birliğinin olduğu belirlenmiştir (n=12, Kendall W=0.96, x=15.54, p=0.442).

Melanoma Broşürü: Broşür melanoma ile ilgili genel bilgileri, belirtileri, risk faktörlerini, KKDM'nin önemini içermekte olup verilen eğitimin evde hatırlanması ve

konunun önemine dikkat çekilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (EK-14). Hazırlanan broşür için 12 uzmanın (EK-8) gürüőü alınmış ve “Eğitim Kitapçıkları Değerlendirme Formu” ile (EK-11) geğerliği değerlendirilmiştir. Uzman gürüőleri Kendall Uyuşum Katsayısı analizi ile değerlendirilmiş ve uzmanlar arasında gürüő birliğinin olduğu belirlenmiştir (n=12, Kendall W=0.82, x=13.60, p=0.556).

Video: Avustralya’da Sunsmart programında kullanılan “George the SunSafe Superstar” ve “Sunburn and Skin Cancer, the Burning Issue” animasyon videoları, güneşten korunmanın önemine ve güneşten korunma yöntemlerine vurgu yapmaktadır. Videolar için ilgili kurumdan izin alınmış (EK-15), “Güneşten Korunan Süper Kahraman George” ve “Güneş Yanığı ve Deri Kanseri” başlıklarıyla Türkçe’ye çevrilmiş ve Türkçe dublaj yapılmıştır (EK-16). Videolar okulda, oturum sonunda araştırmacı, öğretmen, ebeveynler ve çocuklarla birlikte izlenmiştir.

Çerçevesel fotoğraf baskı: Ebeveynlere evde sürekli hatırlatıcının bulunması amacıyla etrafı güneşten korunma adımlarını içeren resimlerin bulunduğu çerçeve verilmiş, çocuklarının fotoğrafını yerleştirerek bunu evde birlikte en çok zaman geçirdikleri odaya koymaları ve çocukları ile bu resimler üzerinde konuşmaları istenmiştir (EK-17).

Yaka kartı: Hem dikkat çekici olması hem de iletişimin daha iyi sürdürülebilmesi için, üzerinde programın logosunun olduğu ve isimlerinin yazdığı yaka kartları katılımcılara program süresince takmaları için dağıtılmıştır (EK-18-A).

Anahtarlık: Programın ve güneşten korunmanın dikkat çekici, hatırlatıcı olması sebebiyle üzerinde programın logosunun olduğu anahtarlık verilmiş; gün içinde iş yeri, ev gibi en fazla kullandıkları anahtarları takmaları istenmiştir (EK-18-B).

Magnet: Programın ve güneşten korunmanın dikkat çekici ve hatırlatıcı olması sebebiyle üzerinde programın logosunun olduğu beş tane magnet verilmiş; gün içinde işyeri, mutfak gibi en çok zaman geçirilen yerlere takmaları ve çocukları ile bunun üzerindeki uyarıcı resimler ile ilgili konuşmaları istenmiştir (EK-18-C).

Yapboz: Ebeveynlerin evde çocukları ile birlikte yapması ve çocuklara güneşten korunma davranışlarını kazandırmak amacıyla 4-5 yaş grubu için 70 parça, 6-7 yaş

grubu için 99 parça, üzerinde programın logosunun olduğu yapboz hazırlanmıştır (EK-19).

Güneş koruyucu ürün, tişört, şapka: Ebeveynlerin çocukları ile birlikte uygulayarak onların dikkatini çekme ve onlara rol modeli olmaları için araştırmacı tarafından temin edilen güneş koruyucu ürün verilmiş; önce ebeveynin kendisine sonra da çocuğuna uygulaması istenmiştir (EK-20-A). Ebeveyn ve çocuklara üzerinde programın logosunun olduğu, oturumlarda da giymeleri için araştırmacı tarafından temin edilen tişört (EK-20-B) ve şapka (EK-20-C) verilmiştir.

UV testi yapan bileklik: Güneş ışığına tepki vererek renk değiştirmesi ve dikkat çekici olması sebebiyle ebeveynlerle birlikte güneşe çıkılarak UV ışınlarına göre bilekliklerdeki renk değişikliği gözlenmiş ve evde çocuklarına da takmaları için beşli paketlerden dağıtılmıştır (EK-20-D).

Katılım belgesi: Program sonunda eğitime katılan ebeveynlere katılım belgesi verilmiştir (EK-21).

3.8. Veri Toplama Yöntemi

3.8.1. Ön Uygulama

ÇGKP'nin ön uygulaması, program içeriğinin, program materyallerinin ve veri toplama formlarının kullanılabilirliğini saptamak amacıyla, Nisan 2018 de günde iki oturum şeklinde, toplam altı oturum ilkökul bünyesindeki anasınıfında çocuğu olan beş ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Böylece ön uygulamaya alınan katılımcılar asıl uygulamaya alınmamıştır. Bu uygulama ile program sürelerine ve kullanılan materyallerin uygulanma şekillerine karar verilmiştir. SMS gönderiminin ön uygulaması yapılmamıştır. Veri toplama formları program öncesi ve sonrası uygulanarak değerlendirilmiş, puan ortalamalarında olumlu değişimler gözlemlenmiştir. Ebeveynlerden ve uzman görüşlerinden gelen öneriler Tez İzleme Komitesi ile paylaşılmış ve çalışmanın uygulama aşamasına geçilmesi uygun görülmüştür.

3.8.2. Uygulama

ÇGKP'nin uygulanması ve veri toplama işlemlerine güneşli günlerin fazla olduğu ilkbaharda başlanmış, yaz döneminde devam edilmiş ve sonbaharda son bulmuştur. Veriler kontrol ve girişim gruplarını oluşturan ebeveynlerden program öncesi (ön test), program sonrası (son test) ve SMS mesajları sonrası (program sonrası 4. ay) (izlem testi) olmak üzere üç kez toplanmıştır. Kontrol ve girişim gruplarında yer alan ebeveynlere çalışmanın amacı anlatılmış, araştırma süreciyle ilgili bilgi verilmiş ve Helsinki Bildirgesi doğrultusunda hazırlanmış olan Ebeveyn Bilgilendirme ve Onam Formu (EK-1) ile bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Araştırmada ön test Nisan'ın son haftası yapılmış ve ilk oturumlara başlanmıştır. Girişim gruplarına uygulanan altı haftalık programın son oturumu haziran ayının ilk haftası yapılarak tamamlanmış ve son test uygulanmıştır. Son testten 15 gün sonra 12 hafta boyunca ve haftada iki kez olmak üzere eğitim + SMS grubuna hatırlatıcı SMS mesajları gönderilmiştir. SMS mesajlarının gönderilmesinin ardından üç gruba da veri toplama formları tekrar uygulanmıştır. Tüm veriler ebeveynlerin öz bildirimine dayalı olarak okulda toplanmıştır. Veri toplama süresi yaklaşık 15-20 dk. sürmüştür. Yaz döneminde 13 kişi il dışına taşınmış, bu kişilere telefonla ulaşılmış, e-posta veya posta adreslerine izlem testi veri toplama formları gönderilerek doldurmaları istenmiştir. Bunlardan iki kişi geri dönüş yapmamış ve bir kişi de vefat ettiği için izlem testi üç eksikle tamamlanmıştır.

Girişim gruplarına yapılan uygulamalar: Araştırmada öncelikli olarak girişim gruplarını oluşturan ebeveynlere okullarda öğretmenler aracılığıyla ulaşılmış ve araştırma hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Programı uygulama planı açıklanmış, oturum grupları, uygulama günü ve zamanı konusunda görüşleri alınmıştır. Ortak uygun zaman dilimleri belirlenemeyince öneriler doğrultusunda eğitim grubuna her pazartesi ve perşembe günü, eğitim + SMS grubuna her salı ve cuma günleri günde altı defa aynı oturum için saat belirlenmiş ebeveynler davet edilmiştir (Tablo 3.5). Oturumlara en az iki kişi, en fazla 17 kişi olacak şekilde katılım olmuştur. Ebeveynlerle etkileşimin daha iyi olacağı ve motivasyon kaynağı olabileceği düşünülerek sınıf öğretmenlerinin de uygun oldukları zamanlarda eğitimlere katılması sağlanmıştır. Program kapsamında eğitim ve eğitim + SMS grubunda bulunan ebeveynlere altı oturumdan oluşan eğitimler verilmiştir (EK-9). Birinci oturum ilk 5 dakikası açılış, 30 dakikası uygulama ve 10

dakikası sonlandırma olmak üzere toplam 45 dakika sürmüştür. II.-III.-IV.-V. oturumlar ilk 10 dakikası açılış, 40 dakikası uygulama ve 10 dakikası sonlandırma olmak üzere toplam 60 dakika sürmüştür. Altıncı oturumun ilk 10 dakikası açılış, 30 dakikası uygulama ve 5 dakikası sonlandırma olmak üzere toplam 45 dakika sürmüştür. Ayrıca ilk ve son oturumda girişim gruplarına veri toplama araçları uygulanmıştır. Eğitim + SMS grubuna, son testten iki hafta sonra konuyu ve uygulamaları hatırlatmak amacıyla 12 hafta boyunca çarşamba ve cumartesi günleri olmak üzere toplam 25 tane SMS mesajı gönderilmiştir (EK-10).

Tablo 3.5. Çocuğumu Güneşten Koriyorum Programının haftalık uygulama çizelgesi (30 Nisan – 08 Haziran 2018)*

Saatler	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
09:00	Eğitim grubu	-	-	Eğitim grubu	-
09:30	-	Eğitim + SMS grubu	-	-	Eğitim + SMS grubu
11:15	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu	-	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu
12:45	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu	-	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu
14:00	Eğitim grubu	-	-	Eğitim grubu	-
14:30	-	Eğitim + SMS grubu	-	-	Eğitim + SMS grubu
16:15	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu	-	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu
17:45	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu	-	Eğitim grubu	Eğitim + SMS grubu

*Tablo her bir haftanın programını yansıtmakta olup, program I'den VI. oturuma kadar ardışık olarak altı oturumda tamamlanmıştır.

Kontrol grubuna yapılan uygulamalar: Kontrol grubuna, çalışma sırasında araştırmacı tarafından herhangi bir girişim uygulanmamıştır. Randomizasyon sonrası kontrol grubuna alınan ebeveynlere Şekil 3.3'te yer alan araştırma süreci doğrultusunda veri toplama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Girişim gruplarına ÇGKP'nin haftalık uygulama sürecinde boş olunan çarşamba günü kontrol grubunun veri toplama işlemi yapılmıştır (Tablo 3.5). Kontrol grubunun izlem testi verilerinin toplanmasıyla birlikte bu gruptan isteyen ebeveynlere ÇGKP bireysel ve grup eğitimi olarak uygulanmıştır. Bu

kapsamda kontrol grubundan 33 kişiye grup eğitimi, dokuz kişiye bireysel eğitim uygulanmış, diğer 18 kişi de dahil olmak üzere girişim gruplarına uygulanan ve programda kullanılan tüm materyaller ebeveynlere verilmiştir.

3.9. Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin istatistiksel analizleri bilgisayar ortamında, Statistical Package for the Social Sciences yazılımının SPSS Statistics Base V 23 sürümü kullanılarak yapılmıştır. Araştırma verileri kontrol ve girişim grupları belirtilmeden kodlama yapılarak bilgisayara aktarılmıştır. Verilerin değerlendirilme tablosu Tablo 3.6'da verilmiştir. Sonuçlar %95'lik güven aralığında ve anlamlılık $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Tablo 3.6. Verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler

Değerlendirilen Özellikler	İstatistiksel Yöntem
Tanımlayıcı istatistikler	Frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma
Normal dağılıma uygunluk testleri	Shapiro-Wilk testi
Ölçeklerin güvenilirliği	Cronbach alfa KR-20
Grupların homojenliğinin karşılaştırılması	Ki-kare analizi Kruskal Wallis analizi
Niceliksel verilerin grup içi izlem karşılaştırması	Wilcoxon işaretli sıra testi
2 ölçüm olan ve 2 kategorisi olan kategorik değişkenlerde farklılıklarının incelenmesi	McNemar testi
2 ölçüm olan ve 2'den fazla kategorisi olan kategorik değişkenlerde farklılıklarının incelenmesi	Marjinal Homojenlik testi
Grupların varyans homojenliği	Levene testi
ANOVA testinde kovaryans eşitliği sayılısının kontrolü	Box's M istatistiği
Değerlendirme zamanlarına göre grupların birbirleri arasında karşılaştırılması	Tek yönlü varyans analizi (ANOVA)
Grupların kendi içlerinde değerlendirme zamanlarına göre karşılaştırılması	Tekrarlı ölçümlerde varyans analizi Pillai's Trace Testi
Gruplar arasında çoklu karşılaştırma analizleri (post hoc)	Bonferroni testi
Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etki büyüklüğü	η^2 (eta-kare)
Randomizasyon etkisinin sürdürülmesi, yanlılığın önlenmesi	Intention to treat analizi

Araştırmalarda grup ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı bulunması, bağımlı değişkenlerle ve bağımsız değişken arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermez. Ortalamalar arasındaki farkları karşılaştırırken anlamlılık düzeyinin belirlenmesi için etki büyüklüğü de hesaplanmalıdır (Richardson, 2011). Bu yüzden ÇGKP'nin bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinin ne derece olduğunu gösteren eta-kare (etki büyüklüğü - η^2) değerleri incelenmiştir. Etki büyüklüğüne ilişkin, uygulanan bir ANOVA desenindeki bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünün kararlaştırılmasında kullanılacak istatistiğin eta-kare korelasyon katsayısı olduğu belirtilmektedir (Pierce ve ark., 2004). Etki büyüklüğü almış olduğu değere göre değişkenler arasındaki ilişki $0.01 \leq \eta^2 < 0.06$ “**düşük düzeyde etki**”, $0.06 \leq \eta^2 < 0.14$ “**orta düzeyde etki**” ve $\eta^2 \geq 0.14$ “**geniş düzeyde etki**” var şeklinde yorumlanmaktadır (Cohen, 1988).

Verilerin değerlendirilmesinde randomizasyonun etkisinin sürdürülmesi ve eksilme yanlılığının önlenmesi amacıyla intention-to-treat (ITT) analizi uygulanmıştır. Eksik verilerin tamamlanması hipotez testinin istatistiksel gücünün artırılmasında yararlı bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Böylece randomizasyonun sağladığı gruplar arası homojenite sürdürülebilir ve tip 1 hata önlenmiş olur (Akın ve Koçoğlu, 2017). Eksik veriler ele alınırken uygulanacak yaklaşım verinin kesikli ya da sürekli veri olmasına göre değişmektedir. Kesikli verilerde, kayıp veriler olabilecek en iyi sonuç (best-case scenario) varsayılarak ya da en kötü (worst-case scenario) sonuç varsayılarak doldurulmaktadır. Sürekli verilerde ise kayıplar doldurulurken kullanılan en yaygın yöntem en son gözlemlenen verinin sonuç ölçümlerinin (Last Observation Carried Forward) tekrarlanarak doldurulmasıdır (Günüşen ve Üstün, 2009). Bu çalışmanın ITT analizi için araştırma sürecinde girişim gruplarından ayrılan üç ebeveyne ulaşamadığından izlem testleri ebeveynlerin son testlerde verdiği cevaplar tekrarlanarak doldurulmuş ve eksik veriler bu şekilde tamamlanmıştır.

3.10. Araştırma Etiği

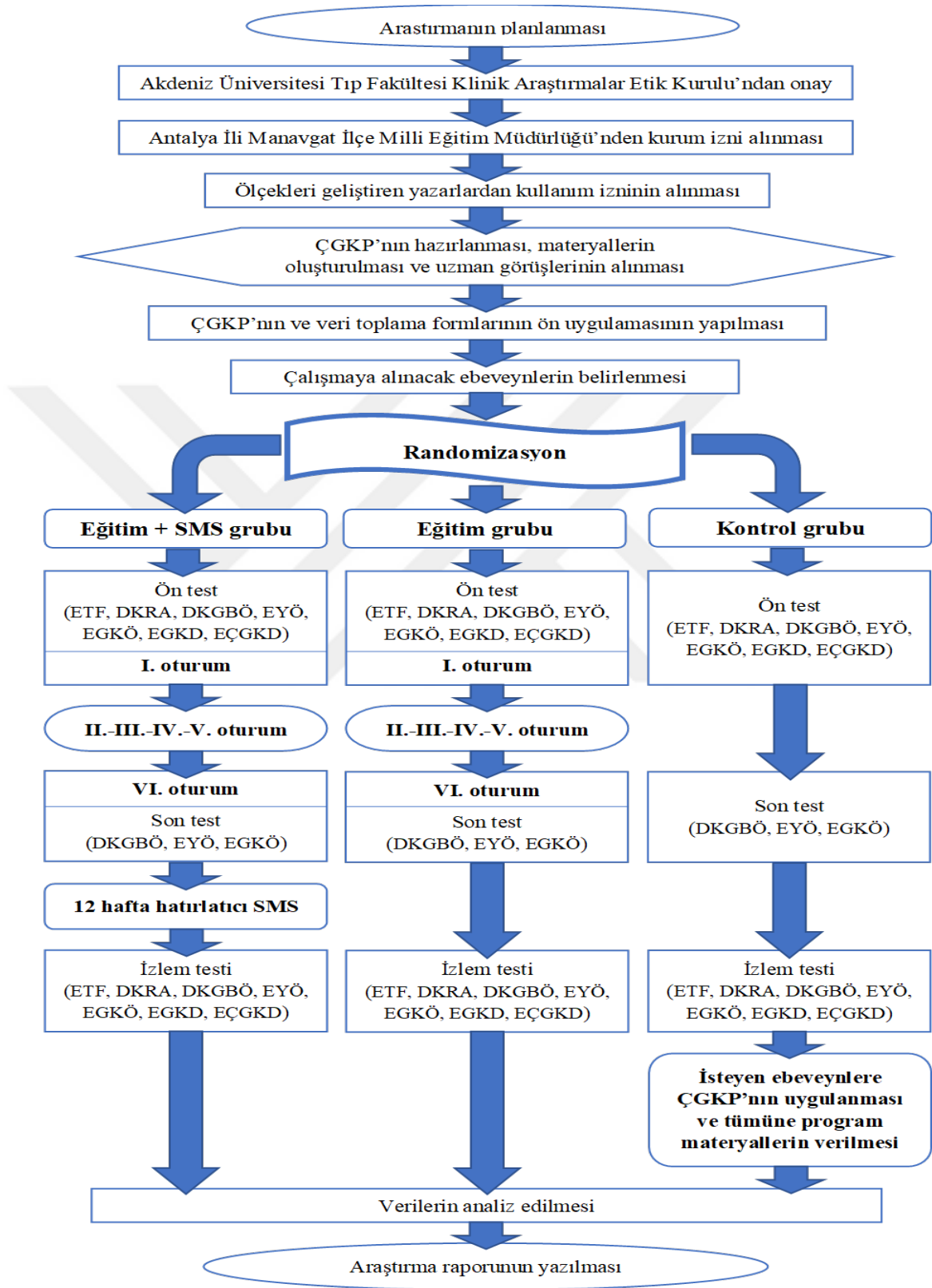
Araştırmanın uygulanabilmesi için;

- Ölçekleri geliştiren yazarlardan araştırmada kullanmak için ölçek kullanım izinleri (EK-22),

- Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay (2012-KAEK-19.20/09/2017.546) (EK-23),
- Antalya İli Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden kurum izni (98057890-20-E.3300864) (EK-24),
- Araştırmaya alınacak ebeveynlerin yazılı onamları (EK-1) alınmıştır.

3.11. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı kamuya bağlı anaokullarında çocuğu olan ebeveynlerin alınması, araştırmaya her iki ebeveyninde alınamaması, ebeveynlerin kendileri ve çocukları için uyguladıkları güneşten korunma davranışlarını belirlemeye yönelik verilerin ebeveynlerin öz bildirimine dayalı olarak toplanması bu araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Şekil 3.3. Araştırma süreci

4. BULGULAR

Bu çalışmada, ebeveynlere uygulanan SBT'ye temellendirilmiş "Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı"nın ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarına olan etkisi incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri yapılarak bulgular dört bölümde sunulmuştur.

- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin yetkinliklerine, bilgi düzeylerine, kendi kendine deri muayenesi yapma durumlarına ve risk algılarına etkisi
- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı davranışlarına etkisi
- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin güneşten kaçınma davranışlarına etkisi
- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin kendilerini ve çocuklarını güneşten koruma davranışlarına etkisi

4.1. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Yetkinliklerine, Bilgi Düzeylerine, Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumlarına ve Risk Algılarına Etkisi

Bu bölümde, kontrol (n: 60), eğitim (n: 63) ve eğitim + SMS (n: 62) grubuna alınan ebeveynlerin yetkinlik, bilgi düzeyleri, KKDM yapma durumları ve risk algıları için program öncesi, sonrası ve izlem ölçümlerinde ÇGKP'nin etkisini gösteren bulgular verilmiştir. Araştırmaya ilişkin bu bulgular aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir;

- Ebeveynlerin yetkinliklerine ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin konuyla ilgili bilgi düzeylerine ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin kendi kendine deri muayenesi yapma durumlarına ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin deri kanseri risk algılarına ilişkin bulgular

4.1.1. Ebeveynlerin Yetkinliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin yetkinlik puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.1 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.2’de verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testteki yetkinlik puan ortalamalarının 67.58 ± 7.25 , son testte 67.93 ± 6.78 ve izlem testinde 68.26 ± 6.57 olduğu saptanmıştır. Eğitim verilen gruptaki ebeveynlerin ön testteki yetkinlik puan ortalamalarının 67.82 ± 6.54 olduğu, eğitim sonrası son testte 69.98 ± 4.89 ’a yükseldiği, izlem testinde ise 70.14 ± 4.59 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testteki yetkinlik puan ortalamalarının 67.33 ± 7.10 olduğu, eğitim sonrası son testte 68.29 ± 5.86 ’ya yükseldiği ve izlem testinde 68.66 ± 5.56 olduğu görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirme:

Değerlendirme zamanlarına göre EYÖ puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; her üç grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$).

Grup içi değerlendirme:

Ebeveynlerin EYÖ puan ortalamaları değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, kontrol grubundaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p > 0.05$), diğer gruplardaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen yetkinlik puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu (eğitim grubu: $p < 0.01$; eğitim + SMS grubu: $p < 0.001$) saptanmıştır. Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki yetkinlik puan ortalamasının ön test yetkinlik puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p < 0.001$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son testteki yetkinlik puan ortalaması ($p < 0.05$) ile izlem testindeki yetkinlik puan ortalamasının ($p < 0.01$) ön test yetkinlik puan ortalamasından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; zamana bağlı etkileşimin EYÖ puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu ($p<0.001$) ve geniş bir etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup etkileşiminin yetkinlik puan ortalaması üzerinde etkili olduğu bulunmuş ($p<0.05$), fakat uygulanan programın zamana bağlı gruplar üzerindeki etkisinin düşük düzeyde olduğu anlaşılmıştır.

4.1.2. Ebeveynlerin Konuyla İlgili Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin DKGBÖ puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.1 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.2’de verilmiştir.

Kontrol grubundaki ebeveynlerin ön testteki bilgi puan ortalamalarının 11.55 ± 3.50 , son testte 12.43 ± 3.08 ve izlem testinde 12.73 ± 2.66 olduğu saptanmıştır. Eğitim verilen gruptaki ebeveynlerin ön testteki bilgi puan ortalamalarının 13.06 ± 3.34 olduğu, eğitim sonrası son testte 15.57 ± 3.10 ’a, izlem testinde ise 16.21 ± 2.68 ’e yükseldiği belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testteki bilgi puan ortalamalarının 12.37 ± 2.78 olduğu, eğitim sonrası son testte 16.48 ± 2.25 ’e, hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde ise 17.91 ± 2.55 ’e yükseldiği görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirmede:

Değerlendirme zamanlarına göre DKGBÖ puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; gruplar arasında ön testte ($p<0.05$), son test ve izlem testinde anlamlı ($p<0.001$) bir fark olduğu tespit edilmiştir. Yapılan Bonferroni düzeltmeli ileri analizde;

- Eğitim grubundaki ebeveynlerin ön testteki bilgi puan ortalamasının, kontrol ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerin bilgi puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.05$),
- Eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son testteki bilgi puan ortalamasının kontrol grubu ebeveynlerin bilgi puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.001$),

- Eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki bilgi puan ortalamasının, kontrol grubu ebeveynlerin bilgi puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.001$); eğitim + SMS grubunun bilgi puan ortalamasının ise, eğitim grubu bilgi puan ortalamasından daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.01$).

Grup içi değerlendirilmede:

Ebeveynlerin DKGBÖ puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, üç gruptaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen bilgi puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Yapılan Bonferroni ileri analiz sonucunda;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin son test ($p<0.05$) ve izlem testindeki bilgi puan ortalamasının ($p<0.01$) ön test bilgi puan ortalamasından daha yüksek olduğu,
- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test bilgi puan ortalamasının ön test bilgi puan ortalamasından ($p<0.001$); izlem testi bilgi puan ortalamasının ön test ($p<0.01$) ve son test bilgi puan ortalamasından ($p<0.001$) daha yüksek olduğu,
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son test bilgi puan ortalamasının ön test bilgi puan ortalamasından, izlem testi bilgi puan ortalamasının ön test ve son test bilgi puan ortalamasından daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.001$).

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; ÇGKP'nin zamana bağlı etkileşiminin DKGBÖ puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p<0.001$) ve geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup etkileşimi de bilgi puan ortalaması üzerinde etkili bulunmuş, eğitim + SMS grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlamlı farkın etki büyüklüğüne bakmak için hesaplanan kısmi eta kare değerine göre geniş düzeyde etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği ve Deri Kanseri Güneş Bilgi Ölçeği puan ortalamalarının grup ve zamana göre karşılaştırılması

Ölçekler	Değerlendirme Zamanı	Kontrol grubu ¹	Girişim grupları		F*	p	Anlamlı fark
			Eğitim ²	Eğitim+SMS ³			
		$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$			
EYÖ	Ön test ^a	67.58±7.25	67.82±6.54	67.33±7.10	0.076	0.927	-
	Son test ^b	67.93±6.78	69.98±4.89	68.29±5.86	2.152	0.119	-
	İzlem testi ^c	68.26±6.57	70.14±4.59	68.66±5.56	1.922	0.149	-
	F**	2.409	18.371	5.942			
	p	0.093	0.000	0.003			
	Anlamlı fark	-	b-c>a	b-c>a			
DKGBÖ	Ön test ^a	11.55±3.50	13.06±3.34	12.37±2.78	3.385	0.036	2>1-3
	Son test ^b	12.43±3.08	15.57±3.10	16.48±2.25	33.975	0.000	2-3>1
	İzlem testi ^c	12.73±2.66	16.21±2.68	17.91±2.55	61.185	0.000	3>2>1
	F**	5.731	43.934	129.691			
	p	0.004	0.000	0.000			
	Anlamlı fark	b-c>a	c>b>a	c>b>a			

*Tek yönlü varyans analizi

**Tekrarlı ölçümlerde varyans analizi (Pillai's Trace Testi)

Tablo 4.2. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği ve Deri Kanseri Güneş Bilgi Ölçeği üzerindeki etkisi

Ölçekler	Etki	Değer	F*	Hipotez df	p	η^2	Gözlenen güç
EYÖ	Zaman	0.177	19.524	2.000	0.000	0.177	1.000
	Zaman x Grup	0.071	3.329	4.000	0.011	0.035	0.842
DKGBÖ	Zaman	0.603	137.566	2.000	0.000	0.603	1.000
	Zaman x Grup	0.308	16.534	4.000	0.000	0.154	1.000

*Pillai's Trace Testi

4.1.3. Ebeveynlerin Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin KKDM yapma durumlarının zamana göre değişimi Tablo 4.3'te verilmiştir. Bunun yanında ön test ve izlem testi ölçümlerinde meydana gelen yüzdelik farklar EK-25'da verilmiştir.

KKDM yapma oranının program öncesi ve izlem sonunda yapılan karşılaştırmasında, her üç grupta da arttığı, bu artış farklarının kontrol grubunda %11.7, eğitim grubunda %77.4 ve eğitim + SMS grubunda %88.6 olduğu görülmüştür.

Grup içi değerlendirme:

KKDM yapma durumları açısından; kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynler sırasıyla ön testte %5.0, %9.5, %6.5 oranında KKDM yaptıklarını belirtmişlerdir. İzlem testinde ise bu oranların artarak sırasıyla %16.7, %86.9, %95.1 olduğu tespit edilmiştir.

KKDM yapma durumları değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, üç gruptaki ebeveynlerin ön test - izlem testi ölçümlerinden elde edilen yüzdeler arasındaki farkın istatistiksel analizinde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki KKDM yapma oranının %11.7'lik farkla ön test oranından anlamlı olarak daha yüksek olduğu ($p<0.05$),
- Eğitim grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki KKDM yapma oranının %77.4'lük farkla ön test oranından anlamlı olarak daha yüksek olduğu ($p<0.001$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki KKDM yapma oranının %88.6'lük farkla ön test oranından anlamlı olarak daha yüksek olduğu ($p<0.001$) saptanmıştır.

4.1.4. Ebeveynlerin Deri Kanseri Risk Algularına İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin deri kanseri risk algularının zamana göre değişimleri Tablo 4.3 ve Tablo 4.4'te verilmiştir. Bunun yanında ön test ve izlem testi ölçümlerinde meydana gelen yüzdelik farklar EK-25'da verilmiştir.

Deri kanserine yakalanma riski açısından; kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynler sırasıyla ön testte %60.0, %63.5, %45.2 ve izlem testinde %68.3, %73.8, %60.7 oranında kendilerini riskli gördüklerini belirtmişlerdir.

Grup içi değerlendirilmede:

Ebeveynlerin deri kanseri risk algıları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında kontrol grubundaki ebeveynlerin ön test-izlem testi ölçümlerinden elde edilen yüzdeler arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p>0.05$); eğitim ve eğitim + SMS gruplarının ön test-izlem testi ölçümleri arasındaki farkın istatistiksel analizinde;

- Eğitim grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki risk algılarının %10.3'lük farkla ön test oranlarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu ($p<0.05$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki risk algılarının %15.5'lik farkla ön test oranlarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.01$).

Ebeveynlerden DKRA'nı 1-10 puan arasında değerlendirmeleri istenmiş, kontrol grubu ebeveynleri gelecek 10 yıl içinde deri kanserine yakalanma ihtimalini ön testte 2.03 ± 1.54 ve izlem testinde 2.28 ± 1.22 olarak; yaşam boyu ön testte 2.55 ± 1.91 ve izlem testinde 2.96 ± 1.86 olarak belirtmişlerdir. Bu deri kanserine yakalanma ihtimali ortalamaları eğitim grubu ebeveynlerinde gelecek 10 yıl içinde ön testte 2.19 ± 1.66 ve izlem testinde 2.73 ± 1.72 olarak; yaşam boyu ön testte 2.55 ± 1.85 ve izlem testinde 3.40 ± 2.01 olarak saptanmıştır. Eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin gelecek 10 yıl içinde ön testte 1.91 ± 1.12 olduğu ve izlem testinde 2.90 ± 1.55 'e yükseldiği; yaşam boyu ise ön testte 2.59 ± 1.64 olduğu ve izlem testinde 3.47 ± 2.11 'e yükseldiği belirlenmiştir.

Grup içi değerlendirilmede:

Ebeveynlerin gelecek 10 yıl ve yaşam boyu DKRA puan ortalamaları değerlendirme zamanına göre, üç gruptaki ebeveynlerin ön test - izlem testi ölçümlerinden elde edilen DKRA puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel analizinde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin izlem testinde gelecek 10 yıl içindeki DKRA puan ortalamasının ($p<0.05$) ve yaşam boyu DKRA puan ortalamasının ($p<0.05$) ön test puan ortalamasından daha yüksek olduğu,

- Eğitim grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki gelecek 10 yıl içindeki DKRA puan ortalamasının ($p<0.01$) ve yaşam boyu DKRA puan ortalamasının ($p<0.001$) ön test puan ortalamasından daha yüksek olduğu,
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki gelecek 10 yıl içindeki DKRA puan ortalamasının ($p<0.001$) ve yaşam boyu DKRA puan ortalamasının ($p<0.001$) ön test puan ortalamasından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.3. Ebeveynlerin Kendi Kendine Deri Muayenesi yapma durumları ve Deri Kanseri Risk Algılarının zamana göre karşılaştırılması

	Ön test	İzlem testi	Ön test	İzlem testi	McNemar
	Yapan		Yapmayan		
KKDM					
Kontrol grubu	5.0	16.7	95.0	83.3	0.039
Eğitim grubu	9.5	86.9	90.5	13.1	0.000
Eğitim + SMS grubu	6.5	95.1	93.5	4.9	0.000
Risk algısı	Riskli gören		Riskli görmeyen		
Kontrol grubu	60.0	68.3	40.0	31.7	0.063
Eğitim grubu	63.5	73.8	36.5	26.2	0.016
Eğitim + SMS grubu	45.2	60.7	54.8	39.3	0.002

Tablo 4.4. Ebeveynlerin Gelecek 10 yılda ve yaşamları boyunca Deri Kanseri Risk Algılarının zamana göre karşılaştırılması

	Risk algısı	Ön test	İzlem testi	Wilcoxon
10 yıl içinde	Kontrol grubu	2.03±1.54	2.28±1.22	0.021
	Eğitim grubu	2.19±1.66	2.73±1.72	0.001
	Eğitim + SMS grubu	1.91±1.12	2.90±1.55	0.000
Yaşam boyu	Kontrol grubu	2.55±1.91	2.96±1.86	0.016
	Eğitim grubu	2.55±1.85	3.40±2.01	0.000
	Eğitim + SMS grubu	2.59±1.64	3.47±2.11	0.000

4.2. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Davranışlarına Etkisi

Bu bölümde, kontrol (n: 60), eğitim (n: 63) ve eğitim + SMS (n: 62) grubu ebeveynlerinin güneş koruyucu ürün kullanımı davranışlarına program öncesi, sonrası ve izlem ölçümlerinde ÇGKP'nin etkisini gösteren bulgular dört başlık altında verilmiştir;

- Ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı öz-yeterliğine ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı norm/tutumlarına ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı beklentilerine ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı engellerine ilişkin bulgular

4.2.1. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Öz-Yeterliğine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKÜKÖ-Y puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.5 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.6'da verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testteki GKÜKÖ-Y puan ortalamalarının 18.00 ± 5.24 , son testte 18.40 ± 4.34 ve izlem testinde 18.68 ± 3.66 olduğu saptanmıştır. Eğitim verilen gruptaki ebeveynlerin ön testteki GKÜKÖ-Y puan ortalamalarının 15.04 ± 5.12 olduğu, eğitim sonrası son testte 18.12 ± 4.10 'e yükseldiği, izlem testinde ise 18.63 ± 3.65 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testteki GKÜKÖ-Y puan ortalamalarının 15.14 ± 4.64 olduğu, eğitim sonrası son testte 18.46 ± 3.89 'a, hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde ise 19.23 ± 3.49 'a yükseldiği görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirmede:

Değerlendirme zamanlarına göre GKÜKÖ-Y puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; ön testte gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.05$); son test ve izlem testinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) tespit edilmiştir. Ön testteki farkın hangi gruptan olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ileri analizde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin ön testteki GKÜKÖ-Y puan ortalamasının, eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerin GKÜKÖ-Y puan ortalamasından daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.01$).

Grup içi değerlendirilmede:

Ebeveynlerin GKÜKÖ-Y puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, kontrol grubundaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p>0.05$), eğitim ve eğitim + SMS gruplarındaki ebeveynlerin GKÜKÖ-Y puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0.001$) saptanmıştır. Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKÜKÖ-Y puan ortalamasının ön test puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.001$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son testteki GKÜKÖ-Y puan ortalamasının ön test puan ortalamasından ($p<0.001$); izlem testindeki GKÜKÖ-Y puan ortalamasının ön test puan ortalamasından ($p<0.001$) ve son test puan ortalamasından ($p<0.01$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; ÇGKP'nin zamana bağlı etkileşimin GKÜKÖ-Y puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p<0.001$) ve geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup etkileşimi GKÜKÖ-Y puan ortalaması üzerinde etkili bulunmuş ($p<0.001$), eğitim + SMS grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmış, ebeveynlere yaz döneminde hatırlatıcı SMS göndermenin ebeveynlerin GKÜKÖ-Y düzeyleri üzerindeki etkisinin orta düzeyde olduğu anlaşılmıştır.

Bu bulgular SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile “**H_{1a}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKÖ-Y puan ortalamaları artar.**” ve ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile “**H_{1i}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKÖ-Y puan ortalamaları artar.**” hipotezleri doğrulanmaktadır.

4.2.2. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Normlar/Tutumlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKÜKN/T puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.5 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.6’da verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testteki GKÜKN/T puan ortalamalarının 21.40±4.99, son testte 22.03±4.63 ve izlem testinde 22.13±3.42 olduğu saptanmıştır. Eğitim verilen gruptaki ebeveynlerin ön testteki GKÜKN/T puan ortalamalarının 20.65±4.52 olduğu, eğitim sonrası son testte 23.11±3.85’e yükseldiği ve izlem testinde 23.59±3.44 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testteki GKÜKN/T puan ortalamalarının 20.22±4.88 olduğu, eğitim sonrası son testte 23.20±3.79’a, hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde ise 24.13±3.51’e yükseldiği görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirme:

Değerlendirme zamanlarına göre GKÜKN/T puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; ön test ve son testte gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$); izlem testinde anlamlı bir fark olduğu ($p<0.01$) tespit edilmiştir. Farkın izlem testinde hangi gruptan olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ileri analizde;

- İstatistiksel farkın eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki GKÜKN/T puan ortalamasının, kontrol grubu ebeveynlerinin GKÜKN/T puan ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklandığı görülmüştür ($p<0.01$).

Grup içi değerlendirme:

Ebeveynlerin GKÜKN/T puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, eğitim ve eğitim + SMS gruplarındaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen GKÜKN/T puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0.001$), fakat kontrol grubunda anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır. Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKÜKN/T puan ortalamasının ön test puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.001$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son testteki GKÜKN/T puan ortalamasının ön test puan ortalamasından ($p<0.001$) ve izlem testindeki puan ortalamasının son testteki puan ortalamasından ($p<0.01$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; zamana bağlı etkileşimin GKÜKN/T puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p<0.001$) ve geniş bir etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup etkileşimi de GKÜKN/T puan ortalaması üzerinde etkili bulunmuş ($p<0.001$), fakat uygulanan SMS girişiminin zamana bağlı gruplar üzerinde düşük düzeyde etkili olduğu anlaşılmıştır.

Bu bulgular SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile “**H_{1b}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKN/T puan ortalamaları artar.**” ve ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile “**H_{1j}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKN/T puan ortalamaları artar.**” hipotezleri doğrulanmaktadır.

4.2.3. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Beklentilerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKÜKB puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.5 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.6’da verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testte GKÜKB puan ortalamalarının 15.51 ± 3.47 , son testte 15.41 ± 3.41 ve izlem testinde 15.06 ± 3.24 olduğu saptanmıştır. Eğitim grubunda ön testte GKÜKB puan ortalamalarının 14.60 ± 2.96 olduğu, eğitim sonrası son testte 16.33 ± 2.16 'ya yükseldiği ve izlem testinde 16.32 ± 2.06 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubunda ise ön testte GKÜKB puan ortalamalarının 14.16 ± 3.07 olduğu, eğitim sonrası son testte 15.83 ± 2.77 'ye yükseldiği ve izlem testinde 15.96 ± 2.79 olduğu görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirmede:

Değerlendirme zamanlarına göre GKÜKB puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımını incelendiğinde; ön test ve son testte gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$); izlem testinde anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) tespit edilmiştir. Farkın izlem testinde hangi gruptan olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ileri analizde;

- İstatistiksel farkın eğitim grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki GKÜKB puan ortalamasının, kontrol grubu ebeveynlerinin GKÜKB puan ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklandığı grlmştir ($p<0.05$).

Grup içi değerlendirmede:

Ebeveynlerin GKÜKB puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, üç gruptaki ebeveynlerin tekrarlı  ölçümden elde edilen GKÜKB puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin son testteki GKÜKB puan ortalamasının n test puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.05$),
- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKÜKB puan ortalamasının n test puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.001$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKÜKB puan ortalamasının n test puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.001$) saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; GKP'nin zamana bağlı etkileşimin GKÜKB puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p<0.001$) ve geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu grlmştir. Zaman*grup etkileşiminin GKÜKB puan ortalaması üzerinde etkili bulunmuş ($p<0.001$), eğitim + SMS grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Ebeveynlere yaz döneminde hatırlatıcı SMS göndermenin ebeveynlerin GKÜKB düzeylerini arttırma üzerindeki etkisinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Bu bulgular SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile “**H_{1c}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKB puan ortalamaları artar.**” hipotezleri doğrulanmakta ve ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile “**H_{1k}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKB puan ortalamaları artar.**” hipotezi doğrulanmamaktadır.

4.2.4. Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Engellerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKÜKE puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.5 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.6'da verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testte GKÜKE puan ortalamalarının 7.26 ± 2.82 , son testte 7.61 ± 2.17 ve izlem testinde 7.23 ± 2.11 olduğu saptanmıştır. Eğitim verilen gruptaki ebeveynlerin ön testte GKÜKE puan ortalamalarının 8.58 ± 2.98 olduğu, eğitim sonrası son testte 8.11 ± 2.42 olduğu ve izlem testinde 7.89 ± 2.47 'e düştüğü belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testte GKÜKE puan ortalamalarının 8.87 ± 2.94 olduğu, eğitim sonrası son testte 7.51 ± 2.57 'e düştüğü ve hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde ise 6.89 ± 2.34 'e düştüğü belirlenmiştir.

Gruplar arası değerlendirmede:

Değerlendirme zamanlarına göre GKÜKE puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; ön testte gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.01$), son test ve izlem testinde anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) tespit edilmiştir. Farkın ön testte hangi gruptan olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni düzeltilmeli ileri analizde;

- İstatistiksel farkın kontrol grubundaki ebeveynlerin ön testteki GKÜKE puan ortalamasının, eğitim grubunun ($p < 0.05$) ve eğitim + SMS grubunun ($p < 0.01$) GKÜKE puan ortalamasından daha düşük olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Grup içi değerlendirmede:

Ebeveynlerin GKÜKE puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, kontrol ve eğitim grubundaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde

edilen ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p>0.05$), eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKÜKE puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu ($p<0.001$) saptanmıştır. Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki GKÜKE puan ortalamasının ön test puan ortalamasından ($p<0.001$) ve son test puan ortalamasından ($p<0.01$); son testteki GKÜKE puan ortalamasının ön test puan ortalamasından ($p<0.01$) daha düşük olduğu saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; zamana bağlı etkileşimin GKÜKE puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p<0.001$) ve elde edilen kısmi eta kare değeri göz önünde bulundurulduğunda, ÇGKP'nin ebeveynlerin GKÜKE üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup etkileşimi de GKÜKE puan ortalaması üzerinde etkili bulunmuş ($p<0.01$), fakat uygulanan SMS girişiminin gruplar arasındaki etkisinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Bu bulgular ile SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile “**H_{1a}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKE puan ortalamaları azalır.**” hipotezi eğitim + SMS grubu için doğrulanmakta fakat eğitim grubu için doğrulanmamaktadır. ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile “**H₁₁: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÜKE puan ortalamaları azalır.**” hipotezi doğrulanmaktadır.

Tablo 4.5. Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımı alt ölçek puan ortalamalarının grup ve zamana göre karşılaştırılması

GKÜKÖ	Değerlendirme Zamanı	Kontrol grubu ¹	Girişim grupları		F*	p	Anlamlı fark
			Eğitim ²	Eğitim+SMS ³			
		$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$			
GKÜKÖ-Y	Ön test ^a	18.00±5.24	15.04±5.12	15.14±4.64	6.819	0.001	1>2-3
	Son test ^b	18.40±4.34	18.12±4.10	18.46±3.89	0.120	0.887	-
	İzlem testi ^c	18.68±3.66	18.63±3.65	19.23±3.49	0.542	0.582	-
	F**	1.221	34.472	42.687			
	p	0.294	0.000	0.000			
	Anlamlı fark	-	b-c>a	c>b>a			
GKÜKN/T	Ön test ^a	21.40±4.99	20.65±4.52	20.22±4.88	0.933	0.395	-
	Son test ^b	22.03±4.63	23.11±3.85	23.20±3.79	1.536	0.218	-
	İzlem testi ^c	22.13±3.42	23.59±3.44	24.13±3.51	5.435	0.005	3>1
	F**	1.261	20.440	32.473			
	p	0.286	0.000	0.000			
	Anlamlı fark	-	b-c>a	c>b>a			
GKÜKB	Ön test ^a	15.51±3.47	14.60±2.96	14.16±3.07	2.883	0.059	-
	Son test ^b	15.41±3.41	16.33±2.16	15.83±2.77	1.628	0.199	-
	İzlem testi ^c	15.06±3.24	16.32±2.06	15.96±2.79	3.436	0.034	2>1
	F**	3.767	20.912	20.129			
	p	0.025	0.000	0.000			
	Anlamlı fark	b>c	b-c>a	b-c>a			
GKÜKE	Ön test ^a	7.26±2.82	8.58±2.98	8.87±2.94	5.224	0.006	2-3>1
	Son test ^b	7.61±2.17	8.11±2.42	7.51±2.57	1.098	0.336	-
	İzlem testi ^c	7.23±2.11	7.89±2.47	6.89±2.34	3.041	0.050	-
	F**	2.871	2.014	20.129			
	p	0.059	0.136	0.000			
	Anlamlı fark	-	-	a>b>c			

*Tek yönlü varyans analizi

**Tekrarlı ölçümlerde varyans analizi (Pillai's Trace Testi)

Tablo 4.6. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımı alt ölçekleri üzerindeki etkisi

GKÜKÖ	Etki	Değer	F*	Hipotez df	p	η ²	Gözlenen güç
GKÜKÖ-Y	Zaman	0.395	59.058	2.000	0.000	0.395	1.000
	Zaman x Grup	0.167	8.314	4.000	0.000	0.084	0.999
GKÜKN/T	Zaman	0.318	42.235	2.000	0.000	0.318	1.000
	Zaman x Grup	0.111	5.325	4.000	0.000	0.055	0.972
GKÜKB	Zaman	0.217	25.145	2.000	0.000	0.217	1.000
	Zaman x Grup	0.174	8.668	4.000	0.000	0.087	0.999
GKÜKE	Zaman	0.130	13.536	2.000	0.000	0.130	0.998
	Zaman x Grup	0.081	3.860	4.000	0.004	0.041	0.896

*Pillai's Trace Testi

4.3. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Davranışlarına Etkisi

Bu bölümde, kontrol (n: 60), eğitim (n: 63) ve eğitim + SMS (n: 62) grubu ebeveynlerinin güneşten kaçınma davranışlarına program öncesi, sonrası ve izlem ölçümlerinde ÇGKP'nin etkisini gösteren bulgular dört başlık altında verilmiştir:

- Ebeveynlerin güneşten kaçınma öz-yeterliliğine ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin güneşten kaçınma norm/tutumlarına ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin bronzlaşma beklentilerine ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin güneşten kaçınma beklentilerine ilişkin bulgular

4.3.1. Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Öz-Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKÖ-Y puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.7 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.8'de verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testte GKÖ-Y puan ortalamalarının 20.88±3.76, son testte 21.41±2.78 ve izlem testinde 21.25±2.69 olduğu saptanmıştır. Eğitim verilen gruptaki ebeveynlerin ön testte GKÖ-Y puan ortalamalarının 19.19±4.34 olduğu, eğitim sonrası son testte 20.22±3.59'a yükseldiği, izlem testinde ise 20.94±2.99 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testte GKÖ-Y puan

ortalamlarının 19.14 ± 4.16 olduğu, eğitim sonrası son testte 20.32 ± 3.36 'ya, hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde ise 21.19 ± 3.28 'e yükseldiği görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirilmede:

Değerlendirme zamanlarına göre GKÖ-Y puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; ön testte gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu ($p < 0.05$); son test ve izlem testinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) tespit edilmiştir. Ön testteki farkın hangi gruptan olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni düzeltilmeli ileri analizde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin ön testteki GKÖ-Y puan ortalamasının, eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin GKÖ-Y puan ortalamasından daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($p < 0.05$).

Grup içi değerlendirilmede:

Ebeveynlerin GKÖ-Y puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, üç gruptaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen GKÖ-Y puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Farkın hangi zaman diliminde olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKÖ-Y puan ortalamasının ön test puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p < 0.05$),
- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test GKÖ-Y puan ortalamasının ön test puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p < 0.001$); izlem testindeki GKÖ-Y puan ortalamasının ön test puan ortalamasından ($p < 0.001$) ve son test puan ortalamasından ($p < 0.001$) daha yüksek olduğu,
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKÖ-Y puan ortalamasının ön test puan ortalamasından; izlem testindeki GKÖ-Y puan ortalamasının son test puan ortalamasından yüksek olduğu ($p < 0.001$) saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

ÇGKP'nin zamana bağlı etkileşimin GKÖ-Y puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p < 0.001$) ve geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup

etkileşimi GKÖ-Y puan ortalaması üzerinde etkili bulunmuş ($p < 0.001$), eğitim + SMS grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmış, ebeveynlere yaz döneminde hatırlatıcı SMS göndermenin, ebeveynlerin GKÖ-Y üzerindeki etkisinin düşük düzeyde olduğu anlaşılmıştır.

Bu bulgular SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile "**H_{1e}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÖ-Y puan ortalamaları artar.**" ve ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile "**H_{1m}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre GKÖ-Y puan ortalamaları artar.**" hipotezleri doğrulanmaktadır.

4.3.2. Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Normlar/Tutumlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKN/T puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.7 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.8'de verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testte GKN/T puan ortalamalarının 15.98 ± 2.44 , son testte 16.46 ± 2.15 ve izlem testinde 16.46 ± 2.15 olduğu saptanmıştır. Eğitim grubundaki ebeveynlerin ön testte GKN/T puan ortalamalarının 15.22 ± 2.97 olduğu, eğitim sonrası son testte 16.03 ± 2.61 'e yükseldiği ve izlem testinde 15.95 ± 2.28 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testte GKN/T puan ortalamalarının 15.16 ± 2.86 olduğu, eğitim sonrası son testte 15.75 ± 2.60 'a yükseldiği, hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde ise 16.01 ± 2.67 olduğu görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirme:

Değerlendirme zamanlarına göre GKN/T puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; her üç grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$).

Grup içi değerlendirme:

Ebeveynlerin GKN/T puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, üç gruptaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen GKN/T puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır

($p<0.05$). Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin son test GKN/T puan ortalamasının ($p<0.01$) ve izlem testindeki GKN/T puan ortalamasının ($p<0.05$) ön testteki GKN/T puan ortalamasından daha yüksek olduğu,
- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKN/T puan ortalamasının ön testteki GKN/T puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.001$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son testteki GKN/T puan ortalamasının ön test GKN/T puan ortalamasından ($p<0.01$); izlem testindeki GKN/T puan ortalamasının ön test GKN/T puan ortalamasından ($p<0.001$) ve son test GKN/T puan ortalamasından ($p<0.05$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; zamana bağlı etkileşimin GKN/T puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p<0.001$) ve geniş bir etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup etkileşiminde, ÇGKP ve SMS göndermenin ebeveynlerin GKN/T puan ortalaması üzerindeki etkisinin düşük düzeyde, istatistiksel olarak anlamsız olduğu belirlenmiştir ($p>0.05$).

Bu bulgular SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile “**H_{1f}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre GKN/T puan ortalamaları artar.**” ve ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile “**H_{1n}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre GKN/T puan ortalamaları artar.**” hipotezleri doğrulanmaktadır.

4.3.3. Ebeveynlerin Bronzlaşma Beklentilerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin BB puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.7 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.8'de verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testte BB puan ortalamalarının 8.93 ± 3.40 , son testte 9.11 ± 3.16 ve izlem testinde 9.63 ± 2.89 olduğu saptanmıştır. Eğitim grubundaki ebeveynlerin ön testte BB puan ortalamalarının 9.26 ± 2.76 , eğitim sonrası son testte 9.14 ± 2.90 ve izlem testinde 9.25 ± 2.64 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testte BB puan ortalamalarının 8.98 ± 2.77 olduğu, eğitim sonrası son testte 8.03 ± 2.76 'ya ve hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde 7.12 ± 2.23 'e düştüğü belirlenmiştir.

Gruplar arası değerlendirme:

Değerlendirme zamanlarına göre BB puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; ön test ve son testte gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$); izlem testinde anlamlı bir farkın olduğu ($p < 0.01$) tespit edilmiştir. Gruplardaki farkın hangi gruptan olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ileri analizde;

- İstatistiksel farkın eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki BB puan ortalamasının, kontrol ve eğitim grubunun puan ortalamasından daha düşük olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($p < 0.001$).

Grup içi değerlendirme:

Ebeveynlerin BB puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, eğitim grubundaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p > 0.05$); kontrol grubunun BB puan ortalamaları ($p < 0.05$) ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin BB puan ortalamaları ($p < 0.001$) arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Kontrol grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki BB puan ortalamasının ön test ve son testteki puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p < 0.05$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki BB puan ortalamasının ön test puan ortalamasından ve son test puan ortalamasından; son testteki BB puan ortalamasının ön test puan ortalamasından daha düşük olduğu ($p < 0.01$) saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; zamana bağlı etkileşimin BB puan ortalaması üzerindeki düşük düzeydeki etkisinin anlamlı olduğu ($p<0.05$) görülmüştür. Zaman*grup etkileşiminde, BB puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu ($p<0.05$); ÇGKP kapsamında yaz döneminde hatırlatıcı SMS göndermenin ebeveynlerin BB'ni azaltmada orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Bu bulgular ile SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile “**H_{1g}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre BB puan ortalamaları azalır.**” hipotezi eğitim + SMS grubu için doğrulanmakta fakat eğitim grubu için doğrulanmamaktadır. ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile “**H_{1o}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre BB puan ortalamaları azalır.**” hipotezi doğrulanmaktadır.

4.3.4. Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Beklentilerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin GKB puan ortalamalarının grup içi ve gruplar arası değişimi Tablo 4.7 ve grup*zaman etkileşimi Tablo 4.8'de verilmiştir.

Kontrol grubu ebeveynlerinin ön testte GKB puan ortalamalarının 20.38 ± 3.62 , son testte 20.36 ± 3.15 ve izlem testinde 19.95 ± 2.56 olduğu saptanmıştır. Eğitim grubundaki ebeveynlerin ön testte GKB puan ortalamalarının 20.28 ± 3.16 , eğitim sonrası son testte 20.84 ± 2.72 ve izlem testinde 21.14 ± 2.52 olduğu belirlenmiştir. Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin ön testte GKB puan ortalamalarının 20.24 ± 2.58 olduğu, eğitim sonrası son testte 21.38 ± 2.40 'a ve hatırlatıcı mesaj gönderimi sonrası izlem testinde 22.37 ± 2.09 'a yükseldiği görülmüştür.

Gruplar arası değerlendirmede:

Değerlendirme zamanlarına göre GKB puan ortalamalarına ilişkin kontrol, eğitim ve eğitim + SMS gruplarında oluşan değişimlerin dağılımı incelendiğinde; ön test ve son testte gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$); izlem testinde anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) belirlenmiştir. Farkın izlem testinde hangi gruptan olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ileri analizinde;

- İstatistiksel farkın eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin izlem testindeki GKB puan ortalamasının, eğitim grubu ($p<0.05$) ve kontrol grubu ebeveynlerinin puan ortalamasından ($p<0.001$); eğitim grubundaki ebeveynlerin son test GKB puan ortalamasının kontrol grubunun puan ortalamasından ($p<0.05$) daha yüksek olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

Grup içi değerlendirilmede:

Ebeveynlerin GKB puan ortalamaları, değerlendirme zamanına göre kendi içlerinde karşılaştırıldığında, eğitim ve eğitim + SMS gruplarındaki ebeveynlerin tekrarlı üç ölçümden elde edilen GKB puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0.05$), fakat kontrol grubunda anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır. Farkın hangi zaman diliminde yapılan ölçümler arasında olduğunu belirlemek için yapılan Bonferroni ileri analizinde;

- Eğitim grubundaki ebeveynlerin son test ve izlem testindeki GKB puan ortalamasının ön testteki GKB puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($p<0.01$),
- Eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin son testteki GKB puan ortalamasının ön test GKB puan ortalamasından ($p<0.001$); izlem testindeki GKB puan ortalamasının ön test ve son test puan ortalamasından ($p<0.001$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Etki boyutu değerlendirildiğinde:

Çalışmanın etki boyutu incelendiğinde; ÇGKP'nin zamana bağlı etkileşimin GKB puan ortalaması üzerindeki etkisinin anlamlı ($p<0.001$) ve geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Zaman*grup etkileşimi, GKB puan ortalaması üzerinde etkili bulunmuş ($p<0.001$), eğitim + SMS grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmış, ebeveynlere yaz döneminde hatırlatıcı SMS göndermenin, ebeveynlerin GKB düzeylerini artırma üzerindeki etkisinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Bu bulgular SBT'ye temellendirilmiş ÇGKP ile "**H_{1b}: Son testte eğitim ve eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, kontrol grubu ebeveynlerine göre GKB puan ortalamaları artar.**" ve ÇGKP sonrası SMS gönderimi ile "**H_{1p}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre GKB puan ortalamaları artar.**" hipotezleri doğrulanmaktadır.

Tablo 4.7. Güneşten Kaçınma alt ölçek puan ortalamalarının grup ve zamana göre karşılaştırılması

GKÖ	Değerlendirme Zamanı	Kontrol grubu ¹	Girişim grupları		F*	p	Anlamlı fark
			Eğitim ²	Eğitim+SMS ³			
		$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$	$\bar{X}\pm SS$			
GKÖ-Y	Ön test ^a	20.88±3.76	19.19±4.34	19.14±4.16	3.543	0.031	1>2-3
	Son test ^b	21.41±2.78	20.22±3.59	20.32±3.36	2.492	0.086	-
	İzlem testi ^c	21.25±2.69	20.94±2.99	21.19±3.28	0.188	0.829	-
	F**	3.358	15.696	21.165			
	p	0.037	0.000	0.000			
	Anlamlı fark	b-c>a	c>b>a	c>b>a			
GKN/T	Ön test ^a	15.98±2.44	15.22±2.97	15.16±2.86	1.665	0.194	-
	Son test ^b	16.46±2.15	16.03±2.61	15.75±2.60	1.269	0.283	-
	İzlem testi ^c	16.46±2.15	15.95±2.28	16.01±2.67	0.852	0.428	-
	F**	4.487	13.802	10.124			
	p	0.013	0.000	0.000			
	Anlamlı fark	b-c>a	b-c>a	c>b>a			
BB	Ön test ^a	8.93±3.40	9.26±2.76	8.98±2.77	0.229	0.796	-
	Son test ^b	9.11±3.16	9.14±2.90	8.03±2.76	2.863	0.060	-
	İzlem testi ^c	9.63±2.89	9.25±2.64	7.12±2.23	16.669	0.000	1-2>3
	F**	3.986	0.319	26.864			
	p	0.020	0.728	0.000			
	Anlamlı fark	c>b-a	-	a>b>c			
GKB	Ön test ^a	20.38±3.62	20.28±3.16	20.24±2.58	0.032	0.968	-
	Son test ^b	20.36±3.15	20.84±2.72	21.38±2.40	2.047	0.132	-
	İzlem testi ^c	19.95±2.56	21.14±2.52	22.37±2.09	15.490	0.000	3>2>1
	F**	1.925	6.748	33.193			
	p	0.149	0.001	0.000			
	Anlamlı fark	-	b-c>a	c>b>a			

*Tek yönlü varyans analizi

**Tekrarlı ölçümlerde varyans analizi (Pillai's Trace Testi)

Tablo 4.8. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Güneşten Kaçınma alt ölçekleri üzerindeki etkisi

GKÖ	Etki	Değer	F*	Hipotez df	p	η ²	Gözlenen güç
GKÖ-Y	Zaman	0.250	30.143	2.000	0.000	0.250	1.000
	Zaman x Grup	0.096	4.571	4.000	0.001	0.048	0.944
GKN/T	Zaman	0.207	42.235	2.000	0.000	0.207	1.000
	Zaman x Grup	0.049	5.325	4.000	0.061	0.024	0.662
BB	Zaman	0.047	4.441	2.000	0.013	0.047	0.758
	Zaman x Grup	0.227	11.641	4.000	0.000	0.113	1.000
GKB	Zaman	0.181	19.972	2.000	0.000	0.181	1.000
	Zaman x Grup	0.191	9.614	4.000	0.000	0.096	1.000

*Pillai's Trace Testi

4.4. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışlarına Etkisi

Bu bölümde, kontrol (n: 60), eğitim (n: 63) ve eğitim + SMS (n: 62) grubu ebeveynlerinin kendileri ve çocukları için uyguladıkları güneşten korunma davranışları için program öncesi ve izlem ölçümlerinde ÇGKP'nin etkisini gösteren bulgular verilmiştir. Araştırmaya ilişkin bu bulgular aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir;

- Ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarına ilişkin bulgular
- Ebeveynlerin çocuklarını güneşten koruma davranışlarına ilişkin bulgular

4.4.1. Ebeveynlerin Güneşten Korunma Davranışlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarının zamana göre değişimi Tablo 4.9'da verilmiştir. Bunun yanında ön test ve izlem testi ölçümlerinde meydana gelen yüzdelerlik farklar EK-29'da verilmiştir.

- *Güneş koruyucu ile korunma davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı %28.4'lük farkla en çok eğitim grubunda azalırken; her zaman yanıtını verenlerin oranının %5.5'lik farkla en çok eğitim +SMS grubunda arttığı görülmüştür.* Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde güneş koruyucu ile korunma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity

testinde eğitim grubunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ($p < 0.05$); kontrol ve eğitim + SMS gruplarında anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) saptanmıştır.

- *Giysilerle korunma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı eğitim grubunda %29.9 ve eğitim + SMS grubunda %28.8 farkla azalırken; her zaman yanıtını verenlerin oranı aynı gruplarda %18.2 ve %46.0 farkla arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde giysilerle korunma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity testinde eğitim ve eğitim + SMS gruplarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ($p < 0.001$); fakat kontrol grubunda fark olmadığı ($p > 0.05$) saptanmıştır.
- *Şapka ile korunma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı her üç grupta da azalarak izlem testi sonucunda sıfır olurken; her zaman yanıtını verenlerin oranının %11.8'lik farkla eğitim ve %6.0'lık farkla eğitim + SMS grubunda arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde şapka ile korunma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için analiz yapılamamıştır.
- *Güneş gözlüğü ile korunma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranında kontrol grubunda %11.7; eğitim grubunda %18.7; eğitim + SMS grubunda %12.8 oranında azalma olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde güneş gözlüğü ile korunma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity testinde kontrol grubunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ($p < 0.05$); fakat eğitim ve eğitim + SMS gruplarında anlamlı bir fark olmadığı ($p > 0.05$) saptanmıştır.
- *Gölgede kalarak korunma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı izlem testi sonucunda eğitim ve eğitim + SMS gruplarında azalarak sıfır olurken; her zaman yanıtını verenlerin oranının aynı gruplarda %4.1 ve %9.6 farkla arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde fark olup olmadığını saptamak için analiz uygulanamamıştır.

SBT'ye göre hazırlanan ÇGKP ve sonrasında SMS gönderimi, ebeveynlerinin güneşten korunma davranışı (güneş koruyucu ürünler, giysiler, güneş gözlüğü, şapka, gölgede kalarak) uygulama sıklığını arttırmış, sadece giysilerle korunma davranışlarındaki yükselmeye istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu bulgular ile ÇGKP ve SMS gönderimi “**H_{1r}: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve**

kontrol grubu ebeveynlerine göre güneşten korunma davranışları artar.” hipotezi kısmen de olsa doğrulanmıştır.

4.4.2. Ebeveynlerin Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde kontrol, eğitim ve eğitim + SMS grubundaki ebeveynlerin çocuklarını güneşten koruma davranışlarının zamana göre değişimi Tablo 4.10’da verilmiştir. Bunun yanında ön test ve izlem testi ölçümlerinde meydana gelen yüzdelik farklar EK-29’da verilmiştir.

- *Çocuklarını güneş koruyucu ile koruma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı %20.8’lik farkla en çok eğitim + SMS grubunda, daha sonra %15.3’lük farkla eğitim grubunda azalırken; her zaman yanıtını verenlerin oranının %23.5’lik farkla yine en çok eğitim + SMS grubunda arttığı saptanmıştır. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde çocuklarını güneş koruyucu ile koruma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity testinde eğitim grubunda ($p<0.05$) ve eğitim + SMS grubunda ($p<0.001$) istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş; kontrol grubunda anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.
- *Çocuklarını giysilerle koruma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı %35.3’lük farkla en çok eğitim + SMS grubunda azalırken; her zaman yanıtını verenlerin oranının eğitim + SMS grubunda %52.5 ve eğitim grubunda %18.6 arttığı saptanmıştır. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde çocuklarını giysilerle koruma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity testinde kontrol grubunda ($p<0.01$), eğitim grubunda ($p<0.01$) ve eğitim + SMS grubunda ($p<0.001$) anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır.
- *Çocuklarını şapka ile koruma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı sadece eğitim + SMS grubunda %1.5’lik farkla azalırken, kontrol grubunda %6.7’lik farkla arttığı; her zaman yanıtını verenlerin oranındaki artışın yine %9.5’lik farkla sadece eğitim + SMS grubunda olduğu ve kontrol grubunda %13.4’lük bir azalmanın olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde çocuklarını şapka ile koruma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity testinde kontrol grubunda istatistiksel olarak anlamlı fark

bulunmuş ($p<0.05$); fakat eğitim ve eğitim + SMS gruplarında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.

- *Çocuklarını güneş gözlüğü ile koruma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranı eğitim grubunda %17.1 ve eğitim + SMS grubunda %17.6 farkla azalırken; her zaman yanıtını verenlerin oranının %2.1'lik farkla sadece eğitim +SMS grubunda arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde çocuklarını güneş gözlüğü ile koruma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity testinde eğitim + SMS grubunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ($p<0.05$); fakat eğitim ve kontrol gruplarında anlamlı bir fark olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır.
- *Çocuklarını gölgede kalarak koruma* davranışına hiçbir zaman yanıtını verenlerin oranının izlem testi sonucunda eğitim grubunda sıfır olduğu ve %4.6'lık farkla en çok eğitim + SMS grubunda azalma olduğu; her zaman yanıtını verenlerin oranının %9.0'luk farkla en çok eğitim grubunda arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin ön test ve izlem değerlendirmelerinde çocuklarını gölgede kalarak koruma davranışlarında fark olup olmadığını saptamak için yapılan marginal homogeneity testinde eğitim + SMS grubunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ($p<0.05$); kontrol grubunda anlamlı fark olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır. Eğitim grubu için analiz uygulanamamıştır.

SBT'ye göre hazırlanan ÇGKP ve sonrasında SMS gönderimi, ebeveynlerin çocuklarını güneşten korunma davranışı (güneş koruyucu ürünler, giysiler, güneş gözlüğü, şapka, gölgede kalarak) uygulama sıklığını arttırmış olup güneş koruyucu ürünlerle, giysilerle, güneş gözlüğü ile, gölgede kalarak koruma davranışlarındaki yükselmeye istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu bulgular ile ÇGKP ve SMS gönderimi "**H₁: İzlem testinde eğitim + SMS grubu ebeveynlerinin, eğitim ve kontrol grubu ebeveynlerine göre çocuklarını güneşten koruma davranışları artar.**" hipotezi doğrulanmaktadır.

Tablo 4.9. Ebeveynlerin Güneşten korunma davranışı oranlarının zamana göre karşılaştırılması

Korunma Davranışları		Hiçbir zaman		Arasıra		Her zaman		Marginal Homogeneity
		Ön test	İzlem testi	Ön test	İzlem testi	Ön test	İzlem testi	
Güneş koruyucu ile korunma	Kontrol grubu	43.3	31.7	40.0	61.7	16.7	6.7	0.782
	Eğitim grubu	33.3	4.9	28.6	59.0	38.1	36.1	0.011
	Eğitim + SMS grubu	19.4	6.6	43.5	50.8	37.1	42.6	0.078
Giysilerle korunma	Kontrol grubu	23.3	15.0	60.0	71.7	16.7	13.3	0.257
	Eğitim grubu	39.7	9.8	55.6	67.2	4.8	23.0	0.000
	Eğitim + SMS grubu	46.8	18.0	48.4	31.1	4.8	50.8	0.000
Şapka ile korunma	Kontrol grubu	5.0	0	38.3	53.3	56.7	46.7	-
	Eğitim grubu	4.8	0	38.1	31.1	57.1	68.9	-
	Eğitim + SMS grubu	0	0	30.6	24.6	69.4	75.4	-
Güneş gözlüğü ile korunma	Kontrol grubu	35.0	23.3	33.3	46.7	31.7	30.0	0.034
	Eğitim grubu	25.3	6.6	38.0	55.9	36.7	37.5	0.144
	Eğitim + SMS grubu	17.7	4.9	50.0	55.4	32.3	39.7	0.808
Gölgede kalarak korunma	Kontrol grubu	1.7	1.7	20.0	36.7	78.3	61.7	-
	Eğitim grubu	4.8	0	20.6	21.3	74.6	78.7	-
	Eğitim + SMS grubu	1.6	0	17.7	9.8	80.6	90.2	-

Tablo 4.10. Ebeveynlerin Çocuklarını güneşten koruma davranışı oranlarının zamana göre karşılaştırılması

Korunma Davranışları	Hiçbir zaman		Arasıra		Her zaman		Marginal Homogeneity	
	Ön test	İzlem testi	Ön test	İzlem testi	Ön test	İzlem testi		
Güneş koruyucu ile koruma	Kontrol grubu	30.0	20.0	31.7	58.3	38.3	21.7	0.371
	Eğitim grubu	33.3	18.0	30.2	42.6	36.5	39.3	0.028
	Eğitim + SMS grubu	27.4	6.6	37.1	34.4	35.5	59.0	0.000
Giysilerle koruma	Kontrol grubu	43.3	23.3	50.0	73.3	6.7	3.3	0.008
	Eğitim grubu	25.4	11.5	57.1	52.5	17.5	36.1	0.001
	Eğitim + SMS grubu	46.8	11.5	51.6	34.4	1.6	54.1	0.000
Şapka ile koruma	Kontrol grubu	1.7	8.3	16.7	23.3	81.7	68.3	0.019
	Eğitim grubu	3.2	4.9	42.9	42.6	54.0	52.5	0.841
	Eğitim + SMS grubu	4.8	3.3	38.7	31.1	56.5	65.6	0.289
Güneş gözlüğü ile koruma	Kontrol grubu	18.3	10.0	30.0	46.7	51.7	43.3	1.000
	Eğitim grubu	28.6	11.5	38.1	65.6	33.3	23.0	0.346
	Eğitim + SMS grubu	27.4	9.8	43.5	59.0	29.0	31.1	0.041
Gölgede kalarak koruma	Kontrol grubu	3.3	3.3	5.0	10.0	91.7	86.7	0.083
	Eğitim grubu	1.6	0	22.2	14.8	76.2	85.2	-
	Eğitim + SMS grubu	6.5	1.6	21.0	18.0	72.6	80.3	0.034

5. TARTIŞMA

Araştırmada SBT'ye temellendirilmiş “Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı”nın ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarına olan etkisi değerlendirilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular araştırma hipotezleri doğrultusunda aşağıda yer alan ana başlıklar altında tartışılmıştır.

- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin yetkinliklerine, bilgi düzeylerine, kendi kendine deri muayenesi yapma durumlarına ve risk algılarına etkisi
- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı davranışlarına etkisi
- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin güneşten kaçınma davranışlarına etkisi
- Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının ebeveynlerin kendilerini ve çocuklarını güneşten koruma davranışlarına etkisi
- Sosyal Bilişsel Teoriye temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının uygulanabilirliği

5.1. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Yetkinliklerine, Bilgi Düzeylerine, Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumlarına ve Risk Algılarına Etkisi

Bandura (1997) çocuğun olumlu gelişimini ve uyumunu kolaylaştırmak için çocuğu etkileme kapasitesine ilişkin ebeveyn inancını ebeveyn özyetkinliği olarak tanımlamıştır. Çocuğun gelişiminde ebeveynlerin yetkinlik düzeyi önemli bir yere sahip olup başlangıçta grupların yetkinlik puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu ve ÇGKP sonrası girişim gruplarında arttığı saptanmıştır. Ebeveyn yetkinliği ile ilgili yapılan sistematik derlemelerde, yetkinliğin anne ve babaların çocuklarına karşı davranışlarını, tutumlarını doğrudan etkilediği belirtilmiştir (Wittkowski ve ark., 2017; Albanese ve ark., 2019). Çocuklara olumlu güneşten korunma davranışlarını kazandırmada da ÇGKP sonrası ebeveynlerin yetkinliğinin yükselmiş olması sahip oldukları davranışa yönelik yargılarını ve inançlarını arttırması açısından önemli bir sonuçtur.

Çalışmanın ön testinde ebeveynlerin deri kanseri ve güneşten korunma ile ilgili bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Literatürde ebeveynlerle yapılan birçok çalışmada da bilgi düzeyleri benzer oranlarda bulunmuştur (Glasser ve ark., 2010; Li ve ark., 2011; Cercato ve ark., 2013; Gefeller ve ark., 2015; Klostermann ve ark., 2015; Gefeller ve ark., 2016; Day ve ark., 2017; Uter ve ark., 2017;). Türk toplumunda konuyla ilgili yapılan çalışmaların incelendiği bir derlemede de ülkemizde güneşten korunma bilincinin oluşturulmasının gerektiği sonucuna varılmıştır (Sümen ve Öncel, 2018a). ÇGKP sonrası ölçümde üç gruptaki ebeveynlerin bilgi oranları artmıştır. Girişim gruplarındaki bu farklılık ÇGKP'nin etkinliğini göstermekte olup beklendik bir sonuçtur. Kontrol grubuna ön test ile birlikte sorulan soruların uyarıcı etkisinin olduğu bu yüzden son testte bilgi puan ortalamalarını arttırdığını düşündürmektedir. Bilgi düzeylerinin izlem testinde girişim gruplarında yükselmeye devam ettiği görülmüş; SMS gönderimi girişimin etkinliğini daha da arttırmıştır. Yapılan randomize kontrollü çalışmalarda elektronik mesaj gönderiminin kişilerin güneşten korunma ile ilgili bilgilerini arttırmada etkili bir araç olduğu saptanmıştır (Buller ve ark., 2015; Szabo ve ark., 2015). Bu doğrultuda ÇGKP ebeveynlerin deri kanseri ve güneşten korunma davranışlarını arttırdığı belirlenmiştir.

Deri kanserinin saptanmasında erken tanı yöntemlerinden biri olan KKDM, teşhis ve tedavi için önemlidir (Coups ve ark., 2016; Paddock ve ark., 2016). Çalışmamızın ön test sonuçlarında KKDM yapma oranı literatüre benzer olarak düşük bulunmuştur (Pollitt ve ark., 2009; Glanz ve ark., 2010; Emmons ve ark., 2011; Glanz ve ark., 2013; Houdmont ve ark., 2016). Bu çalışmanın en önemli sonuçlarından birisi de ÇGKP sonrası izlem testi değerlendirmesinde KKDM yapanların oranının eğitim grubunda %77.4 ve eğitim + SMS grubunda %88.6 artmasıdır. Youl ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan randomize kontrollü çalışmada ilk üç ay her hafta olmak üzere 12 SMS ve sonraki dokuz ay boyunca ayda bir SMS olmak üzere toplam 21 mesaj göndererek kişilerin KKDM yapma sıklığında anlamlı bir artış saptanmıştır. Bu çalışmada da ÇGKP ebeveynlerin KKDM yapma davranışlarını olumlu yönde etkilemiştir. Ebeveynler tarafından vücutlarında yeni oluşan veya doğuştan olan ben veya herhangi bir lekenin ABCDE kuralına göre değerlendirilmesi ve bunun her ay düzenli olarak yapılıyor olması önemli bir sonuçtur.

Literatürde deri kanseri açısından risk düzeyinin, kişilerin güneşten korunma davranışlarını etkilediği bildirilmiştir (Littlewood ve Greenfield, 2018; Day ve ark., 2017; Gefeller ve ark., 2016; Hamilton ve ark., 2016; Wan ve ark., 2016). Bu çalışmada öne çıkan önemli bir bulgu da girişim gruplarındaki ebeveynlerin program sonrası DKRA yüzdesi ile gelecek 10 yıl ve yaşam boyu DRKA ortalamalarındaki artışın anlamlı olmasıdır. Bu sonuçlar, ÇGKP'nin ebeveynlerin DKRA'nı arttırdığını göstermektedir. Deri kanserinin tanı ve tedavisindeki gecikmeler hastalığın ilerlemesine, tedavi maliyetlerinin artmasına ve hayatta kalma oranının düşmesine neden olabileceğinden DKRA'nın, güneşten korunma davranışlarının benimsenmesinde motive edici bir faktör olduğu düşünülmektedir (Janssen ve ark., 2011). Bu yüzden çalışmaya alınan ebeveynlerin DKRA'ndaki artışın anlamlı derecede artması dikkate değer bir sonuçtur. Öncel ve Gündoğdu (2017) yaptıkları sistematik derlemede, risk algısı ile güneşten korunma davranışlarının doğrudan ilişkili olduğunu ve DKRA yüksek olan bireylerin daha çok koruyucu davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir.

5.2. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneş Koruyucu Ürün Kullanımı Davranışlarına Etkisi

Araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı davranışları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. ÇGKP ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanımı ile ilgili öz-yeterliği, norm/tutumları, beklentileri ve engellerinde etkili olmuş, izlem döneminde SMS gönderimi programın etkinliğini artırarak güneş koruyucu ürün kullanım öz-yeterliği, norm/tutumları ve engellerinde anlamlı artış devam etmiş fakat gönderilen SMS'lerin beklentiler üzerine etkisi olmamıştır. Bu doğrultuda araştırmanın ilgili H_1 hipotezleri (H_{1a} , H_{1b} , H_{1c} , H_{1i} , H_{1j} , H_{1l}) doğrulanmış ancak H_{1d} (eğitim grubu için) ve H_{1k} hipotezleri doğrulanmamıştır.

Gritz ve arkadaşları (2005) SBT'ye dayalı okul öncesi dönemdeki öğrencilerin ebeveynleri ile yaptıkları çalışmanın ikinci ölçümlerinde (12. ay) yapılan girişimlerin çalışmamıza benzer şekilde norm/tutumlar, beklentiler ve engellerde etkili olduğunu fakat öz yeterlikte etkili olmadığını saptamışlardır. Üçüncü ölçümlerinde (24. ay) ise çalışmamızın eğitim grubuna benzer şekilde güneş koruyucu ürün kullanım ile ilgili hiçbirinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmada beklentilerin dışında öz yeterlik,

norm/tutumlar ve engellerde etkili olması önemli bir sonuç olup; ebeveynlere hatırlatıcı SMS göndermenin değiştirilen olumlu davranışın sürdürülmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Zhou ve arkadaşları (2015) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kişinin güneş koruyucu ürün kullanımı ile ilgili motivasyonun (davranışsal niyetin) yüksek olmasının beklentileri arttırmada etkili olduğunu belirtmiştir. Bir başka çalışmada da güneş koruyucu ürün kullanımı davranışının kişinin risk algısına, beklentilerine ve öz-yeterliliğine bağlı olduğu gösterilmiştir (Jones ve ark., 2001). Schüz ve arkadaşları (2016) lise öğrencileri ile yaptıkları izlem çalışmasında öz yeterlik ile tutumlar ve beklentilerin birbiriyle bağlantılı olduğunu ve bu değerlerin yükseltilmesinde kapsamlı müdahale çalışmaları düzenlerken zaman perspektifine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu da bizim çalışmamızda güneş koruyucu ürün kullanımı ile ilgili beklentilerde yükselme olmamasının nedeninin izlem sürecinin kısa olmasına bağlı olduğunu düşündürmektedir.

5.3. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Güneşten Kaçınma Davranışlarına Etkisi

Ebeveynlere uygulanan ÇGKP girişim gruplarının güneşten kaçınma öz-yeterliği, norm/tutumlar, beklentileri ve bronzlaşma beklentilerini olumlu yönde etkilemiştir. Program sonrası eğitim + SMS grubuna gönderilen hatırlatıcı güneşten korunma mesajları programın etkinliğini arttırmış, izlem değerlendirmesinde grubun güneşten kaçınma öz-yeterliği, norm/tutumlar, engeller ve bronzlaşma beklentilerinde anlamlı düzeyde değişim devam etmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın ilgili hipotezleri (**H_{1e}**, **H_{1f}**, **H_{1h}**, **H_{1m}**, **H_{1n}**, **H_{1o}**, **H_{1p}**) doğrulanmıştır. Son teste kadar her iki girişim grubuna da uygulanan program aynı olmasına rağmen eğitim grubunun bronzlaşma beklentilerinde de bir azalma olmuş fakat anlamlı olmadığı için **H_{1g}** hipotezi eğitim grubu için doğrulanmamıştır. Bu durumun çalışmamızdaki eğitim grubunun ön testteki bronzlaşma beklentilerinin diğer gruplara göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Gritz ve arkadaşlarının (2005) çalışmasında da uygulanan girişimlerin ebeveynlerin bronzlaşma beklentilerinde değişim göstermediği görülmüştür.

Eğitim + SMS grubuna paralel olarak bazı çalışmalarda güneşten korunma davranışlarının geliştirilmesinde müdahale olarak SMS gönderiminin bronzlaşma

tercihlerini azalttığı (Hingle ve ark., 2014; Buller ve ark., 2015) saptanmıştır. Yine Gritz ve arkadaşları (2007) tarafından çocuklarda güneşten korunma davranışlarını geliştirmeye yönelik SBT'ye dayalı okul öncesi çalışanlarıyla yapılan bir diğer çalışmada da girişim grubunun bronzlaşma beklentilerinde bir değişim göstermediği görülmüştür. Halk arasında bronzlaşmanın moda olması, bronzlaşma merakı, yanık tenin çekici olduğu düşüncesi ve bunun yaygınlaşmasının bu durumu etkilediği söylenebilir. Sosyal medya kullanımı ile eğlence anlayışının (Willoughby ve Myrick, 2019) ve ruh halini iyileştirme ile sosyal kabul görmenin (Myrick ve ark., 2017) bronzlaşmayı arttırdığı belirlenmiştir. Bu çalışmada bronzlaşma beklentisinin istendik düzeyde olmaması, kısa sürede bireylerde davranış değişikliği yapmanın ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Kişilerde bu konuda tutum değişikliği yapmak uzun vadede düşünülmesi gereken bir durum olarak değerlendirilebilir.

5.4. Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışlarına Etkisi

Ebeveynler çocukların gelişiminin sağlıklı olmasına etki eden en önemli faktörlerden biridir. Bu nedenle öncelikle ebeveynlerin güçlendirilmesiyle daha sağlıklı çocukların yetişmesine katkı sağlanacaktır (Zorbaz, 2018). Ebeveynlerin çocukları ve kendileri için uyguladıkları güneşten koruma davranışlarının benzer olduğu söylenebilir. Çalışmada ön test ölçümünde kendileri ve çocuklar için en az uygulanan korunma davranışlarının sırasıyla giysiler, güneş koruyucular, güneş gözlüğü, gölgede kalarak ve şapka ile olduğu belirlenmiştir. Bu durumda ebeveynlerin doğru bilinçlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler bu korunma ve koruma davranışlarının uygulama sıklığını arttırarak davranış ve tutumlarıyla çocuklara olumlu rol modeli olabilirler. Buna paralel olarak da “her zaman” yanıtı vererek hem kendileri hem de çocukları için en çok uygulanan davranışların başında gölgede kalarak, şapka ile, güneş koruyucular ile, giysilerle ve güneş gözlüğü ile korunma olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde yapılan çalışma sonuçları da bu bulguları desteklemektedir (Ergin ve ark., 2011; Baz ve ark., 2003).

Çalışmanın en önemli sonuçlarından birisi de korunma davranışlarını kendilerinden çok çocukları için daha fazla uyguluyor olmalarıdır. Ebeveynler çocuklarına doğru rol

modeli olmak için bu davranışları kendilerinin de daha sık uygulaması gerektiği konusunda bilgilendirilmelidir. Bu çalışma sonuçlarına paralel olarak yapılan bir çalışmada güneş gözlüğü ile korunma dışında ebeveynlerin çocuklarını kendilerinden daha çok koruduğu belirlenmiş olup; şapka, güneş koruyucu ürünlerle ve giysilerle korumanın daha sık olduğu belirlenmiştir (Mortier ve ark., 2015). Çin’de yapılan bir çalışmada ebeveynlerin çocuklarını sırasıyla şapka ile, güneş koruyucu ürünlerle, giysilerle, güneş gözlüğü ve gölgede kalarak korumayı tercih ettiği belirlenmiştir (Wan ve ark., 2016). Kanada da yapılan bir çalışmada ebeveynler tarafından kullanılan yöntemlerin daha çok güneş koruyucu ürünlerle, şapka ile, gölgede kalarak, güneş gözlüğü ve giysilerle koruma olduğu belirlenmiştir (Tan ve ark., 2018). Finch ve arkadaşları (2016) mobil teknoloji müdahalelerinin deri kanserini önlemedeki etkisini inceledikleri sistematik derlemede sekiz çalışmaya ulaşmış ve incelenen çalışmaların tümünün olumlu güneşten korunma davranışı değişikliği ile sonuçlandığını belirtmiştir. ÇGPK programı ve SMS gönderimi sonrası izlem testinde korunma davranışları içinde en çok fark yaratan değişimin giysilerle korunma olduğu görülmüştür. Mair ve arkadaşları (2012) tarafından genç yetişkinlerle yapılan bir çalışmada araştırmaya katılanların %80’i bir güneşten korunma tavsiyesi almak istediklerini belirtmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda ebeveynlerin bakmakla yükümlü oldukları çocuklarına karşı kendilerini daha çok sorumlu hissettiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca uygulanması en kolay yöntem şapka kullanmak ve giysilerle korunma olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.5. Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Uygulanabilirliği

Araştırmalara rehberlik etme ve hemşirelik uygulamalarına yönelik bilgi sağlama konusunda teori ve modeller önemli bir role sahip olup, Makin ve arkadaşları (2018) deri kanserini önleme amaçlı hedeflenen programların %67.2’sinin bir davranışsal modele dayandırıldığını belirtmiştir. Bu modeller içinde en çok (%22.4) SBT temelli programların oluşturulduğu belirtilmiştir. Bu araştırma da SBT’ye temellendirilerek yapılmış olup program ve teori arasında ilişki kurularak; teorinin her ilkesi, uygulanan girişimler, materyaller, değerlendirme araçları önceden belirlenmiş ve CTE çerçevesinde çalışma yürütülmüştür.

Teorinin *karşılıklı belirleyicilik* ilkesi doğrultusunda ebeveynlerin bireysel, ailesel, çevresel risk etmenlerini tanımlayarak, kendini, çocuğunu ve çevresini birlikte ele alması önemlidir. Bu doğrultuda KKDM yapma durumlarında artışın olması, DKRA'nın artmış olması, yetkinliklerinin yükselmiş olması önemli bir sonuçtur. SBT kapsamında hazırlanarak ebeveynlere verilen rehber ve broşürlerin etkili bir araç olduğu söylenebilir. Bireyin yeni davranışının ortaya çıkmasında; birey, çevre ve davranış eşit derecede etkili olmayabilir. Bazı davranışların görülmesinde bireysel özellikler, bazı davranışlarda ise çevresel faktörler daha etkili olmaktadır (Bandura 1989; 1999). Çocuklarda doğru güneşten korunma davranışlarının geliştirilmesinde, kendilerinin ve çevresinin etkisinin büyük olduğunun ebeveynlerin farkına vararak karşılıklı belirleyicilik kapasitesinin yükselmesi önemli bir sonuçtur. Benzer şekilde şişman okul çağı çocuklarında, “Kilo Yönetim Programı” oluşturulmuş, SBT'nin davranış ve çevre bileşeni kullanılmıştır. Davranış bileşeni açısından çocuklara sağlıklı yaşam biçimi kazandırmada sağlıklı beslenme alışkanlığının geliştirilmesi, beslenme bilgisinin ve egzersiz düzeyinin artırılması için fırsat sağlanmıştır. Çevresel faktörlerde ailelerin çocuğun yapacağı fiziksel aktiviteyi arttırması, beslenmelerini düzenlemesi ve sağlıklı yaşam konusunda rol modeli olması istenmiştir. Böylece çocukların olumlu davranış değişiklikleri geliştirdiği görülmüştür (Toruner ve Savaser, 2010).

Ebeveynlerin bilgi düzeylerinin artmış olması *sembolleştirme kapasitesini* etkilediğini göstermiş olup ÇGKP'nin logosunun olması ve bu logoyu gördüklerinde uygun davranışların zihinde canlanmasında etkili olduğu söylenebilir. Çünkü gelecekteki olası davranışlar, zihinde sembolik olarak yapılır, beklenir, merak edilir, test edilir (Bandura, 1999). Ayrıca güneşten korunma davranışlarının 5G kuralı olarak isimlendirilmesinin, şapka, anahtarlık, fotoblok çerçeve, yapboz, magnet gibi üzerinde programın logosunun olduğu ve güneşten korunma adımlarını içerdiği materyallerin verilmesi ebeveynlerin sembolleştirme kapasitesini etkileyerek arttırdığı düşünülmektedir. Akcan ve Ergün (2019) çalışmalarında “Saldırgan Davranışı Önleme Programı” oluşturmuş ve programın sembolünün olmasının, bu sembolü gördüklerinde uygun davranışların zihinde canlanmasının, eğitim programının çocukların anlayacağı bir şekilde isimlendirilmesinin çocukların sembolleştirme kapasitesini etkilediğini belirtmiştir.

Düşünmenin eylemden önce oluşmasından dolayı, **öngörü kapasitesi** kişinin ileriye düşünebilmesini, hedefler belirleyebilmesini, planlar yapabilmesini ve tahminlerde bulunabilmesini sağlar (Bandura, 1999). Ebeveynler için ÇGKP kapsamında deri kanseri ile güneş ışınları arasında ilişki kurulması sağlanmış, melanomanın belirti ve erken tanısı için gerekli kurallar öğretilmiştir. Ayrıca broşür ve UV testi yapan bileklik verilmiştir. CTE'ye uygun olarak yapılan bu girişimlerin DKRA'yı arttırdığı, GKÜKE ve GKB'yi azalttığı görülmüştür. Örneğin, güneş ışığına çıkılarak UV testi yapan bileklik ile bilekliğin hangi saatlerde renginin değiştiğinin gözlemlenmesi, o saatlerde dışarıda geçirilen zamanın azaltılmasında farkındalık yarattığı söylenebilir. ÇGKP ebeveynlerin GKÜKB kısa vadede değerlendirilmesinde artırmış fakat uzun vadede etkili olmamıştır. Bu yüzden ebeveynlere doğru davranışlar için oluşturulan öngörünün devamını sağlayacak girişimler uygulanarak desteklenmelidir. SBT'ye dayalı hazırlanarak implante edilebilen kardiyovereter defibratörlü hastalara uygulanan web tabanlı girişimlerin hastaların sosyal öğrenme ortamlarında, aynı durumu yaşamış diğer bireylerin deneyimlerinden faydalanmalarında, böylece davranışla ilgili öngörü ve bireysel düzenlemelerde bulunmalarında etkili olduğu belirtilmiştir (Yardımcı ve Mert, 2019).

Bandura (2012) kişilerin başkalarının davranışlarını ya da davranışlarının sonuçlarını gözlemleyerek de öğrenebileceğini belirtmektedir. Bu kapsamda oturumlarda çocukların ebeveynlerinin davranışlarını gözlemledikleri, böylece davranışı gerçekleştirmesi, sürekli hatırlatması ve devam ettirmesi konusunda destek olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca çocuklarla birlikte videolar izletilerek güneş yanığı oluşumunun ve 5G davranışlarının gözlemlenmesinin, birlikte güneş koruyucu ürün uygulanmasının ebeveynlerin **dolaylı öğrenme kapasitesini** artırmada etkili olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda ebeveynlerin yetkinliklerinin, güneş koruyucu ürün kullanımı ve güneşten kaçınma norm/tutumlarının artması, çocukların güneşten korunma davranışlarını ebeveynleri taklit ederek öğrenecek olması açısından önemli bir sonuçtur. Çünkü çocukların doğru modellerle karşılaşmaları önemlidir. Çalışmanın deneysel yapısının değerlendirilmesinde GKÜKB'de olduğu gibi BB'nde de uzun vadede etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu da bize yapılan girişimlerin ebeveynlerin beklentiler ile ilgili olumlu düşüncelerini kısa zamanda arttırdığını ancak ekonomik nedenlerle güneş

koruyucu ürün alamaması, bronzlaşmanın sağlıklı olduğunu düşünmesi, çocuklarına sürmenin zor olması gibi sebeplerle davranışları uygulamaya geçiremediklerini göstermektedir. Yine SBT'ye temellendirilmiş başka bir çalışmada “Oyun Hamuru Çalışma Programı” oluşturularak okul öncesi çocukların dolaylı öğrenme kapasitesini arttırmak istenmiş; programın çocukların sosyal, duygusal ve davranış becerilerini geliştirmelerde etkin olduğu belirtilmiştir (Sezici ve ark., 2017).

Ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarını arttırmak için hazırlanan bu program sonucunda ebeveynlerin güneşten korunma ve çocuklarını koruma davranışlarının artması; öğrenilen davranışların kontrol edilip uygulanarak teorinin **öz düzenleme kapasitesini** yükselttiğini göstermektedir. Örneğin ÇGKP kapsamında Türkçeye uyarlanan, çocuk ve ebeveynin birlikte izlediği Güneşten Korunan Süper Kahraman George videosu ile gün içindeki bazı durumlar karşısında sergilenen güneşten korunma davranışlarını görmeleri, bu durumu birlikte tartışmalarının istenmesi öz düzenleme kapasitesinin yükselmesinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Karataş (2011) “Zorbalığı Önleme Programı” oluşturarak SBT'nin öz düzenleme ilkesi doğrultusunda; öğrenciler arasından zorbalık karşıtı gruplar ile grup çalışması yapmış, öğrenciler tarafından zorbalık karşıtı posterler hazırlanmış ve okulda zorbalıkla ilgili düzenli aktiviteler planlanmış ve uygulanmıştır. Böylece çocukların zorbalık konusunda bilgilerinin artmasında, zorbalıkta kurbanın yaşayacağı duyguları anlamasında, empati yapabilme becerileri ile kendi davranışlarını düzenlemesinde ve davranışlarının sorumluluğunu almasında programın etkili olduğu belirlenmiştir.

Öz yargılama kapasitesinde kişinin düşündüklerini veya yaptıklarını görme açısından geçmiş büyük öneme sahiptir. Kişi davranışlarının sonuçlarına bakarak deneyimlerinin analizini yapar ve düşünce süreçlerini tekrar değerlendirerek yeterliğini test eder. Bu doğrultuda kişinin farkında olma durumu sonucu SBT'nin temel kavramı olan **öz yeterlik** ortaya çıkmaktadır (Bandura, 2001). ÇGKP kapsamında güneşten korunma yöntemlerinin öğretilmesi sonucu ebeveynlerin kendi davranışlarını analiz etmesi ve yanlış davranışlarını düzenleyerek uygulamaya geçirmesi bu çalışmanın en önemli sonuçlarındandır. Ebeveynlerin öz yargılama ve öz-yeterlik kapasitelerinin değerlendirilmesinde güneş koruyucu ürün kullanım öz yeterliğinde, güneşten kaçınma

öz yeterliğinde, güneşten korunma ve çocuklarını koruma davranışlarındaki ÇGKP sonrası artış ve izlem sürecindeki artışın devamı bu çalışmanın başarısını ortaya koymaktadır. Burada gönderilen hatırlatıcı kısa mesajlar ile, ebeveynlerin farkındalıklarının devamına ve başarılı olabileceğine ilişkin inançlarına olan etkisi de ortaya çıkmaktadır. Öztürk Dönmez ve Bayık Temel (2019) tarafından annelerden bebeklerine sakinleştirme girişimleri (sarmalama, kucakta yan tutma, beyaz gürültü dinletme, sallama) uyguladıktan sonra, bebeğindeki davranışları gözlemlemesi ve kayıt etmesi istenmiştir. Bu girişimlerinin uygulanması öz yargılama kapasitesini hedef almış, annelerde yeterlilik hissinin artmasına, davranışları yinelemesine ve bu uygulamalara alışmasına olanak sağlamıştır.

Bandura SBT'sinde, başka kişilerin davranışları ve bu davranışların gözlenmesi ile oluşan bir dolaylı öğrenmeden bahsetmektedir. Çocukluk çağında güneşten korunma önemli olup, deneme ve yanılmaya gerek kalmadan, dünyada kabul gören 5G davranışlarını kazanabilirler. Bu yüzden çocukların kendilerine doğru modeli almaları için ebeveynlerin doğru uygulamaları yapmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda da Bandura'nın SBT'si doğrultusunda hazırlanan ÇGKP'nin ve sonrasında gönderilen hatırlatıcı kısa mesajların; güneşten korunma ile ilgili olumlu davranışları geliştirilebileceği ve gerekli girişimlerin planlanmasında bir rehber olabileceği sonucuna varılmıştır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

SBT'ye temellendirilmiş “Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı” uygulanarak ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarına etkisinin incelendiği bu çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- ✓ ÇGKP'nin ebeveynlerin yetkinliklerini artırmaya etkisi olmuştur. Ancak SMS gönderiminin yetkinliklerini artırmaya etkisi olmamıştır.
- ✓ ÇGKP'nin ve hatırlatıcı SMS gönderiminin ebeveynlerin deri kanseri ve güneşten korunma bilgilerini artırmaya etkisi olmuştur.
- ✓ ÇGKP'nin ve hatırlatıcı SMS gönderiminin ebeveynlerin deri kanseri risk algılarını artırmaya etkisi olmuştur.
- ✓ ÇGKP'nin ve hatırlatıcı SMS gönderiminin ebeveynlerin kendi kendine deri muayenesi yapma davranışlarını artırmaya etkisi olmuştur.
- ✓ ÇGKP'nin ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanım davranışlarını artırmaya olumlu yönde etkisi olmuştur. Ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanım öz yeterliği, norm/tutumları, beklentileri artmış; engelleri azalmıştır.
- ✓ ÇGKP'nin ve hatırlatıcı SMS gönderiminin ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanım davranışlarını artırmaya olumlu yönde etkisi olmuştur. Ebeveynlerin güneş koruyucu ürün kullanım öz yeterliği, norm/tutumları artmış; engelleri azalmıştır. Ancak beklentilerini artırmaya etkisi olmamıştır.
- ✓ ÇGKP'nin ebeveynlerin güneşten kaçınma davranışlarını artırmaya olumlu yönde etkisi olmuştur. Ebeveynlerin güneşten kaçınma öz yeterliği, norm/tutumları, beklentileri artmış; bronzlaşma beklentileri azalmıştır.
- ✓ ÇGKP'nin ve hatırlatıcı SMS gönderiminin ebeveynlerin güneşten kaçınma davranışlarını artırmaya olumlu yönde etkisi olmuştur. Ebeveynlerin güneşten kaçınma öz yeterliği, norm/tutumları ve beklentileri artmıştır. Ancak bronzlaşma beklentilerini azaltmaya etkisi olmamıştır.

- ✓ ÇGKP'nin ve hatırlatıcı SMS gönderiminin ebeveynlerin kendilerini ve çocuklarını güneşten koruma davranışlarını (gölgede kalarak, şapka ile, güneş koruyucular ile, giysilerle ve güneş gözlüğü) olumlu yönde artırmaya etkisi olmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik öneriler şunlardır;

Uygulayıcılara yönelik öneriler:

- ÇGKP'nin okul öncesi dönemdeki çocuklarla çalışan okul hemşireleri tarafından uygulanması,
- ÇGKP'nin Aile Sağlığı Mekezi ve Sağlıklı Hayat Merkezi çalışanları tarafından kullanılması,
- Sağlık Bakanlığı'nın hatırlatıcı kısa mesajları ebeveynlere göndermesinin sağlanması,
- Araştırma kapsamında oluşturulan eğitim materyallerinin tüm ebeveynlere dağıtılarak (okula kayıt sırasında, aile sağlığı merkezlerinde izlemlerde vb.) farkındalık oluşturulması önerilebilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

- ÇGKP'nin ebeveynlerle birlikte çocukların da dahil edilerek tekrar uygulanması,
- ÇGKP'nin ebeveynlere uygulanarak etkisinin çocuklarında değerlendirildiği çalışmaların planlanması,
- GKP'nin ilkokul/ortaokul çocuklarına uygulanması ve onların da arkadaşlarını eğitmesi sonrasında akran etkileşiminin değerlendirilmesi,
- ÇGKP'nin güneşten korunmada daha uzun vadedeki etkisinin değerlendirilmesi için yıllık, iki yıllık izlem çalışmalarının yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

Akcan A, Ergun A. The effect of an aggressive behavior prevention program on kindergarten students. *Public Health Nurs.* 2019;36(3): 330-340.

Akduman GG. Duygusal Gelişim. In: *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim.* Ankara: Vize Yayıncılık; 2015, p: 206-225.

Akın B, Koçoğlu D. Randomize kontrollü deneyler. *Hacettepe Üniv Hem Fak Derg.* 2017;4(1): 73-92.

Albanese AM, Russo GR, Geller PA. The role of parental self-efficacy in parent and child wellbeing: A systematic review of associated outcomes. *Child Care Health Dev.* 2019;45(3): 333-363.

Apalla Z, Lallas A, Sotiriou E, Lazaridou E, Ioannides D. Epidemiological trends in skin cancer. *Dermatol Pract Concept.* 2017;7(2): 1-6.

Arslan E. Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim. In: Deniz ME, eds. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim.* 8th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2017, p: 6-17.

Aulbert W, Parpart C, Schulz-Hornbostel R, Hinrichs B, Krüger-Corcoran D, et al. Certification of sun protection practices in a German child day-care centre improves children's sun protection—the 'SunPass' pilot study. *Br J Dermatol.* 2009;161(s3): 5-12.

Aydoğan, Y. Ahlak Gelişimi. In: *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim.* Ankara: Vize Yayıncılık; 2015, p: 226-287.

Aygun O, Ergun A. The impact of sun protection program on the sun protection behavior of adolescents. *Clin Exp Health Sci.* 2018;8(3): 166-174.

Backes C, Religi A, Moccozet L, Vuilleumier L, Vernez D, Bulliard JL. Facial exposure to ultraviolet radiation: Predicted sun protection effectiveness of various hat styles. *Photodermatol Photoimmunol Photomed.* 2018a;34(5): 330-337.

Backes C, Religi A, Moccozet L, Behar-Cohen F, Vuilleumier L, Bulliard JL, et al. Sun exposure to the eyes: predicted UV protection effectiveness of various sunglasses. *J Expo Sci Environ Epidemiol*. 2018b; doi:10.1038/s41370-018-0087-0.

Bandura A. *Social learning theory*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall; 1977, p:1-46

Bandura A. Human agency in social cognitive theory. *Am Psychol*. 1989a;44(9): 1175-1184.

Bandura A. Social cognitive theory. In: Vasta R, eds. *Annals of Child Development: Six Theories of Child Development*. 6th ed. Greenwich, CT: JAI Pres; 1989b, p:1-60.

Bandura A. Self-efficacy. In: Ramachaudran VS, eds. *Encyclopedia of Human Behavior*. 4th ed. New York: Academic Press; 1994, p:71-81.

Bandura A. Health promotion from the perspective of social cognitive theory. *Psychol Health*. 1998;13(4): 623-649.

Bandura A. Social cognitive theory: An agentic perspective. *Asian J Soc Psychol*. 1999;2(1): 21-41.

Bandura A. Health promotion by social cognitive means. *Health Educ Behav*. 2004;31(2): 143-164.

Bandura A. Social Cognitive Theory. In: Van Lange PAM, Kruglanski AW, Higgins ET, eds. *Handbook of Theories of Social Psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage; 2012, pp. 349-373.

Baz K, Köktürk A, İkizoğlu G, Buğdaycı R, Kaya TI, Koca A. Sun protection knowledge and attitudes of adults about their children. *Turkiye Klinikleri J Dermatol*. 2003;13(2): 101-107.

Bichakjian C, Armstrong A, Baum C, Bordeaux JS, Brown M, Busam KJ, et al. Guidelines of care for the management of basal cell carcinoma. *J Am Acad Dermatol*. 2018;78(3): 540-559.

Bilgin M. Bedensel ve Devinsel Gelişim. In: Yeşilyaprak B, eds. Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim. 20th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2018, p: 58-77.

Bleakley A, Lazovich D, Jordan AB, Glanz K. Compensation behaviors and skin cancer prevention. *Am J Prev Med.* 2018;55(6): 848-855.

Bodekær LM, Petersen B, Philipsen PA, Young A, Thieden E, Wulf HC. Sun exposure and protection behavior of Danish farm children: parental influence on their children. *J Photochem Photobiol.* 2014;90(5): 1193-1198.

Buller DB, Berwick M, Lantz K, Buller MK, Shane J, Kane I, et al. Smartphone mobile application delivering personalized, real-time sun protection advice: A randomized clinical trial. *JAMA Dermatol.* 2015;151(5): 497-504.

Can G. Kişilik Gelişimi (Psikososyal ve Ahlak Gelişimi). In: Yeşilyaprak B, eds. Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim. 21th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2018, p: 141.

Caprara GV, Regalia C, Scabini E, Barbaranelli C, Bandura A. Assessment of filial, parental, marital, and collective family efficacy beliefs. *Eur J Psychol Assess.* 2004;20(4): 247-261.

Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Sun-protection behaviors used by adults for their children - United States, 1997. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 1998;19;47(23): 480-482.

Cercato MC, Nagore E, Ramazzotti V, Sperduti I, Guillén C. Improving sun-safe knowledge, attitude and behaviour in parents of primary school children: A pilot study. *J Cancer Educ.* 2013;28(1): 151-157.

Cohen, J. Statistical power analysis for the behavioral sciences. 2nd ed. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1988.

Cohen L, Brown J, Haukness H, Walsh L, Robinson JK. Sun protection counseling by pediatricians has little effect on parent and child sun protection behavior. *J Pediatr.* 2013;162(2): 381-386.

Coups EJ, Manne SL, Stapleton JL, Tatum KL, Goydos JS. Skin self-examination behaviors among individuals diagnosed with melanoma. *Melanoma Res.* 2016;26(1): 71-76.

Crane LA, Deas A, Mokrohisky ST, Ehrt G, Jones RH, Dellavalle R, et al. A randomized intervention study of sun protection promotion in well-child care. *Prev Med.* 2006;42(3): 162-170.

Croghan E. Promoting sun safety: A guide for school nurses. *Br J Sch Nurs.* 2018;13(5): 229-232.

Cinar ND, Cinar S, Karakoc A, Ucar F. Knowledge, attitudes and behaviors concerning sun protection/skin cancer among adults in Turkey. *Pak J Med Sci.* 2009;25(1): 108-112.

Çapık C. İstatistiksel güç analizi ve hemşirelik araştırmalarında kullanımı: Temel bilgiler. *Anadolu Hem Sağ Bil Derg.* 2013;17(4): 268-274.

Dadlani C, Orlow SJ. Planning for a brighter future: A review of sun protection and barriers to behavioral change in children and adolescents. *Dermatol Online J.* 2008;14(9): 1.

Day AK, Wilson C, Roberts RM, Hutchinson AD. The skin cancer and sun knowledge (SCSK) scale: Validity, reliability, and relationship to sun-related behaviors among young western adults. *Health Educ Behav.* 2014;41(4): 440-448.

Day AK, Stapleton JL, Natale-Pereira AM, Goydos JS, Coups EJ. Parent and child characteristics associated with child sunburn and sun protection among US Hispanics. *Pediatr Dermatol.* 2017;34(3): 315-321.

Demir S, Gündüz B. Ebeveyn yetkinlik ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniv Sosyal Bil Enst Derg.* 2014;11(25): 309-322.

Dobbinson S, Wakefield M, Hill D, Girgis A, Aitken FJ, Beckmann K, et al. Avustralyalı adölesan ve erişkinlerin hafta sonu güneşten korunma ve güneş yanığı

prevalansı ve belirleyicileri: 2003-2004 yazı. J Am Acad Dermatol (Türkçe Baskı). 2009;6(1): 1-13.

Doğan S, Yalçın B. Güneşten Korunma yöntemlerine genel bakış. Türkiye Klinikleri J Cosm Dermatol-Special Topics. 2015;8(4): 17-20.

Downs NJ, Harrison SL. A comprehensive approach to evaluating and classifying sun-protective clothing. Br J Dermatol. 2018;178(4): 958-964.

Eilers S, Bach DQ, Gaber R, Blatt H, Guevara Y, Nitsche K, et al. Accuracy of self-report in assessing Fitzpatrick skin phototypes I through VI. JAMA Dermatol. 2013;149(11): 1289-1294.

Emmons KM, Geller AC, Puleo E, Savadatti SS, Hu SW, Gorham S, et al. Skin cancer education and early detection at the beach: a randomized trial of dermatologist examination and biometric feedback. J Am Acad Dermatol. 2011;64(2): 282-289.

Ergin A, Bozkurt Aİ, Bostancı M, Önal Ö. Beş yaşından küçük çocuğu olan annelerin güneşin sağlığa etkisine yönelik bilgi ve davranışlarının belirlenmesi. Pam Tıp Derg. 2011;4(2): 72-8.

Erkin Ö, Temel AB. A Nurse-Led school-based sun protection programme in Turkey. Cent Eur J Public Health. 2017;25(4): 287-292.

Feher K, Cercato MC, Prantner I, Dombi Z, Burkali B, Paller J, et al. Skin cancer risk factors among primary school children: Investigations in Western Hungary. Prev Med. 2010;51(3-4): 320-324.

Finch L, Janda M, Loescher LJ, Hacker E. Can skin cancer prevention be improved through mobile technology interventions? A systematic review. Prev Med. 2016;90: 121-132.

Fisher V, Lee D, McGrath J, Krejci-Manwaring J. Veterans speak up: Current warnings on skin cancer miss the target, suggestions for improvement. Mil Med. 2015;180(8): 892-897.

Flecha OD, Douglas de Oliveira DW, Marques LS, Gonçalves PF. A commentary on randomized clinical trials: How to produce them with a good level of evidence. *Perspect Clin Res.* 2016;7: 75-80.

Friedman RJ, Rigel DS, Kopf AW. Early detection of malignant melanoma: the role of physician examination and self-examination of the skin. *CA Cancer J Clin.* 1985;35(3): 130-51.

Gage R, Wilson N, Signal L, Barr M, Mackay C, Reeder A, et al. Using Google Earth to Assess shade for sun protection in urban recreation spaces: Methods and results. *J Community Health.* 2018;43(6): 1061-1068.

Gander MJ, Gardiner HW. Child and Adolescent Development Çeviren: Dönmez A, Çelen N, Onur B. Çocuk ve Ergen Gelişimi. 8. basım, İmge Kitabevi, Ankara; 2015, s: 295-339.

Gefeller O, Li J, Uter W, Pfahlberg AB. The impact of parental knowledge and tanning attitudes on sun protection practice for young children in Germany. *Int J Environ Res Public Health.* 2014;11(5): 4768-4781.

Gefeller O, Uter W, Pfahlberg AB. Good, but not perfect: Parental knowledge about risk factors for skin cancer and the necessity of sun protection in Southern Germany. *Pediatr Dermatol.* 2015;32(4): e159-60.

Gefeller O, Uter W, Pfahlberg AB. Protection from ultraviolet radiation during childhood: The parental perspective in Bavaria. *Int J Environ Res Public Health.* 2016;13(10): 1011.

Glanz K, Schoenfeld ER, Steffen A. A randomized trial of tailored skin cancer prevention messages for adults: Project SCAPE. *Am J Public Health.* 2010;100(4): 735-741.

Glanz K, Steffen AD, Schoenfeld E, Tappe KA. Randomized trial of tailored skin cancer prevention for children: the Project SCAPE family study. *J Health Commun.* 2013;18(11): 1368-1383.

Glanz K, Volpicelli K, Jepson C, Ming ME, Schuchter LM, Armstrong K. Effects of tailored risk communications for skin cancer prevention and detection: the PennSCAPE randomized trial. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev.* 2015;24(2): 415-421.

Glasser A, Shaheen M, Glenn BA, Bastani R. The sun sense study: an intervention to improve sun protection in children. *Am J Health Behav.* 2010;34(4): 500-510.

Glenn BA, Lin T, Chang LC, Okada A, Wong WK, Glanz K, et al. Sun protection practices and sun exposure among children with a parental history of melanoma. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev.* 2015;24(1): 169-177.

Gritz ER, Tripp MK, James AS, Carvajal SC, Harrist RB, Mueller NH, et al. An intervention for parents to promote preschool children's sun protection: Effects of Sun Protection is Fun!. *Prev Med.* 2005;41(2): 357-366.

Gritz ER, Tripp MK, James AS, Harrist RB, Mueller NH, Chamberlain RM, et al. Effects of a preschool staff intervention on children's sun protection: outcomes of Sun Protection is Fun!. *Health Educ Behav.* 2007;34(4): 562-577.

Gritz ER, Tripp MK, Peterson SK, Prokhorov AV, Shete SS, Urbauer DL, et al. Randomized controlled trial of a sun protection intervention for children of melanoma survivors. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev.* 2013;22(10): 1813-1824.

Guy Jr GP, Machlin SR, Ekwueme DU, Yabroff KR. Prevalence and costs of skin cancer treatment in the US, 2002-2006 and 2007-2011. *Am J Prev Med.* 2015;48(2): 183-187.

Gültekin M. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı. In: Behçet O, eds. Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları. 4th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2018, p:119-150.

Günüşen NP, Üstün B. Randomize kontrollü çalışmalarda örneklemden kayıplar olduğunda gerekli bir istatistiksel analiz: Intention to treat analizi. *DEUHYED.* 2009;1(1): 46-56.

Hall HI, Jorgensen CM, McDavid K, Kraft JM, Breslow R. Protection from sun exposure in US white children ages 6 months to 11 years. *Public Health Rep.* 2016;116(4): 353–361.

Haluza D, Schwab M, Simic S, Cervinka R, Moshammer H. Perceived relevance of educative information on public (skin) health: Results of a representative, population-based telephone survey. *Int J Environ Res Public Health.* 2015;12(11): 14260-14274.

Hamilton K, Cleary C, White KM, Hawkes AL. Keeping kids sun safe: Exploring parents' beliefs about their young child's sun-protective behaviours. *Psychooncology.* 2016;25(2): 158-163.

Haney MO, Bahar Z, Beser A, Arkan G, Cengiz B. Psychometric testing of the Turkish version of the skin cancer and sun knowledge scale in nursing students. *J Cancer Educ.* 2018;33(1): 21-28.

Hay JL, Baguer C, Li Y, Orlow I, Berwick M. Interpretation of melanoma risk feedback in first-degree relatives of melanoma patients. *J Cancer Epidemiol.* 2012;2012: 374842.

Heckman CJ, Coups EJ. Correlates of sunscreen use among high school students: A cross-sectional survey. *BMC Public Health.* 2011;11: 679.

Herr MM, Schonfeld SJ, Dores GM, Withrow DR, Tucker MA, Curtis RE, et al. Mutual risks of cutaneous melanoma and specific lymphoid neoplasms: Second cancer occurrence and survival. *J Natl Cancer Inst.* 2018;110(11): 1248-1258.

Hingle MD, Snyder AL, McKenzie NE, Thomson CA, Logan RA, Ellison EA, et al. Effects of a short messaging service-based skin cancer prevention campaign in adolescents. *Am J Prev Med* 2014;47(5): 617-623.

Ho BK, Reidy K, Huerta I, Dilley K, Crawford S, Hultgren BA, et al. Effectiveness of a multicomponent sun protection program for young children: a randomized clinical trial. *JAMA Pediatr.* 2016;170(4): 334-342.

Hobbs RFD. Deri kanserlerinin tedavisinde birinci basamak ekibinin rolü. In: Rajpar S, Marsden J, eds. Deri Kanserleri. 1 st ed. Ankara: Atlas Kitapçılık; 2011, p:8-13.

Horrell EMW, Wilson K, D'Orazio JA. Melanoma-epidemiology, risk factors, and the role of adaptive pigmentation. In Melanoma - Current Clinical Management and Future Therapeutics. Mandi Murph: IntechOpen; 2015, p:3-20.

Houdmont, J, Davis, S, Griffiths, A. Sun safety knowledge and practice in UK postal delivery workers. *Occup Med (Lond)*. 2016;66(4): 279-284.

İşcibaşı A. Deri Kanseri Risk Faktörleri ve Riskli Davranışların Sıklığının Belirlenmesi: Aydın İl Taraması. AMÜ Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, 2011, Aydın (Danışman: Prof. Dr. G Dişçigil).

Jalalat S, Agoris C, Fenske NA, Cherpelis B. Management of non-melanoma skin cancers: Basal cell carcinoma, squamous cell carcinoma. In: Riker AI, eds. Melanoma. 1 st ed. USA: Springer, Cham; 2018, pp: 591-604.

Janssen E, van Osch L, de Vries H, Lechner L. Measuring risk perceptions of skin cancer: Reliability and validity of different operationalizations. *Br J Health Psychol*. 2011;16(1): 92-112.

Jemal A, Siegel R, Ward E, Hao Y, Xu J, Thun MJ. Cancer statistics, 2009. *CA Cancer J Clin*. 2009;59(4): 225-49.

Jones F, Abraham C, Harris P, Schulz J, Chrispin C. From knowledge to action regulation: modelling the cognitive prerequisites of sun screen use in Australian and UK samples. *Psychol Health*. 2001;16: 191-206.

Kaptanoğlu AF, Dalkan C, Hıncal E. Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda güneşten korunma: İlkokul çağı çocukları ve ailelerinin güneşten korunma ile ilgili bilgi, tutum ve davranışları. *TURKDERM*. 2012;46(3): 121-9.

Karataş H. İlköğretim okullarında zorbalığa yönelik geliştirilen programın etkisinin incelenmesi. DEÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011, İzmir (Danışman: Doç. Dr. C Öztürk).

Kasap Ş, Pektaş ML, Dere Y, Altıparmak M. Muğla'daki cilt kanseri olgularının retrospektif değerlendirilmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniv Tıp Derg. 2015;2(3): 34-37.

Karaca NH, Gündüz A, Aral N. Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. Kuramsal Eğitimbilim Derg. 2011;4(2): 65-76.

Kılıç S. Etki büyüklüğü. J Mood Disord. 2014;4(1): 44-46.

Kızılbey K, Akdeste Z. Melanoma cancer. Sigma J Eng & Nat Sci. 2013;31: 555-569.

Koştü N, Erkin Ö, Temel AB. Kendi Kendine Deri Muayenesi (KKDM) formunun Türkçe uyarlaması: geçerlilik çalışması. DEUHYED. 2014;7(1): 7-11.

Klostermann S, Bolte G, GME Study Group. Determinants of inadequate parental sun protection behaviour in their children—results of a cross-sectional study in Germany. Int J Hyg Environ Health. 2014;217(2): 363-369.

Klostermann S, Fromme H, Bolte G. Is there an association between prevention campaign knowledge and sun protection behaviour of parents for their children? results of a parent survey. Gesundheitswesen. 2015;77(6): 436-438.

Küçükkaragöz H. Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. In: Yeşilyaprak B, eds. Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim. 20th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2018, p: 84-113.

Kürkçüoğlu BE. 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişimsel Özellikleri: Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. In: Diken İH, eds. Erken Çocukluk Eğitimi. 5th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2018, p: 138-152.

Littlewood Z, Greenfield S. Parents' knowledge, attitudes and beliefs regarding sun protection in children: a qualitative study. BMC Public Health. 2018;18(1): 207.

Lucas RM, Neale RE, Madronich S, McKenzie RL. Are current guidelines for sun protection optimal for health? Exploring the evidence. *Photochem Photobiol Sci*. 2018;17(12): 1956-1963.

Mair S, Soyer HP, Youl P, Hurst C, Marshall A, Janda M. Personalised electronic messages to improve sun protection in young adults. 2012;18(5): 247-52.

Makin J, Shaw K, Winzenberg T. Targeted programs for skin cancer prevention: An Evidence Check rapid review brokered by the Sax Institute. Cancer Institute NSW, Australia: New South Wales; 2018, p: 1-381.

Markovic SN, Erickson LA, Rao RD, McWilliams RR, Kottschade LA, Creagan ET, et al. Malignant melanoma in the 21st century, part 1: Epidemiology, risk factors, screening, prevention, and diagnosis. *Mayo Clin Proc*. 2007;82(3): 364-380.

Marur S, Forastiere AA. Head and neck squamous cell carcinoma: update on epidemiology, diagnosis, and treatment. *Mayo Clin Proc*. 2016;91(3): 386-396.

Marzuka AG, Book SE. Basal cell carcinoma: Pathogenesis, epidemiology, clinical features, diagnosis, histopathology, and management. *Yale J Biol Med*. 2015;88(2): 167-179.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü. Ultraviyole İndeks. <https://www.mgm.gov.tr/site/yardim1.aspx?=@UvIndeks>, Erişim tarihi: 14 Ocak 2019.

Moan J, Grigalavicius M, Baturaite Z, Dahlback A, Juzeniene A. The relationship between UV exposure and incidence of skin cancer. *Photodermatol Photoimmunol Photomed*. 2015;31(1): 26-35.

Mohan VS, Chang SA. Advanced basal cell carcinoma: Epidemiology and therapeutic innovations. *Curr Dermatol Report*. 2014;3: 40-45.

Mortier L, Lepesant P, Saiag P, Robert C, Sassolas B, Grange F, et al. Comparison of sun protection modalities in parents and children. *J Eur Acad Dermatol Venereol*. 2015;29(s2): 16-19.

Myrick JG, Noar SM, Kelley D, Zeitany AE, Morales-Pico BM, Thomas NE. A longitudinal test of the Comprehensive Indoor Tanning Expectations Scale: The importance of affective beliefs in predicting indoor tanning behavior. *J Health Psychol.* 2017;22(1): 3-15.

Nahcivan N. Nicel araştırma tasarımları. İn: Erdoğan S, Nahçivan N, Esin MN eds. *Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik.* İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi; 2014, p:113-117.

Opene C, Chren MM, Linos E. Types of shade vary in protection just like sunscreens. *JAMA Dermatol.* 2017;153(10): 1070-1071.

Orçan, M. Sosyal gelişim. İn: Deniz ME, eds. *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim.* 8th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2017, p: 126-172.

Öncel S, Gündoğdu D. Deri kanseri risk algısının güneşten korunma davranışlarına etkisi: Sistematik derleme. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics.* 2017;3(1): 52-60

Özer K, Özer DS. *Çocuklarda Motor Gelişim.* 9th ed. Ankara: Nobel Yayıncılık; 2016, p: 120-166.

Öztürk Dönmez R, Bayık Temel A. The effect of soothing techniques on infant's self-regulation behaviors (sleeping, crying, feeding): A randomized controlled study. *Jpn J Nurs Sci.* 2019; doi: 10.1111/jjns.12250.

Paddock LE, Lu SE, Bandera EV, Rhoads GG, Fine J, Paine S, et al. Skin self-examination and long-term melanoma survival. *Melanoma Res.* 2016;26(4): 401-408.

Pierce CA, Block RA, Aguinis H. Cautionary note on reporting eta-squared values from multifactor ANOVA designs. *Educ Psychol Meas.* 2004;64(6): 916-924.

Pollitt RA, Geller AC, Brooks DR, Johnson TM, Park ER, Swetter SM. Efficacy of skin self-examination practices for early melanoma detection. *Cancer Epidemiol Biomarkers Prev.* 2009;18(11): 3018-3023.

Ramazan O, Demir S. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36-48 aylık çocukların bilişsel gelişim düzeyleri. *Eğit Bil Araşt Derg.* 2011;1(2): 83-98.

Richardson JT. Eta squared and partial eta squared as measures of effect size in educational research. *Educ Res Rev.* 2011;6(2): 135-147.

Riemenschneider K, Liu J, Powers JG. Skin cancer in the military: a systematic review of melanoma and nonmelanoma skin cancer incidence, prevention, and screening among active duty and veteran personnel. *J Am Acad Dermatol.* 2018;78(6): 1185-1192.

Rogers HW, Weinstock MA, Harris AR, Hinckley MR, Feldman SR, Fleischer AB, et al. Incidence estimate of nonmelanoma skin cancer in the United States, 2006. *Arch Dermatol.* 2010;146(3): 283-287.

Sambandan DR, Ratner D. Sunscreens: An overview and update. *J Am Acad Dermatol.* 2011;64(4): 748-58.

Saraiya M, Glanz K, Briss PA, Nichols P, White C, Das D, et al. Interventions to prevent skin cancer by reducing exposure to ultraviolet radiation: a systematic review. *Am J Prev Med.* 2004;27(5): 422-466.

Saray Y, Duman D. Güneşten koruyucular ile ilgili güncel bilgiler ve gelişmeler. *Türkiye Klinikleri J Dermatol-Special Topics.* 2015;8(4): 21-27.

Schüz N, Schüz B, Eid M. Adding perspective: predicting adolescent sunscreen use with an extended health action process approach. *Appl Psychol Health Well Being.* 2016(2); 155-171.

Sezici E, Ocakci AF, Kadioglu H. Use of play therapy in nursing process: A prospective randomized controlled study. *J Nurs Scholarsh.* 2017;49(2): 162-169.

Starfelt Sutton LC, White KM. Predicting sun-protective intentions and behaviours using the theory of planned behaviour: A systematic review and meta-analysis. *Psychol Health.* 2016;31(11): 1272-1292.

Stöver LA, Hinrichs B, Petzold U, Kuhlmei H, Baumgart J, Parpart C, et al. Getting in early: Primary skin cancer prevention at 55 German kindergartens. *Br J Dermatol.* 2012;167(s2): 63-69.

Szabo C, Ocsai H, Csabai M, Kemeny L. A randomised trial to demonstrate the effectiveness of electronic messages on sun protection behaviours. *J Photochem Photobiol B.* 2015;149: 257-264.

Sümen A, Öncel S. Deri kanseri ve güneşten korunmaya yönelik öğrencilerle ilgili yapılan çalışmalar: Literatür incelemesi. *DEUHYED.* 2014;7(2): 78-91.

Sümen A, Öncel S. Effect of skin cancer training provided to maritime high school students on their knowledge and behaviour. *Asian Pac J Cancer Prev.* 2015;16(17): 7769-7779.

Sümen A, Öncel S. Türkiye'de cilt kanseri ve güneşten korunmaya yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi. *Turkiye Klinikleri J Nurs Sci.* 2018a;10(1): 59-69.

Sümen A, Öncel S. Development of sun protection behaviors in preschoolers: A systematic review. *TURKDERM* 2018b;52(2): 56-63.

Sümen A, Öncel S. Türkiye'de lisansüstü hemşirelik tezlerinde Sosyal Bilişsel Teorinin kullanımı: Sistemik inceleme. 2. Uluslararası 20. Ulusal Halk Sağlığı Kongre Kitabı, Antalya, 2018c, p:1451-1452.

Svoboda RM, Friedman RJ, Rigel DS. Skin self-examination for skin cancer prevention. *JAMA.* 2018;320(7): 720-721.

Syring F, Weigmann HJ, Schanzer S, Meinke MC, Knorr F, Lademann J. Investigation of model sunscreen formulations comparing the sun protection factor, the universal sun protection factor and the radical formation ratio. *Skin Pharmacol Physiol.* 2016;29(1): 18-23.

Şahin S. 0-6 Yaş Arası Çocukların Temel Gelişimsel Özellikleri: Fiziksel ve Sosyal-duygusal Gelişim. In: Diken İH, eds. Erken Çocukluk Eğitimi. 5th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2018, p: 170-202.

Tan MG, Nag S, Weinstein M, Parental use of sun protection for their children-does skin color matter?. *Pediatr Dermatol.* 2018;35(2): 220-224.

Tekin O, Şencan İ. Deri ve eklerinin renk değişiklikleri: deri kanserlerinin tanı, tedavi ve izleminde aile hekiminin rolü. *Turkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics.* 2010;1(2): 61-66.

Tepeli K. Motor (Hareket) Gelişim. In: Deniz ME, eds. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. 8th ed. Ankara: Pegem Akademi; 2017, p: 90-119.

Thomson CE, White KM., Hamilton K. Investigating mothers' decisions about their child's sun-protective behaviour using the Theory of Planned Behaviour. *J Health Psychol.* 2012;17(7): 1001-1010.

Toruner EK, Savaser S. A controlled evaluation of a school-based obesity prevention in Turkish school children. *J Sch Nurs.* 2010;26(6): 473-482.

Tripp MK, Carvajal SC, McCormick LK, Mueller NH, Hu SH, et al. Validity and reliability of the parental sun protection scales. *Health Educ Res.* 2003;18(1): 58-73.

Tripp MK, Vernon SW, Gritz ER, Diamond PM, Mullen PD. Children's skin cancer prevention: a systematic review of parents' psychosocial measures. *Am J Prev Med.* 2013;44(3): 265-273.

Tripp MK, Watson M, Balk SJ, Swetter SM, Gershenwald JE. State of the science on prevention and screening to reduce melanoma incidence and mortality: The time is now. *CA Cancer J Clin.* 2016;66(6): 460-480.

Tsao H, Olazagasti JM, Cordero KM, Brewer JD, Taylor SC, Bordeaux JS, et al. Early detection of melanoma: Reviewing the ABCDEs. *J Am Acad Dermatol.* 2015;72(4): 717-723.

Tuong W, Cheng LS., Armstrong AW. Melanoma: Epidemiology, diagnosis, treatment, and outcomes. *Dermatol Clin.* 2012;30(1): 113-124.

Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. Türkiye Kanser İstatistikleri. Ankara; 2017, p: 16-18.

Uter W, Fiessler C, Gefeller O, Pfahlberg A. Knowledge and information sources of parents of 3-to 6-year-old children concerning skin cancer risk factors. *Bundesgesundheitsblatt Gesundheitsforschung Gesundheitsschutz.* 2017;60(8): 856-864.

Ünlü E, Erdem C. Deri yaşlanmasında korunma ve tedavi yöntemleri. *Dermatoz.* 2010;1(1): 23-31.

Verkouteren JAC, Ramdas KHR, Wakkee M, Nijsten T. Epidemiology of basal cell carcinoma: Scholarly review. *Br J Dermatol.* 2017;177(2): 359-372.

Vuong K, Armstrong BK, Weiderpass E, Lund E, Adami HO, Veierod MB, et al. Development and external validation of a melanoma risk prediction model based on self-assessed risk factors. *JAMA Dermatol.* 2016;152(8): 889-896.

Walls AC, Weinstock MA. Sun Protection. In: The American Cancer Society, eds. *The American Cancer Society's Principles of Oncology: Prevention to Survivorship.* Wiley-Blackwell; 2018, p. 99-109.

Wan M, Hu R, Li Y, Wang Y, Xie X, Yue P, et al. Attitudes, beliefs, and measures taken by parents to protect their children from the sun in Guangzhou City, China. *J Photochem Photobiol.* 2016;92(5): 753-759.

Welch HG, Woloshin S, Schwartz LM. Skin biopsy rates and incidence of melanoma: Population based ecological study. *BMJ.* 2005;331(7515): 481.

Willoughby JF, Myrick JG. Entertainment, social media use and young women's tanning behaviours. *Health Education Journal.* 2019;78(3): 352-365.

Wittkowski A, Garrett C, Calam R, Weisberg D. Self-report measures of parental self-efficacy: A systematic review of the current literature. *J Child Fam Stud*. 2017;26(11): 2960-2978.

World Health Organization. Sun protection: An essential element of health-promoting schools (WHO/NPH/02.6). Geneva: World Health Organization; 2002.

Yakut ÇD, Orhan AE, Balı YY, Hasçıçek NC, Ünlü RE. Nonmelanom deri kanserli hastalarda tanı öncesi güneş koruyucu ürün kullanım alışkanlıkları. *Turkiye Klinikleri J Dermatol*. 2016;26(1): 15-24.

Yararbaş Ü, Argon M, Gürler T, Erdem M. Malign melanomda sentinel lenf nodu biyopsisi. *Nükleer Tıp Seminerleri*. 2017;3: 113-120

Yardımcı T, Mert H. Web-based intervention to improve implantable cardioverter defibrillator patients' shock-related anxiety and quality of life: A randomized controlled trial. *Clin Nurs Res*. 2019;28(2): 150-164.

Yıldız D, Kızıler E, Fidancı BE. Ebeveyn-Çocuk Etkileşim Modeli doğrultusunda hemşirelik yaklaşımları. *Turkiye Klinikleri J Nurs Sci*. 2017;9(1): 71-78.

Youl PH, Soyer HP, Baade PD, Marshall AL, Finch L, Janda M. Can skin cancer prevention and early detection be improved via mobile phone text messaging? A randomised, attention control trial. *Prev Med* 2015;71: 50-56.

Zhou G, Zhang L, Knoll N, Schwarzer R. Facilitating sunscreen use among Chinese young adults: Less-motivated persons benefit from a planning intervention. *Int J Behav Med*. 2015;22(4): 443-451.

Zorbaz SD. Ebeveyn özyetkinliğinin yordayıcısı olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi. *Buca Eğitim Fak Derg*. 2018;(46): 144-153.

EKLER

EK-1

Ebeveyn Bilgilendirme ve Onam Formu

Kontrol grubu için;

Sevgili katılımcı;

Ben **Adem Sümen**, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Doktora Programı öğrencisiyim. “*Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi*” isimli ile bir çalışma yapmaktayım. Araştırma için kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada sizden yaklaşık 20-30 dakika süren sizin ve çocuğunuzun güneşten korunma davranışlarını içeren bilgiler alınacaktır. Daha sonra sizden 2. ve 6. aylarda tekrar bilgiler alınacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız.

Araştırma hakkında istediğiniz her şeyi sorabilirsiniz. Bu çalışmada hiçbir şekilde adınız anılmayacak, belirtilmeyecektir. Bütün verileri araştırmacı toplayacak ve güvenli biçimde saklayacaktır. Katılmaya karar verdiğinizde bir neden göstermeksizin istediğiniz zaman araştırmadan ayrılabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Çocuğın Adı Soyadı :
Ebeveynin Adı Soyadı :
Telefon No :
İmzası :

Eğitim + SMS grubu için;

Sevgili katılımcı;

Ben **Adem Sümen**, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Doktora Programı ğrencisiyim. “*Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş ocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi*” isimli ile bir çalışma yapmaktayım. Araştırma ve araştırmada uygulanacak işlemler için kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada sizden yaklaşık 20-30 dakika süren sizin ve çocuğunuzun güneşten korunma davranışlarını içeren bilgiler alınacaktır. Daha sonra size bir ay boyunca “*ocuğumu Güneşten Koruyorum Programı*” kapsamında eğitim verilecek ve materyalleri dağıtılacak, 2. ayda tekrar bilgiler alınacak, 12 hafta boyunca güneşten korunma ile ilgili haftada iki gün SMS gönderilecek ve 6. ayda son kez bilgiler tekrar alınacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız.

Araştırma hakkında istediğiniz her şeyi sorabilirsiniz. Bu çalışmada hiçbir şekilde adınız anılmayacak, belirtilmeyecektir. Bütün verileri araştırmacı toplayacak ve güvenli biçimde saklayacaktır. Katılmaya karar verdiğinizde bir neden göstermeksizin istediğiniz zaman araştırmadan ayrılabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Çocuğun Adı Soyadı :
Ebeveynin Adı Soyadı :
Telefon No :
İmzası :

Eğitim grubu için;

Sevgili katılımcı;

Ben **Adem Sümen**, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Doktora Programı ğrencisiyim. “*Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş ocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi*” isimli ile bir çalışma yapmaktayım. Araştırma ve araştırmada uygulanacak işlemler için kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada sizden yaklaşık 20-30 dakika süren sizin ve çocuğunuzun güneşten korunma davranışlarını içeren bilgiler alınacaktır. Daha sonra size bir ay boyunca “*ocuğumu Güneşten Koruyorum Programı*” kapsamında eğitim verilecek ve materyalleri dağıtılacak, 2. ve 6. aylarda tekrar bilgiler alınacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız.

Araştırma hakkında istediğiniz her şeyi sorabilirsiniz. Bu çalışmada hiçbir şekilde adınız anılmayacak, belirtilmeyecektir. Bütün verileri araştırmacı toplayacak ve güvenli biçimde saklayacaktır. Katılmaya karar verdiğinizde bir neden göstermeksizin istediğiniz zaman araştırmadan ayrılabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Çocuğun Adı Soyadı :
Ebeveynin Adı Soyadı :
Telefon No :
İmzası :

Ebeveyn Tanıtım Formu

1. Programa katılan kişi?
a () Anne b () Baba
2. Yaşınız
3. Öğrenim durumunuz?
a () İlkokul veya ortaokul b () Lise mezunu c () Üniversite ve üzeri
4. Herhangi bir işte çalışma durumunuz?
a () Evet b () Hayır
5. Gelir durumunuz?
a () Gelir giderden az b () Gelir gidere eşit c () Gelir giderden fazla
6. Çocuk sayınız?
7. Lütfen aşağıdaki tabloya göre deri tipinizi belirleyin.

Deri tipi	Güneş ışınlarına maruz kalma sonrası deride meydana gelen değişiklikler	Derinin rengi
☐ I	Her zaman kolay yanar, kesinlikle bronzlaşma olmaz.	Beyaz ten, açık sarışın, kızıl ya da sarı saç, mavi göz rengi, çillenme
☐ II	Genellikle kolay yanar çok az bronzlaşır.	Beyaz ten, açık sarışın, kızıl ya da sarı saç, mavi beyaz yeşil göz rengi
☐ III	Yanar, ancak zamanla bronzlaşır.	Beyaz ten
☐ IV	Çok az yanar, kolay bronzlaşır.	Açık kahverengi
☐ V	Çabuk bronzlaşır ve güneş yanığı olmaz.	Kahverengi
☐ VI	Güneş yanığı oluşmaz, ancak alerji görülebilir.	Koyu kahverengi

8. Bugüne kadar **deri kanseri** açısından **baştan ayağa hiç deri muayenesi** yaptınız/yaptırdınız mı?
a () Evet b () Hayır
9. Daha önce **deri kanseri veya güneşten korunmayla ilgili bilgi** aldınız mı?
a () Evet b () Hayır

Deri Kanseri Risk Algısı

1. Deri kanserine yakalanma açısından kendinizi riskli görüyor musunuz?

a () Evet

b () Hayır

Aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra uygun olan seçeneği işaretleyiniz. 1=cok düşük, 10=cok yüksek olacak şekilde yanıtlayınız.

2. Sizce, önümüzdeki 10 yıl içinde deri kanserine yakalanma ihtimaliniz...

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Sizce, yaşam boyu deri kanseri gelişme ihtimaliniz...

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra uygun olan **sadece bir** seçeneği işaretleyiniz. Lütfen **tüm maddeleri yanıtlayınız.**

	Doğru	Yanlış
1. Gölgem boyumdan kısa ise, güneş altında durmamalıyım.	X	
2. Yılda yalnızca birkaç hafta süreyle (örn.; tatildeyken) güneşlenmek, deri kanserine yakalanma olasılığını artırır.	X	
3. Solaryum bronzlaşmak için güvenli yöntemdir.		X
4. Güneş kremi kullandığınızda, olumsuz herhangi bir etkiye maruz kalmadan bronzlaşabilirsiniz.		X
5. Bronzlaşmak derimi güneşten korur.		X
6. Spreyin sağladığı yapay bronzluk beni güneşten korumaz.	X	
7. Kış süresince solaryuma giderek derinizi bronz tutarsanız, bu bronzluk sayesinde yazın güneşin zararlı etkilerinden korunursunuz.		X
8. Yavaş yavaş bronzlaşmak güneşe uzun süre maruz kalmanın sebep olduğu olumsuz etkilerin çoğunu ortadan kaldırır.		X
9. Bronzluk, derinin hasar görmüş olduğunun göstergesidir.	X	
10. Solaryumda maruz kalınan UV (ultraviyole) ışınları, güneşin yaydığı ışınlarla göre daha güvenlidir.		X
11. Bronzlaşarak vücudun ihtiyacı olan D vitaminini sağlamak riskli bir yoldur.	X	
12. Bronz bir ten, bireyin sağlıklı olduğunu gösterir.		X
13. Genellikle güneşe sıkça maruz kalmıyorsanız, ömrünüz boyunca iki ya da üç kez aşırı derecede yanmış olmanız deri hastalıkları geçirme olasılığınızı muhtemelen arttırmayacaktır.		X
14. Bir kişinin deri kanseri olmasının tek yolu güneşe çok fazla maruz kalmasıdır.		X
15. Koyu tenli insanlarda deri kanseri görülmez.		X
16. En iyi koruma için, güneş kreminin ne zaman kullanılması gerekmektedir? a. Güneşe çıkmadan hemen önce b. Güneşe çıkmadan 15-30 dakika önce c. Güneşe çıktıktan sonra 15-30 dakika içinde		
17. Güneş koruma faktörü 30 olan güneş kremi ne sıklıkta tekrar uygulanmalıdır? a. Her 30 dakikada bir b. Her 2-3 saatte bir, yüzme veya terleme durumunda ise daha sık c. Hiçbiri		
18. Güneşin en etkili olduğu zaman aralığı hangisidir? a. Saat 09:00-12:00 arası b. Saat 10:00-16:00 arası		

c. Saat 14:00-17:00 arası
<p>19. Güneşin neden olduğu hasarlar aşağıdakilerden hangisiyle düzeltilebilir?</p> <p>a. Güneş sonrası losyonlar (örneğin, Aloe Vera losyonu) b. Nemlendiriciler c. Hepsi d. Hiçbiri</p>
<p>20. Genellikle ne tür giysiler UV ışınlarını (güneşten gelen) engeller?</p> <p>a. Açık renkli giysiler b. Koyu renkli giysiler c. Hepsi d. Hiçbiri</p>
<p>21. Güneş koruma faktörü 30 ne demektir?</p> <p>a. Bireyin güneş kremi kullanmadığı zamana kıyasla, yanmadan güneşte 30 kat daha fazla süre geçirebileceği anlamına gelmektedir. b. 15 faktörlü güneş kremine göre iki kat daha fazla koruma sağlamaktadır. c. Hepsi d. Hiçbiri</p>
<p>22. Aşağıdaki ortamların hangisinde güneş yanığı olabilirsiniz?</p> <p>a. Karlı bir ortamda b. Açık havuz veya denizde c. Hepsi d. Hiçbiri</p>
<p>23. Aşağıdakilerden hangisi deri kanseri riskini artırır?</p> <p>a. Geçmişte üç kez şiddetli güneş yanığı geçirmiş olmak b. Ailede deri kanseri öyküsünün olması c. Hepsi d. Hiçbiri</p>
<p>24. Deri kanserinin en sık görülen türü hangisidir?</p> <p>a. Melanom b. Bazal hücreli karsinom c. Yassı hücreli karsinom d. Hiçbiri</p>
<p>25. Aşağıdakilerden hangisi deri kanserinin belirtisi olabilir?</p> <p>a. Vücuttaki bir benin görünümünde meydana gelen ani veya kademeli değişim b. İyileşmeyen bir yara c. Hepsi d. Hiçbiri</p>

Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

Aşağıdaki ifadelere vereceğiniz cevaplar "*Oldukça Yetersizim (1) ve Oldukça Yeterliyim (7)*" arasında derecelendirilmiştir. Size uygun gelen 1-7 arasındaki herhangi bir sütunu işaretleyiniz.

Oğlunuz ya da kızınızla ilişkilerinizde aşağıdaki davranışları ne kadar yeterli düzeyde sergileyebiliyorsunuz.	1	2	3	4	5	6	7
1. Başkalarıyla yaşadığı sorunlarla başa çıkmasında oğlunuza/kızınıza yardım edebilme							
2. Çocuğunuzun beklenti ya da talepleri karşılama yetersiz kaldığını hissettiğinizde ona kendi ayakları üzerinde durabilmesi için destek olabilme							
3. İstemese bile oğlunuz/kızınıza yardım önerisinde bulunabilme							
4. Kişisel, ailevi ya da işle ilgili sorunlarınıza rağmen oğlunuz/kızınızla ilgilenebilme							
5. Oğlunuz/kızınız kurallara ya da verdiği sözlere uymadığında bu durumu tavizsiz idare edebilme							
6. Oğlunuzun ya da kızınızın özeline girmeden ona rehberlik edebilme							
7. Kaygılarıyla ilgili sizinle özelini paylaşmasını sağlama							
8. Sizinle ilgili eleştirilerini güvenmeden/bozulmadan kabullenebilme							
9. Son derece kişisel sorunlarını sizinle paylaşabilmesini sağlayabilme							
10. Oğlunuz ve kızınızla aranızdaki ilişkiyi ve birbirinizle ilgili duygularınızı konuşabilme							
11. Gerçekçi hedefler belirlemesine ve bunları başarabilmesine yardımcı olma							

Ebeveyn Güneşten Koruma Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra uygun olan **sadece bir** seçeneği işaretleyiniz. Lütfen **tüm maddeleri yanıtlayınız**.

Güneş Koruyucu Ürünlerin (krem, losyon, yağ vb.) Kullanımı					
Güneş Koruyucu Ürünlerin (krem, losyon, yağ vb.) Kullanımı Öz-Yeterliği	Hiç emin değilim	Çok az eminim	Kararsızım	Oldukça eminim	Son derece eminim
1. Çocuğunuz için güneş koruyucu ürünleri satın almayı hatırlama becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
2. Çocuğunuzun dışarıda olabileceği herhangi bir zamanda/durumda yanınıza güneş koruyucu ürünleri alma becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
3. Çocuğunuza 1.5-2 saat arayla ya da yüzme/terleme sonrası güneş koruyucu ürünleri tekrar uygulamayı hatırlama becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
4. Gerekliğinde çocuğunuz için daha fazla güneş koruyucu ürün satın alma becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
5. Çocuğunuza güneş koruyucu ürünü uygun/doğru bir şekilde uygulama becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Normlar/Tutumlar	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Çocuğumun öğretmenleri, öğrencilerine güneş koruyucu ürünleri uygulamanın önemli olduğunu düşünüyorlar.					
2. Çocuğumun öğretmenleri, öğrencilerine güneş koruyucu ürünleri gerektiğinde tekrar uygulamanın önemli olduğunu düşünüyorlar.					
3. Çocuğumun öğretmenleri, öğrencilerine dışarı çıkmadan önce güneş koruyucu ürünler sürerler/uyguluyorlar.					
4. Arkadaşlarım, çocuklarına güneş koruyucu ürünler uygulamanın önemli olduğunu düşünüyorlar.					
5. Arkadaşlarım, çocuklarına güneş koruyucu ürünleri gerektiğinde tekrar uygulamanın önemli olduğunu düşünüyorlar.					
6. Arkadaşlarım, çocukların ihtiyacı olma ihtimaline karşı yanlarında güneş koruyucu ürün bulundurmanın önemli olduğunu düşünüyorlar.					

Güneş Koruyucu Ürün Kullanımıyla İlgili Beklentiler	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1 Güneş koruyucu ürünleri çocuğumun her yerine uygulamak önemlidir.					
2. Çocuğumun ihtiyacı olma ihtimaline karşı yanımda güneş koruyucu ürün buldurmanın önemli olduğunu düşünüyorum.					
3. Aile bütçemizde güneş koruyucu ürünler için para ayırmanın önemli olduğunu düşünüyorum.					
4. Çocuğuma güneş koruyucu ürünleri gerektiğinde tekrar uygulamanın önemli olduğunu düşünüyorum.					
Güneş Koruyucu Ürünlerin Kullanımıyla İlgili Engeller	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Çocuğuma etrafa bulaştırmadan güneş koruyucuları uygulamak zordur.					
2. Çocuğuma güneş koruyucu ürünleri güneşe maruz kalacağı tüm alanlarımı yeterince kaplayacak şekilde sürmek zordur					
3. Çocuğum kendisine güneş koruyucu ürünleri uyguladığımda hoşlanmıyor.					

Güneşten Kaçınma					
Güneşten Kaçınma Öz-Yeterliği	Hiç emin değilim	Çok az eminim	Kararsızım	Oldukça eminim	Son derece eminim
1. Güneşin yoğun olduğu saatlerde çocuğunuzun evin içerisinde kalmasını sağlama becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
2. Çocuğunuzun onu güneşten koruyacak kıyafetleri giymesini sağlama becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
3. Çocuğunuz dışarıdayken üzerinde koruyucu kıyafeti tutma/buldurma becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
4. Çocuğunuzun bulunduğu yerin, onu güneşten korumaya yetecek kadar gölgeli olup olmadığına karar verme becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					
5. Dışarı çıkmadan önce çocuğunuzun koruyucu kıyafet giyip giymediğini kontrol etme becerinize ne kadar güveniyorsunuz?					

Güneşten Kaçınmayla İlgili Normlar/Tutumlar	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Çocuğumun öğretmenleri öğrencilerinin dışarıda geçirdikleri süreye dikkat ediyorlar.					
2. Çocuğumun öğretmenleri öğrencilerinin dışarıda geçirdikleri zamana sınır koyarlar					
3. Arkadaşlarım çocukları dışarı çıkmadan önce onların koruyucu kıyafet giyip giymediklerini kontrol etmenin önemli olduğunu düşünüyorlar.					
4. Arkadaşlarım güneşin yoğun olduğu saatlerde çocuklarının dışarıda oyun zamanlarının sınırlandırılmasının önemli olduğunu düşünüyorlar.					
Bronzlaşma Beklentileri	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Bronzlaştığımda kendimi daha çekici hissediyorum.					
2. Bronzlaştığımda daha iyi görünüyorum.					
3. Bronzlaştığımda kendimi daha sağlıklı hissediyorum.					
4. Çocuğum bronzlaştığında daha iyi görünüyor.					
Güneşten Kaçınma Beklentileri	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Güneşin yoğun olduğu saatlerde çocuğumun dışarıda geçirdiği zamanı sınırlandırmak önemlidir.					
2. Çocuğum güneşin yoğun olduğu saatlerde dışarıda olmasa bile kaliteli bir oyun zamanı geçirebilir.					
3. Güneşe maruz kalmayı koruyucu kıyafet giyerek azaltabilirim.					
4. Çocuğum dışarı çıkmadan önce koruyucu kıyafet giyip giymediğini kontrol etmenin önemli olduğunu düşünüyorum.					
5. Çocuğumun güneşin yoğun olduğu saatlerdeki oyun zamanını sınırlandırmak önemlidir.					

Ebeveynlerin Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları Soru Formu

Ebeveynlerin Güneşten Koruma Davranışları

Aşağıdaki sorular için, yazın güneşli sıcak bir günde dışarıda iken *ne sıklıkla yaptığınızı/yaptığınızı* düşünerek yanıtlayınız.

	Hiçbir zaman	Arasına	Her Zaman
1. Güneş kremi sürerim.			
2. Uzun kollu giysiler giyerim.			
3. Şapka takarım.			
4. Gölgede veya bir şemsiye altında kalırım.			
5. Güneş gözlüğü takarım.			

Ebeveynlerin Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları

Aşağıdaki sorular için, yazın güneşli sıcak bir günde çocuğunuz dışarıda iken *ne sıklıkla yaptığınızı/yaptığınızı* düşünerek yanıtlayınız.

	Hiçbir zaman	Arasına	Her Zaman
1. Çocuğuma güneş kremi sürerim.			
2. Çocuğuma uzun kollu giysiler giydiririm.			
3. Çocuğuma şapka takarım.			
4. Çocuğumun gölgede veya bir şemsiye altında kalmasını sağlarım.			
5. Çocuğumun güneş gözlüğü takmasını sağlarım.			

**Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı Kapsamında Görüşleri Alınan
Uzmanlar**

Prof. Dr. Ayla BAYIK TEMEL	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Prof. Dr. Hicran BEKTAŞ	İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Prof. Dr. Kadriye BULDUKOĞLU	Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı
Prof. Dr. Ülker GÜL	Deri ve Zührevi Hastalıkları Anabilim Dalı
Prof. Dr. Ayşegül İŞLER DALGIÇ	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Prof. Dr. Zeynep ÖZER	İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Doç. Dr. Ayşe ERGÜN	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Doç. Dr. Meryem ÖZTÜRK HANEY	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Doç. Dr. Zeliha YAZICI	Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Ü. Arzu AKCAN	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Ü. Özcan AYGÜN	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Ü. Özüm ERKİN BALYACI	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Ü. Ayşe MEYDANLIOĞLU	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Ü. Leyla MUSLU	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı

Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının İçeriği ve Kavramsal Temelleri

Bu program, ebeveynlerde güneşten korunma davranışlarını geliştirmek amacıyla Sosyal Bilişsel Teoriye temellendirilerek altı oturumluk eğitim şeklinde yürütülmüştür. Program kapsamında oturumlarda ebeveynler ve çocuklar için çeşitli eğitim materyalleri verilmiştir. Program için hazırlanan tablonun birinci sütununda oturumun amacı, öğrenme hedefleri ve kazanımlar; ikinci sütunda oturumun süresi, öğretim yöntemleri, materyaller gibi oturumun içerikleri; üçüncü sütunda programın temellendirildiği Sosyal Bilişsel Teoriye ait programla ilişkili kavramlar yer almaktadır.

Amaç, Hedef ve Kazanımlar	ÇGKP Oturum İçerikleri	ÇGKP Kavramsal Temelleri
I. Oturum	Yer: Derslik	<p>❖ Sosyal Bilişsel Teori'nin birinci temel ilkesi olan karşılıklı belirleyicilik; içinde bulunulan davranış, kişisel faktörler ve çevre etkilerinin birlikte ele alınması gerektiğini, bunların birlikte kendi sistemini oluşturacağını ifade etmektedir (Bandura, 2012).</p> <p>Bu oturumda, programın tanıtılması, program logosunun açıklanması ve oluşturulacak güneşten korunma farkındalığı karşılıklı belirleyicilik ilkesini kapsamaktadır.</p> <p>❖ Bandura'ya (1989b) göre kişiler, olayları sembolleştirme ile algılamakta ve bilişsel olarak betimlemektedir. Sözcükler, mesaj veren bir insan, formlar, resimler davranışı desteklemekte ve davranışın</p>
Amaç: Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının amacının ve önemini kavranması.	Süre: 45 dakika	
Hedefler:	Öğretim yöntemi:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Programın amacını açıklayabilme 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Anlatım ➤ Soru-cevap ➤ Tartışma 	
Kazanımlar:	Materyaller:	
<ul style="list-style-type: none"> Ebeveyn; ✓ Program hakkında bilgi sahibi olur. ✓ Program konusu ile ilgili bilgi farkındalık kazanarak güneşten korunma adımlarını tanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Tişört ○ Şapka ○ Anahtarlık 	
	Açılış: (5 dk.) Eğitimci;	
	<ul style="list-style-type: none"> • Üzerinde programın logosunun olduğu tişörtü giyip, şapkayı takar. • Ebeveynlere hoş geldiniz der, kendini tanıtır, bundan 	

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Programa neden dahil olduklarının önemini bilir. ✓ Çocuklarının giysilerle, güneş koruyucu ürünlerle, şapka ile korunm, güneş gözlüğü ile, gölgede kalarak korunma davranışlarına dolaylı yoldan sahip olacağını bilir. ✓ Programa ait şapka ve tişörtleri giymenin nedenini ve önemini bilir. 	<p>sonra eğitimlerde beraber olacaklarını söyler.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebeveynlere kendilerini kısaca tanıtmalarını ister ve yaka kartlarını dağıtır. <p>Uygulama: (30 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eğitimlerin altı hafta boyunca ve haftada bir gün olacağını belirtir. • Programda kendilerinin doğrudan ve çocuklarının dolaylı olarak güneşten korunmada doğru davranışları öğreneceklerini açıklar. • Programın logosunu gösterir. • Üzerinde programın logosu olan şapka ve tişörtleri dağıtır. Ebeveyn ve çocukların her hafta oturuma geldiklerinde giymesini ister. • Ebeveynlere programın logosunun olduğu anahtarlığı vererek gün içinde en sık kullandığı anahtara takmasını söyler. <p>Sonlandırma: (10 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sorular varsa yanıtlar. • Ebeveynlerden kısaca oturumu özetlemelerini ister. • Bir sonraki hafta yapılacak olan oturumun konusu ve zamanını hatırlatır. • Bugünkü oturumun sona erdiğini söyleyerek etkinliği tamamlar. 	<p>gerçekleşmesi için bireyin aklında bir rehber oluşturmaktadır.</p> <p>Bu oturumda, teorinin sembolleştirme kapasitesi kavramına yönelik olarak; programı hatırlatması, güneşten korunma konusunda mesaj vermesi amacıyla tişört, şapka ve anahtarlık verilecektir.</p>
<p>II. Oturum</p>	<p>Yer: Derslik</p> <p>Süre: 60 dakika</p> <p>Öğretim yöntemi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Anlatım ➤ Soru-cevap 	<p>❖ Bandura'ya göre, bireysel faktörler, bireyin davranışı ve çevre karşılıklı olarak birbirlerini etkilemekte ve bu etkileşimler bireyin sonraki davranışını belirlemektedir. Karşılıklı belirleyicilikte davranış çevreyi, çevre ise davranışı değiştirebilir (Bandura, 2012).</p>

<p>Hedefler:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Okul öncesi dönem çocuğunun gelişimsel özelliklerini fark edebilme ▪ Kendi çocuğunda gördüğü gelişimsel özellikleri sıralayabilme ▪ Okul öncesi dönemin kritik yaş olmasına neden olan özellikleri sıralayabilme ▪ Çocuğun örnek aldığı insanı taklit ettiğini kavrayabilme ▪ Çocuğun gelişim özelliklerine göre öğrenim hedeflerini fark edebilme <p>Kazanımlar: Ebeveyn;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Çocuğunun yaşına uygun psikomotor gelişimini fark eder. ✓ Çocuğunun yaşına uygun sosyal duygusal gelişimini fark eder. ✓ Çocuğunun yaşına uygun bilişsel gelişimini fark eder. ✓ Çocuğunun yaşına uygun dil gelişimini fark eder. ✓ Çocukların taklit / örnek alma yoluyla çoğu yaşantıyı davranışlarına dönüştürdüklerini öğrenir. 	<p>➤ Tartışma</p> <p>Materyaller:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ 3-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri broşürü ○ Fotoblok çerçeve ○ Yapboz <p>Açılış: (10 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebeveynlere hoş geldiniz der. • Bir önceki oturumu kısaca özetler. • Ebeveynlere bir önceki oturumda anlatınlarla ilgili hafta boyunca neler yaptıklarını, düşüncülerini ve çocukla paylaşımlarının olup olmadığını sorar. • Oturumun hedeflerini açıklar ve oturum başlar. <p>Uygulama: (40 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebeveynlere çocuklarının gelişim özelliklerini sorarak konuya başlar. • Ebeveynleri okul öncesi dönem çocuğunun psikomotor gelişim özellikleri konusunda bilgilendirir. • Ebeveynleri okul öncesi dönem çocuğunun sosyal-duygusal gelişim özellikleri konusunda bilgilendirir. <ul style="list-style-type: none"> » Çocukların; sorumluluk alma, kurallara uyma davranışlarını gösterdiğini, kendine güven duyduğunu, karşılaştırmalar yapabileceğini, kendini eleştirebileceğini, yaptıklarının görülüp beğenilmesini istediğini, özdeşleşmek üzere seçtiği kişi gibi hareket etmeye özen gösterdiğini, sosyal uyum içindeki davranışları çevresinde gördüğü örnekleri taklit etme yoluyla 	<p>Bu oturumda, çocukların yaşına göre gelişim özellikleri gibi bireysel faktörlerinin farkına varılması ve ebeveynlerin davranışlarından etkileneceğinin öngörülmesi, karşılıklı belirleyicilik ilkesini kapsamaktadır.</p> <p>❖ İnsanlar zihinlerinde sembolleştirilmiş bilişsel yapılar oluştururlar ve bu yapılar daha sonraki davranışları etkiler, biçimlendirir. Semboller insanların zihninde dünyada gördüklerinin temsilcileridir (Bandura, 1998).</p> <p>Bu oturumda, teorinin sembolleştirme kapasitesi kavramına yönelik çocuk ve ebeveyn için çocuğun odasında programı hatırlatması, güneşten korunma konusunda mesaj vermesi amacıyla fotoblok çerçeve kullanılacaktır. Ebeveyn-çocuk etkileşimini arttırmak ve konuyla ilgili tartışmak üzere programın logosunun olduğu yapboz verilecektir. Ebeveynlere, anlatılan konuyu özetleyen ve evde tekrar etmelerini sağlayan broşür verilecektir.</p> <p>❖ Sosyal öğrenmede önemli ilkelerden biri de dolaylı öğrenme kapasitesidir. Buna başkalarının deneyimlerini gözleyerek sahip olunmaktadır. Çocuklar sadece kendi yaşantılarından değil, başkalarının davranışlarını veya davranışlarının sonuçlarını</p>
---	--	--

	<p>kazandığını vurgular.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebeveynleri okul öncesi dönem çocuğunun bilişsel gelişim özellikleri konusunda bilgilendirir. <ul style="list-style-type: none"> » Çocukların; sembolik düşünme yeteneğinin arttığı, nesnelere arasındaki ilişkileri anlayabildiği, eşleştirme yapabildiği, yaşına uygun yapbozları yapabildiği, dinlediği bir öyküdeki ana noktayı tekrar edebildiği, nesnelere bir sıra içindeki konumunu adlandırdığı, gösterilen iki resimden birinde var olan farklılıkları gösterdiği, nesnelere arasındaki benzerlik ve farklılıkları gösterdiği, basit neden sonuç ilişkilerini açıklayabildiği, deney fırsatı verildiğinde başarılı olabildiğini vurgular. • Ebeveynleri okul öncesi dönem çocuğunun dil gelişimi özellikleri konusunda bilgilendirir. • Ebeveynlere çocuklarının çevresindekilerin davranışlarını taklit etme eğiliminde olduğunu, birini örnek almaya ihtiyaç duyduğunu, iyi veya hatalı davranışları bu yolla kazandığını fark ettirir. <p>Sonlandırma: (10 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sorular varsa yanıtlar. • Ebeveynlerden kısaca oturumu özetlemelerini ister. • Ebeveynlere konuyu özetleyen 3-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri broşürünü dağıtır. • Ebeveynlere etrafında güneşten korunma adımlarını içeren fotoblok çerçeve dağıtılır. Evde çocuğun fotoğrafını ortasına yapıştırıp odasına koymalarını ister. • Ebeveynlere üzerinde programın logosunun olduğu yapboz dağıtır ve diğer oturuma kadar birkaç kez çocuklarıyla birlikte yapmasını ister. 	<p>gözlemleyerek öğrenmektedirler (Bandura, 1989b).</p> <p>Bu oturumda, çocukların davranış geliştirmede kendilerine örnek olacak birini seçtiklerinin ve ebeveynin davranışlarına dikkat edip, hatırında tutarak taklit ettiğinin farkına varılması, dolaylı öğrenme kapasitesini göstermektedir.</p>
--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Bir sonraki hafta yapılacak olan oturumun konusu ve zamanını hatırlatır. • Bugünkü oturumun sona erdiğini söyleyerek etkinliği tamamlar. 	
III. Oturum	Yer: Derslik	<p>❖ Karşılıklı belirleyicilikte davranış, kişisel faktörler ve çevre etkileri birlikte ele alınmaktadır. Bazı davranışların görülmesinde bireysel özellikler, bazı davranışlarda ise çevresel faktörler daha ön plana çıkmaktadır (Bandura, 1999).</p> <p>Bu oturumda, Fitzpatrick deri tipi sınıflamasına göre ebeveynin kendisi ve çocuklarının deri kanseri risk düzeyinin farkında olması gibi bireysel özellikler; yaşanan bölge, yapılan iş, UV ışınlarına fazla maruz kalma gibi çevresel faktörler ebeveynlerin davranışlarını etkilemede karşılıklı belirleyicilik ilkesini kapsamaktadır.</p> <p>❖ Sosyal Bilişsel Teori’de pek çok dış etken davranışın gerçekleşmesini bilişsel düzeyde etkiler. Sembolleştirme kapasitesinde sözcükler, mesaj veren bir insan, formlar, resimler, davranışı destekler ve davranışın gerçekleşmesi için bireyin aklında bir rehber oluşturur (Bandura, 1989a).</p> <p>Bu oturumda, ebeveynlere anlatılan konuyu özetleyen, önemli noktalarını vurgulayan, evde daima bakabileceği bir bilgi kaynağı olması sebebiyle broşür verilecektir. Önceki oturumda verilen ebeveyn-çocuk etkileşimini arttırmak</p>
Amaç: Deri kanseri ile güneş ışınları arasında ilişki kurulması. Melanomanın belirti ve erken tanısı için kuralların öğrenilmesi.	Süre: 60 dakika	
Hedefler:	Öğretim yöntemi:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Deri kanserinin önemini açıklayabilme ▪ Deri kanserinde çocukların risk gruplarının başında geldiğini söyleyebilme ▪ Güneşin yararlarını ve zararlarını söyleyebilme ▪ UV maruziyetinin etkilerini söyleyebilme ▪ UV İndeksi derecelerini söyleyebilme ▪ ABCDE kuralını açıklayabilme ▪ Kendi kendine deri muayenesinin önemini bilme ve yapabilme 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Anlatım ➤ Soru-cevap ➤ Resim gösterme ➤ UV kartları ile demonstrasyon ➤ Tartışma 	
Kazanımlar: Ebeveyn; ✓ Deri kanserinin tanımını yapar. ✓ Deri kanseri çeşitlerini sayar.	Materyaller: <ul style="list-style-type: none"> ○ Melanoma broşürü ○ UV testi yapan bileklik ○ Magnet Açılış: (10 dk.) Eğitimci; <ul style="list-style-type: none"> • Ebeveynlere hoş geldiniz der. • Bir önceki oturumu kısaca özetler. • Ebeveynlere bir önceki oturumda anlatınlarla ilgili hafta boyunca neler yaptıklarını, düşüncülerini ve çocukla paylaşımlarının olup olmadığını sorar. • Oturumun hedeflerini açıklar ve oturum başlar. Uygulama: (40 dk.) Eğitimci; <ul style="list-style-type: none"> • Deri kanseri hakkında bilgi verir. • Deri kanseri tiplerinden (Bazal Hücreli Karsinom, Yassı Hücreli Karsinom ve Melanoma) bahseder. • Deri kanseri risk faktörlerini açıklar. 	

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Deri kanserinde risk faktörlerini kavrar. ✓ Güneşin yarar ve zararları hakkında bilgi sahibi olur. ✓ Çocukluk döneminde UV ışınlarına maruz kalmanın önemini bilir. ✓ Güneşin yoğun olduğu saatlerde dışarıdaki zamanını kısıtlaması gerektiğini bilir. ✓ ABCDE kuralı ile vücudundaki benlerin takibini yapar. ✓ Melanomanın tespiti için kendi kendine deri muayenesinin önemini kavrar. ✓ Ayda bir kendi kendine deri muayenesini yapar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Güneş ışınlarının melanoma ve diğer deri kanserleri için en önemli risk faktörü olduğunu vurgular. • Güneşin yararları ve zararları konusunda bilgi verir. • UV indeksinin önemi hakkında farkındalık oluşturur, indeks değerleri (1 – 11+) ve derecesi (düşük – aşırı yüksek) konusunda açıklama yapar. • Ebeveynlere çocukluklar döneminde melanin üretiminin sınırlı olduğunu ve bu nedenle güneş ışınlarının yol açtığı zararlı etkilere daha duyarlı olduklarını vurgular. • Fitzpatrick deri tipi sınıflaması hakkında bilgilendirir. Deri tiplerini, derinin rengini, güneş ışınlarına maruz kalma sonrası deride meydana gelen değişiklikleri açıklar. • Melanomanın belirtilerini (ABCDE kuralı) öğretir. • Melanomanın erken dönemde saptanması için 10 adımda olan kendi kendine deri muayenesini ayda bir yapması konusunda ebeveyni bilgilendirir. 	<p>üzere programın logosunun olduğu yapbozu tekrar yapmaları istenecektir.</p> <p>❖ Sosyal Bilişsel Teoriye göre, bireyin davranışları amaçlıdır ve öngörülere göre düzenlenir. Öngörü kapasitesi, bireyin kendini motive etme ve hareketlerine önceden rehberlik etme yeteneğidir. Düşünme eylemden önce olduğundan, öngörü kapasitesi bireyin ileriye düşünebilmesini, hedefler belirleyebilmesini, planlar yapabilmesini ve tahminlerde bulunabilmesini sağlar (Bandura, 1994).</p> <p>Bu oturumda, ebeveynler UV ışınları hakkında bilgilendirilecek, gün boyunca maruz kalınan toplam UVA ve UVB radyasyonunu ölçen bir UV bilekliği dağıtılacak ve güneşe çıkılacaktır. Bileklik, UV radyasyonunun yoğunluğu ile düzenlenen bir kimyasal reaksiyon yoluyla çalışmaktadır. UV radyasyonu ne kadar yoğun olursa kimyasal reaksiyon da o hızla bilekliğin rengini değiştirmektedir. Böylece ebeveynde tekrar güneş koruyucu uygulaması, güneş yanığı riskine karşı güneşten tamamen uzaklaşması gerektiği konusunda bir öngörü oluşacaktır.</p>
	<p>Sonlandırma: (10 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sorular varsa yanıtlar. • Ebeveynlerden kısaca oturumu özetlemelerini ister. • Ebeveynlere hem kendilerinin ve çocuklarının koluna takması için UV testi yapan bilekleri dağıtır. • Ebeveynlere konuyu özetleyen Melanoma broşürünü dağıtır. • Ebeveynlere programın logosunun olduğu beşer tane magneti vererek gün içinde en çok zamanını geçirdiği yerlere (işyeri, mutfak gibi) birer tane takmasını söyler. • Ebeveynlerden daha önceki oturumda dağıtılan üzerinde programın logosunun olduğu yapbozu 	

	<p>akşam çocuklarıyla birlikte tekrar yapmalarını ister.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bir sonraki hafta yapılacak olan oturumun içeriğini ve zamanını söyler. • Bugünkü oturumun sona erdiğini söyleyerek etkinliği tamamlar. 		
IV. Oturum	Yer: Derslik	❖ Bandura'ya göre, düşünce için hizmet eden mekanizma “ sembollerdir ”. Semboller, resim, şekil ve sözel ifadelerdir. Sembollerin şekillendirilmesi sayesinde bireyler olaylara anlam verebilir, onları şekillendirebilir ve deneyimlerini sürdürebilirler (Bandura, 199).	
<p>Amaç: Güneşten korunma yöntemlerinin öğrenilmesi</p> <p>Hedefler:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Güneşten korunma adımlarını tanımlayabilme ▪ Güneşten korunma davranışında neler yapılabileceğini söyleyebilme ▪ Doğru güneşten korunma davranışını seçebilme ▪ Güneş koruyucu ürün kullanma konusunda istekli olabilme ▪ Gölgede durma konusunda istekli olabilme ▪ Dışarı çok sıcak olsa da güneşten koruyan giysiler giyme konusunda istekli olabilme ▪ Güneşten koruyacak geniş kenarlı şapka takma konusunda istekli olabilme ▪ Gözleri güneşten korumak için gözlük konusunda istekli olabilme ▪ UV indeks değerine göre 	Süre: 60 dakika	<p>Bu oturumda, güneşten korunma yöntemlerinin 5G kuralı olarak sloganlaştırılması, uygun korunma davranışına göre seçilebilecek yöntemlerin (güneş kremi, uzun kollu giysi, şapka, güneş gözlüğü çeşitleri gibi) resimlerle gösterilmesi sembolleştirme kapasitesini kapsamaktadır. Ayrıca ebeveynlere güneşten korunma davranışlarını özetleyen, evde tekrar edip elinde bulunması için hazırlanan rehber verilecektir.</p> <p>❖ Sosyal Bilişsel Teori'nin temel prensiplerinden birisi, kişinin kendi davranışını kontrol etme kapasitesine sahip olmasıdır. Öz düzenleme, bireyin kendi davranışlarını gözlemleyip, kendi ölçütleriyle karşılaştırarak yargıda bulunması ve gerekirse davranışlarını ölçütlerine uygun hale getirmesidir. Kısaca öz düzenleme, bireyin kendi davranışlarını etkilemesi, yönlendirmesi, kontrol etmesidir</p>	
	Öğretim yöntemi:		<ul style="list-style-type: none"> ➢ Anlatım ➢ Soru-cevap ➢ Resim gösterme ➢ Tartışma
	Materyaller:		<ul style="list-style-type: none"> ○ Ebeveynler İçin Güneşten Korunma Rehberi
	Açılış: (10 dk.)		<p>Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebeveynlere hoş geldiniz der. • Bir önceki oturumu kısaca özetler. • Ebeveynlere bir önceki oturumda anlatınlarla ilgili hafta boyunca neler yaptıklarını, düşüncülerini ve çocukla paylaşımlarının olup olmadığını sorar. • Oturumun hedeflerini açıklar ve oturum başlar.
	Uygulama: (40 dk.)		<p>Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Güneşten korunmanın sağlık için önemini vurgular. • Ebeveyni güneşten korunma konusunda dünyada kabul gören beş korunma yöntemi (güneş kremi, uzun kollu giysi, gölgede kalma, şapka ve güneş gözlüğü) hakkında bilgilendirir.

<p>güneşten korunma davranışlarından hangisini uygulayacağını seçebilme</p> <ul style="list-style-type: none"> UV indeks değerine göre güneşten korunma davranışlarını uygulama <p>Kazanımlar:</p> <p>Ebeveyn;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Güneşten korunma yöntemleri ile ilgili farkındalık kazanır. ✓ Güneşten korunma adımlarını nasıl uygulayacağı konusunda bilgi sahibi olur. ✓ 5G kuralını ve önemini bilir. ✓ UV indeks değerlerine göre güneşten korunma yöntemlerinden hangisini uygulayacağına karar verir. 	<ul style="list-style-type: none"> Güneşten korunma yöntemlerini 5G kuralı olarak açıklar. <ul style="list-style-type: none"> » Giysilerini uzun kollu seç! » Güneş koruyucunu sür! » Geniş kenarlı şapka kullan! » Güneş gözlüğünü tak! » Gölgede kal! UV indeks değerlerine göre güneşten korunma davranışları konusunda ebeveyni bilgilendirir. <ul style="list-style-type: none"> » Değer < 2 (düşük) olduğunda güneş gözlüğü ve en az 8 SPF güneş koruyucu ile korunmalı. » Değer 3 – 5 (orta) arasında ise güneş gözlüğü, şapka ve en az 15 SPF güneş koruyucu ile korunmalı. » Değer 6 – 7 (yüksek) arasında ise güneş gözlüğü, şapka, giysi ve en az 25 SPF güneş koruyucu ile korunmalı. Bebekler korunmasız dışarı çıkarılmamalı. » Değer 8 – 10 (çok yüksek) arasında ise güneş gözlüğü, şapka, giysi, gölge ve en az 40 SPF güneş koruyucu ile korunmalı. Bebekler asla, çocuklar ise korunmasız dışarı çıkarılmamalı. » Değer 11+ (çok yüksek) ise arasında güneş gözlüğü, şapka, giysi, gölge ve en az 50 SPF güneş koruyucu ile korunmalı. Bebekler ile çocuklar asla, yetişkinler ise korunmasız dışarı çıkmamalı. <p>Sonlandırma: (10 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> Sorular varsa yanıtlar. Ebeveynlerden kısaca oturumu özetlemelerini ister. Ebeveynlere konuyu özetleyen Ebeveynler İçin Güneşten Korunma Rehberi kitabını dağıtır. 	<p>(Bandura, 2004). Geçmiş, kişinin düşündüklerini veya yaptıklarını görme açısından büyük bir öneme sahiptir. Kişi davranışlarının sonuçlarına bakarak, bireysel denetleme yapacak ve düşüncelerinin yeterliğini test edecektir. Öz yargılama kapasitesi, bireylere kendi deneyimlerini analiz etme, kendi düşünce süreçleri hakkında düşünme ve bunlara göre düşüncelerini değiştirme imkanı verir (Bandura, 2012).</p> <p>Bu oturumda, güneşten korunma yöntemleri konusunda bilgilendirilme sonucu ebeveynlerin daha önce uyguladıkları davranışları ile karşılaştırma yaparak kontrol etmesi, eksiklerini ve yetersizliklerini fark etmesi öz düzenleme ve öz yargılama kapasitesini kapsamaktadır. Ayrıca önceki oturumlarda verilen programın logosunun olduğu yapbozu tekrar çocuklarıyla birlikte yapmaları, üzerinde tartışmaları istenecek ve öğrenmeyi pekiştirecektir.</p>
--	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> Ebeveynlerden daha önce dağıtılan, üzerinde programın logosunun olduğu yapbozu akşam çocuklarıyla birlikte tekrar yapmalarını ister. Bir sonraki hafta yapılacak olan oturumun konusunu ve zamanını hatırlatır. Bugünkü oturumun sona erdiğini söyleyerek etkinliği tamamlar. 	
V. Oturum	Yer: Derslik	❖ Dolaylı öğrenme kapasitesi, insanların, özellikle çocukların, genellikle başkalarının davranışlarını ve bu davranışlarının sonuçlarını gözlemleyerek öğrenmesidir (Bandura, 1989a).
Amaç: Ebeveynlerin önceden uyguladıkları güneşten korunma davranışlarını analiz etmesi ve yanlış davranışlarını düzenlemesi.	Süre: 60 dakika	<p>Bu oturumda, çocukların güneş yanığı oluşumu ve güneşten korunma davranışlarını gözlemleyerek öğrenmesi için animasyon videolar izletilecektir. Ayrıca program kapsamında hazırlanmış olan eğitsel aktiviteler kitabı verilecektir. Çocuk ve ebeveynin birlikte yapacakları bu aktiviteler hem aradaki iletişimi arttıracak hem de güneşten korunma önlemleri ile konuşma fırsatı verecektir. Önceki oturumda verilen ebeveyn-çocuk etkileşimini arttırmak üzere programın logosunun olduğu yapbozu tekrar yapmaları ve üzerinde tartışmaları istenecektir.</p> <p>❖ Öz düzenleme kapasitesi insanların kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneği demektir. İnsanlar ne kadar çalışıp ne kadar uyuyacağına, ne yiyip ne içeceğine ve toplumda nasıl davranacağına kadar pek çok davranışlarını kendileri kontrol eder (Bandura,</p>
Hedefler:	Öğretim yöntemi:	
<ul style="list-style-type: none"> Neden güneşten korunması gerektiğini söyleyebilme Güneşten korunma konusunda çocuklarına örnek olabilme Doğru güneşten korunma davranışlarını uygulayarak çocuklarını yönlendirebileceğine inanma Çocukların ebeveynleri ile birlikte güneşten korunma davranışlarını uygulamada uyum gösterebilme 	<ul style="list-style-type: none"> Anlatım Soru-cevap Tartışma Demonstrasyon Grup etkileşimi Video 	
Kazanımlar:	Materyaller:	
<ul style="list-style-type: none"> Ebeveyn; ✓ Güneşten korunma yöntemlerini günlük yaşamında uygulaması 	<ul style="list-style-type: none"> Güneş koruyucu krem “Sunburn and Skin Cancer, the Burning Issue” animasyon video “George the SunSafe Superstar” animasyon video 	
	Açılış: (10 dk.) Eğitimci;	
	<ul style="list-style-type: none"> Herkese hoş geldiniz der. Bu oturuma ebeveynler ve çocuklar birlikte katılırlar. Bir önceki oturumu kısaca özetler. Ebeveynlere bir önceki oturumda anlatınlarla ilgili hafta boyunca neler yaptıklarını, düşüncülerini ve çocukla paylaşımlarının olup olmadığını sorar. Oturumun hedeflerini açıklar ve oturum başlar. 	

<p>gerektiğini fark eder.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Güneşe maruz kalma ve güneş yanığı oluşumunun önemini ve zararlarını bilir. ✓ Çocukların güneşten korunmasında ebeveyn olarak etkili olabilceğini kavrar. ✓ Güneş kremi uygulayarak çocuğuna örnek olur ve ona da uygular. 	<p>Uygulama: (40 dk.) Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Güneşten korunmada 5G kuralını hatırlatır ve kısa bir tekrar yapar. • Hep birlikte “Sunburn and Skin Cancer, the Burning Issue” isimli 1:46 dk süren, animasyon video izletir. Güneş yanığının oluşumu, önemi ve önlenmesi hakkında çocuk ve ebeveynlerin farkında olmasını sağlar. • Güneşten korunmaya yönelik ebeveyn ve çocuk arasındaki diyaloglardan oluşan “George the SunSafe Superstar” adlı, 4:35 dk. süren animasyon videoyu izletir. Dışarı çıkarken çocuğun ve ebeveynin neler yapması gerektiği hakkında farkındalık yaratır. • Ebeveynlere güneş koruyucu krem dağıtır. Önce ebeveynlerin sonra çocukların yüzüne ve kollarına uygulamasını ister. 	<p>189b).</p> <p><u>Bu oturumda,</u> verilen eğitim içerikleri ile izletilen videolar ebeveynlerin ve çocukların güneşten korunma davranışlarını kontrol etmesini etkileyecektir.</p> <p>❖ Bireylerin kendi deneyimlerini analiz edebilme, hissettikleri hakkında düşünebilme ve düşüncelerini bu doğrultuda değiştirebilme yeteneği öz yargılama kapasitesidir. Bireyler kendi fikir ve düşüncelerini uyguladıktan sonra sonuçları değerlendirir ve kendilerini yargılayabilirler. Bireyin kendisi ile ilgili bu yargısına “öz yeterlik” adı verilir (Bandura 1989a; 1994).</p> <p><u>Bu oturumda,</u> yapılan genel tekrar sonrası ebeveynlerin eğitim programı öncesi kendileri ve çocukları için uyguladıkları güneşten korunma davranışlarını karşılaştırıp yanlışlarını düzeltmesi, doğru olanları devam ettirmesi, çocuklarını yönlendirebileceğine inanması öz yargılama kapasitesini kapsamaktadır.</p>
<p>VI. Oturum</p>	<p>Yer: Derslik</p>	<p>❖ Öz yargılama kapasitesi bireylerin kendi deneyimlerini analiz edebilme,</p>

<p>Amaç: Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programı'nı değerlendirmesi</p> <p>Hedefler:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Programın kendilerine olan katkılarını söyleyebilmesi ▪ Programın çocuğuna olan katkılarını söyleyebilmesi <p>Kazanımlar:</p> <p>Ebeveyn;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Doğru güneşten korunma davranışlarını uygulama konusunda çocuklarını yönlendirebileceğine inanır. ✓ Doğru güneşten korunma davranışlarını uygulayarak kendilerini ve çocuklarını korur. 	<p>Süre: 45 dakika</p>	<p>hissettikleri hakkında düşünebilme ve düşüncelerini bu doğrultuda değiştirebilme yeteneğidir. Bireysel yansımanın en önemli tipi öz yeterliktir. Öz yeterlik, bireysel düzenlemenin önemli bir belirleyicisidir. Birey davranışları öğrenir, davranışı kontrol edebilme gücünü elde eder. Bu davranışı gerçekleştireceğine ilişkin öz yeterlik düzeyini arttırır ve davranışı gerçekleştirir (Bandura, 2004).</p> <p>Bu oturumda, programın değerlendirilmesi sonucunda ebeveynlerin kendilerini değerlendirmesi, doğru davranış yöntemlerini uygulama konusunda motive olması eyleme geçirme sürecinde öz yeterlik düzeyini etkileyecektir.</p>
	<p>Öğretim yöntemi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Anlatım ➤ Soru-cevap ➤ Tartışma 	
	<p>Materyaller:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Katılım belgesi 	
	<p>Açılış: (10 dk.)</p> <p>Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebeveynlere hoş geldiniz der. • Bir önceki oturumu kısaca özetler. • Ebeveynlere bir önceki oturumda anlatımlarla ilgili hafta boyunca neler yaptıklarını, düşüncelerini ve çocukla paylaşımlarının olup olmadığını sorar. • Oturumun hedeflerini açıklar ve oturum başlar. 	
	<p>Uygulama: (30 dk.)</p> <p>Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Programda anlatılan konuları sorar. • Program süresince yaşadığı duygu ve düşünceleri belirtir. • Ebeveynlerin program süresince yaşadığı duygu ve düşünceleri belirtmesini ister. 	
	<p>Sonlandırma: (5 dk.)</p> <p>Eğitimci;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sorular varsa onları yanıtlar. • Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programını sonlandırır. • Katılım belgelerini verir. 	

Ebeveynlere 12 Hafta Boyunca Gönderilen SMS Mesajları

Sayı	Tarih	Gün	SMS
1	27 Haziran 2018	Çarşamba	Dışarı çıkarken 5G davranışlarını uygulamayı unutmayın. <ul style="list-style-type: none"> • Giysilerini uzun kollu seç! • Güneş koruyucu kremi sür! • Geniş kenarlı şapka kullan! • Güneş gözlüğünü tak! • Gölgede kal!
2	30 Haziran 2018	Cumartesi	15 dakikadan fazla dışarıda kalacağımız zamanlarda en az 30 koruyucu faktörlü güneş koruyucu ürünler kullanın.
3	04 Temmuz 2018	Çarşamba	Güneşin yoğun olduğu 10:00-16:00 saatleri arasında çocuğunuzun dışarıda geçirdiği zamanı sınırlandırın.
4	07 Temmuz 2018	Cumartesi	Çocuklarınızı uygun giysiler ve şapka, gözlük gibi koruyucu aksesuarlarla güneşten koruyun.
5	11 Temmuz 2018	Çarşamba	Güneşten korunma davranışlarını uygulayarak çocuklarınıza örnek olunuz.
6	14 Temmuz 2018	Cumartesi	Gözleri güneşin zararlı ışınlarından korumak için geniş çerçeveli ve yüzü kaplayan gözlükler kullanın.
7	18 Temmuz 2018	Çarşamba	Yüzü, kulakları ve boynu kapatacak şekilde şapka takmak çocuğunuzun güneşin zararlı etkilerine karşı korunmasını sağlayacaktır.
8	21 Temmuz 2018	Cumartesi	Her zaman çocuğunuzun dışarıda olabileceğini düşünerek yanınıza güneş koruyucu ürünler alın.
9	25 Temmuz 2018	Çarşamba	Güneşten korunursanız cildiniz hızlı yaşlanmaz ve deri kanseri oluşumunu önlersiniz.
10	28 Temmuz 2018	Cumartesi	Ultraviyole ışınlarının zararlı etkilerinden sıkı dokunmuş, kalın kumaşlardan dikilmiş, koyu renk kıyafetler seçerek korunun.
11	01 Ağustos 2018	Çarşamba	Deniz kenarında kum, taş ve deniz yüzeyinden yansıyan ışınlar, gölgede de zararlı etkiye sahiptir. Gölgede de güneşten korunma önlemlerine dikkat edin.
12	04 Ağustos 2018	Cumartesi	Şapka seçimi yaparken, ışık geçirmeyen, geniş kenarlı, dokuma olan şapkaları tercih edin.
13	08 Ağustos 2018	Çarşamba	Çocuğunuzun güneş altında uzun süre kalması deri kanseri oluşma riskini artırır.
14	11 Ağustos 2018	Cumartesi	En iyi göz koruması için gözlükleri geniş kenarlı şapkalarla birlikte kullanın.
15	15 Ağustos 2018	Çarşamba	En iyi korunma için, güneş kremi dışarı çıkmadan 20 dakika önce kullanın.
16	18 Ağustos 2018	Cumartesi	10:00-16:00 saatleri arasında çocuğunuzun

			dışarıda ki aktivitelerini kısıtlayın ya da aktivitelerine gölge alanlarda devam etmesini sağlayın.
17	22 Ağustos 2018	Çarşamba	Çocuğunuzun güneşte iki ya da üç kez aşırı derecede yanmış olması deri kanseri oluşma riskini artırır.
18	25 Ağustos 2018	Cumartesi	Güneşin zararlı ışınları doğrudan cildine değmeyecek şekilde çocuğunuzun giydirmek, güneşin zararlı etkilerine karşı alınabilecek ilk adımdır.
19	29 Ağustos 2018	Çarşamba	Güneş gözlükleri hem gözleri hem de göz çevresini güneşin ultraviyole ışınlarının zararından ve deri kanserinden korur.
20	01 Eylül 2018	Cumartesi	Geniş kenarlı şapkalar başın korunması yanı sıra yüz, boyun, ense ve hatta gözlerin korunmasında da etkilidir.
21	05 Eylül 2018	Çarşamba	Çocukluk döneminde korunmadan güneşe maruz kalma deri kanseri riskini 2 kat artırır.
22	08 Eylül 2018	Cumartesi	Çocuklarınızı, kol ve bacaklarını güneşten korumak için uzun kollu giysiler ve uzun pantolon giyme konusunda uyarın.
23	12 Eylül 2018	Çarşamba	Çocuğunuz gölgede oynuyor olsa bile güneş koruyucu ürünleri uygulayın.
24	15 Eylül 2018	Cumartesi	Şemsiye altında veya gölgede bulunmanız sizi tek başına ultraviyole ışınlarından korumaz. Gölgede bile güneşten koruyucu ürün kullanmayı ihmal etmeyin.
25	19 Eylül 2018	Çarşamba	Dışarı çıkarken 5G davranışlarını uygulamayı unutmayın. <ul style="list-style-type: none">• Giysilerini uzun kollu seç!• Güneş koruyucu kremi sür!• Geniş kenarlı şapka kullan!• Güneş gözlüğünü tak!• Gölgede kal!

Eğitim Kitapçıkları Değerlendirme Formu

Sayın Öğretim Üyesi;

“Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi” konulu doktora tez çalışmasında kullanılmak üzere “.....” hazırlanmıştır. Sayın öğretim üyeleri sizden istenen; dikkatle okumanız ve aşağıdaki değerlendirme formundaki soruları yanıtlamanızdır. İlginize çok teşekkür ederim.

Adem SÜMEN

	Çok katılıyorum	Orta derecede katılıyorum	Az katılıyorum	Hiç katılmıyorum	Gereksiz	Fikrim yok
Kurgusal Özellikler						
1- Alt başlıklar organize bir şekilde, mantıklı biçimde düzenlenmiş ve bölümler arasında bağ ve uyum kurabiliyor.						
2- Dikkatlice yazılmış						
3- Şekiller anlaşılır biçimde hazırlanmış, sayıca yeterli.						
4- Genel olarak okuyucunun kavrayıp anlayabileceği biçimde ele alınmış, yazılmış, yararlı.						
İçerik ile İlgili Özellikler						
5- Okuyucuyu konuyla ilgili başka kaynaklar okuma ve düşünme açısından motive edici biçimde yazılmış.						
6- Verilen bilgiler aydınlatıcı, işe yarar, kullanılabilir.						
7- Kaynakları güncel, konu ile ilgili.						
8- Şekiller konunun daha iyi anlaşılmasını sağlıyor.						
Türkçe Anlatımı ile İlgili Özellikler						
9- Genel olarak okunduğunda kolay anlaşılıyor.						
10- Gereksiz tekrarlar ve uzatmalar yok.						
11- Anlamayı güçleştiren sözcükler yok.						
12- Yazın dili yalın, anlaşılır.						
13- Yazım ve dilbilgisi kurallarına uygun yazılmış.						
Basım Niteliği ile İlgili Özellikler						
14- Yazının diziliş biçimi, sayfa düzeni ve harflerin büyüklüğü okuyucuyu sıkmıyor.						
15- Basım hatası ile yanlış yazılmış sözcükler yok.						
16- Kitapçığın kapağının organizasyonu ve kompozisyonu ilgi çekici hazırlanmış.						

Ebeveynler İçin Güneşten Korunma Rehberi

3-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri Broşürü

3-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

HAZIRLAYANLAR

Blm. Uzm. Hem. Adem SÜMEN

Prof. Dr. Selma ÖNCEL

Melanoma Broşürü

MELANOMA

**Derinizi düzenli kontrol edin.
Herhangi bir değişiklik fark ettiğiniz
zaman doktora gidin.**

ÇOCUĞUMU

GÜNEŞTEN KORUYORUM

HAZIRLAYANLAR

Blm. Uzm. Hem. Adem SÜMEN

Prof. Dr. Selma ÖNCEL

Eğitimde Kullanılan Videoların Kullanım İzni

adem sümen <ademsunen@gmail.com>

SunSmart request

Justine Osborne <Justine.Osborne@cancervic.org.au>
29 Haziran 2017
08:55

Alıcı: adem sümen <ademsunen@gmail.com>

Dear Adem

Thanks for your message. Your research sounds very good. Our resources and key messages are very much targeted to Victorians for our particular peak UV periods but some of the general messaging may still be suitable for your needs.

Yes, you may translate the materials into Turkish (posters, brochures, story books, video, leaflets, catalogues, guides, and activities). Permission granted. Please list which of our resources you would like to use and what changes you would like to make to them.

All of our children's resources are listed at <http://www.sunsmart.com.au/communities/early-childhood-primary-schools/resources-primary-early-childhood>

Skin cancer prevention research and evaluation information is available at <http://www.cancervic.org.au/research/behavioural/cbrc-skin> and <https://www.cancersa.org.au/research/behavioural-research-and-evaluation/resources-and-recent-reports#Sunsmart>

All the best with your research.

Kind regards

Justine

Justine Osborne

 SunSmart Schools and Early Childhood Program Coordinator
 Prevention Division

T: 03 9514 6415

615 St Kilda Rd, Melbourne Vic 3004 Australia

sunsmart.com.au

Prevent Cancer. Empower Patients. Save Lives.

Eğitimde Kullanılan Videolar

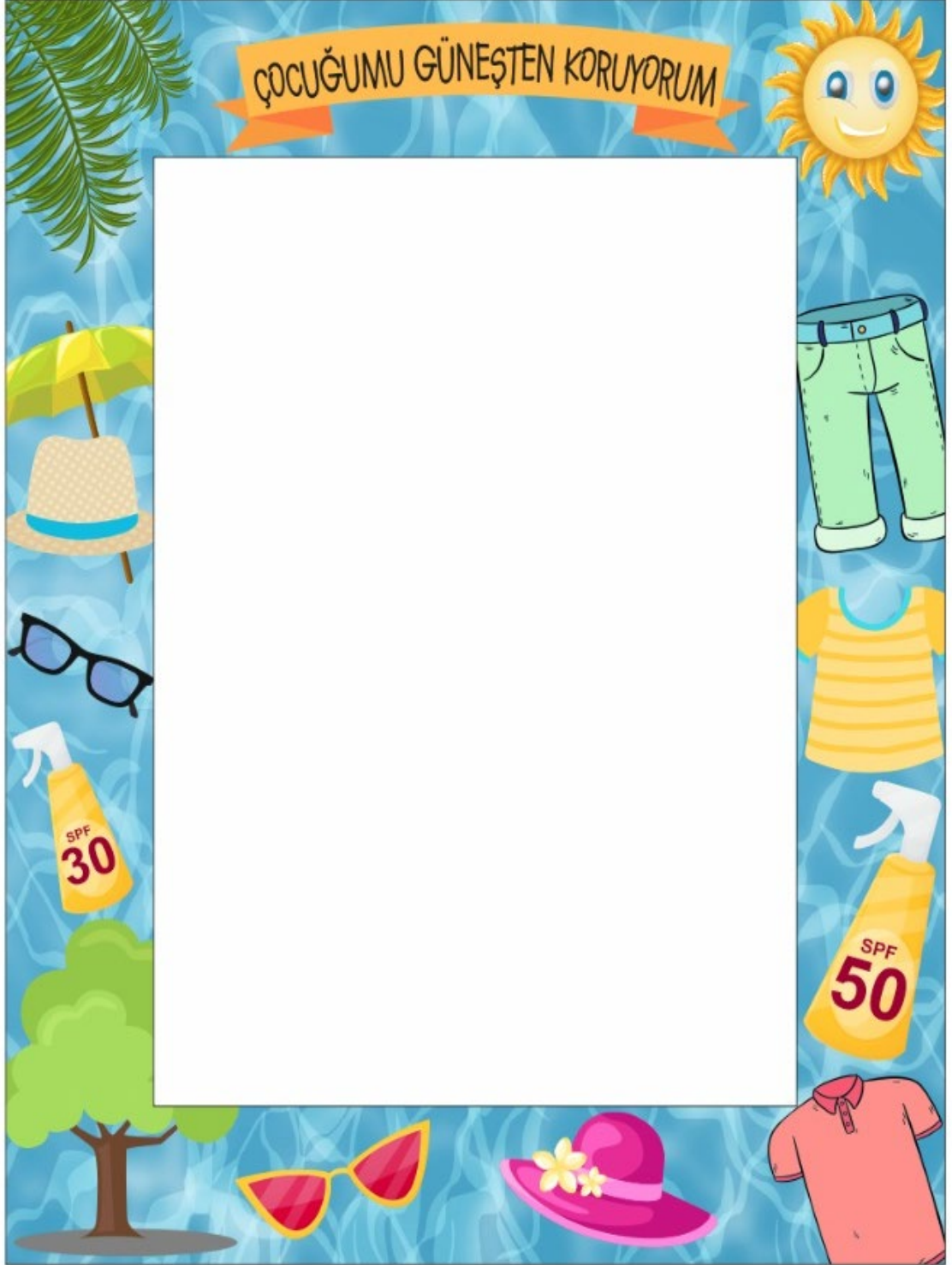

“George the SunSafe Superstar” - “Güneşten Korunan Süper Kahraman George”

“Sunburn and Skin Cancer, the Burning Issue” - “Güneş Yanığı ve Deri Kanseri”

Çerçeve

Yaka Kartı, Anahtarlık ve Magnet

A)

ÇOCUĞUMU GÜNEŞTEN KORUYORUM

ADI:

SOYADI:

GÖREVİ:

B)

C)

Yapboz

Güneş Koruyucu Ürün, Tişört, Şapka ve Smartsun Bileklik

A)

B)

C)

D)

Katılım Belgesi

Ölçek Kullanım İzni

adem sümen <ademsunen@gmail.com>

Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği izni

meryem.ozturk@deu.edu.tr <meryem.ozturk@deu.edu.tr>

25 Aralık 2017
10:22

Alıcı: adem sümen <ademsunen@gmail.com>

Merhaba Adem Bey,

Ölçeği çalışmanızda kullanmanızdan memnuniyet duyarım. Kolaylıklar ve başarılar dilerim.

Dr. Meryem Öztürk Haney

> Sayın; Yrd. Doç. Dr. Meryem ÖZTÜRK HANEY,

Ben Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği'nde doktora öğrencisiyim. Tarafınızca geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmış olduğunuz "Deri Kanseri ve Güneş Bilgi Ölçeği"ni, Danışmanım Prof. Dr. Selma ÖNCEL ile yürütmekte olduğum "Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi" konulu doktora tez çalışmamda kullanmak için izninizi istiyorum.

İlginiz ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Adem SÜMEN

Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği izni

demir sezai <sezaidemir@hotmail.com>

25 Aralık 2017

15:58

Alıcı: adem sümen <ademsunen@gmail.com>

Kolay gelsin hocam

Dr. Sezai DEMİR (PhD) (Assist. Prof.)
Mustafa Kemal University, Faculty of Education,
Department of Education Sciences
0326 2456000 - 5352
Hatay /Türkiye

2 eklenti

 EYÖ.docx
16K

 eYÖ.pdf
548K

> Sayın; Yrd. Doç. Dr. Sezai DEMİR,

Ben Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği'nde doktora öğrencisiyim. Tarafınızca geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmış olduğunuz "Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği"ni, Danışmanım Prof. Dr. Selma ÖNCEL ile yürütmekte olduğum "Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi" konulu doktora tez çalışmamda kullanmak için izninizi istiyorum.

İlginiz ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Adem SÜMEN

Etik Kurul İzni

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : 70904504/ 337
Konu :

22.07.2017

Sayın
Prof.Dr.Selma ÖNCEL
Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi
Öğretim Üyesi

Değerlendirilmek üzere Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'na başvuruda bulunduğunuz,
"Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının
Ebeveyn Davranışlarına Etkisi" adlı çalışmaya ait Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr.Arda TAŞATARGİL
Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Başkanı

Eki: Etik Kurul Kararı

Adres : Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı 1. Kat ANTALYA
Tel : (242)249 69 54
Faks : (242) 249 69 03
e-posta : etik@akdeniz.edu.tr

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

2017

KARAR

ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
	AÇIK ADRESİ:	Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı Morfoloji Binası A Blok 1. Kat No: A1-05 Kampüs /ANTALYA
	TELEFON	0 (242) 249 69 54
	FAKS	0 (242) 249 69 03
	E-POSTA	etik@akdeniz.edu.tr
	ETİK KURUL KODU	2012-KAEK-20
PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ UNVANI/ADI/SOYADI	Prof.Dr.Selma ÖNCEL	
ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi	
KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 546	Tarih: 20.09.2017
	Yukarıda bilgileri verilen çalışmanın yapılmasında bilimsel ve etik açısından sakınca olmadığına oy birliği ile karar verilmiştir. Araştırmacıya çalışmalarında başarılar dileriz.	

Prof.Dr. Ayda TAŞATARGİL
Klinik Araştırmalar Etik Kurul Başkanı

Öğr.Gör.Dr.M.Levent ÖZGÖNÜL
Başkan Yardımcısı (Izinli)

Prof.Dr.Murat ÇANPOLAT
Üye

Prof.Dr.Dilazat İNAN
Üye

Prof.Dr.Selahattin KUMRU
Üye

Prof.Dr.Bilge KARSLI
Üye

Doç.Dr.Gülşüm Özge BAYSAL
Üye

Doç.Dr.Dijle KİPMEN KORGUN
Üye (Izinli)

Doç.Dr.Öğuz DURSUN
Üye

Yrd.Doç.Dr.Mehtap TÜRKAY
Üye (Izinli)

Yrd.Doç.Dr.Banu NUR
Üye (Izinli)

Dr.Ünal HÜLÜR
Üye

Turgut ALTUN
Üye

Av.Mustafa AÇIKEL
Üye

Kurum İzni

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 98057890-20-E.3300864

15.02.2018

Konu : Anket Uygulaması

İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

Akdeniz Üniversitesi Halk Sağlığı Hemşireliği Doktora Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Adem SÜMEN'in "Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi" adlı araştırmasını, İlimiz Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı anaokullarında uygulama isteği ile ilgili 11/01/2018 tarih ve 1267 sayılı yazısı, İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme ve İnceleme komisyonumuz tarafından, 14/01/2018 tarihinde incelenerek "Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi" esaslarına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Komisyonumuzca, "Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi" isimli araştırmasını, İlimiz Manavgat İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı anaokullarında eğitim gören çocukların ailelerine bahse konu Genelge ve çalışma takvimi doğrultusunda, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmaksızın yapılması,

Söz konusu araştırmanın bitimine müteakip; sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi kaydıyla uygulanması, Komisyonca uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Valilik Makamının 23/02/2015 tarih ve 5347 sayılı yetki devrine göre olurlarınıza arz ederim.

Mehmet KARAKAŞ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
15.02.2018

Yüksel ARSLAN
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Soğuksu Mah. Hamidiye Cad. MERKEZ/ANTALYA
E-posta: projeler07@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Mehmet KARAKAŞ Md. Yrd.
Tel: (0 242) 238 60 00
Faks: (0 242) 238 61 11

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f268-1838-3fdc-ac9d-d80c kodu ile teyit edilebilir.

Ebeveynlerin Deri Kanseri Risk Algıları, Kendi Kendine Deri Muayenesi Yapma Durumları, Kendilerini ve Çocuklarını Güneşten Koruma Davranışları

Tablo 1. Ebeveynlerin KKDM Yapma Durumlarının Dağılımı

KKDM	Yapan		Yapmayan		İzlem testi - Ön test farkı (%)
	İzlem testi (%)	Ön test (%)	İzlem testi (%)	Ön test (%)	
Kontrol grubu	16.7	5.0	83.3	95.0	11.7
Eğitim grubu	86.9	9.5	13.1	90.5	77.4
Eğitim + SMS grubu	95.1	6.5	4.9	93.5	88.6

Tablo 2. Ebeveynlerin Deri Kanserine Yakalanma Risk Algılarının Dağılımı

Risk algısı	Riskli gören		Riskli görmeyen		İzlem testi - Ön test farkı (%)
	İzlem testi (%)	Ön test (%)	İzlem testi (%)	Ön test (%)	
Kontrol grubu	68.3	60.0	31.7	40.0	8.3
Eğitim grubu	73.8	63.5	26.2	36.5	10.3
Eğitim + SMS grubu	60.7	45.2	39.3	54.8	15.5

Tablo 3. Ebeveynlerin güneşten korunma davranışlarının dağılımı

Korunma Davranışları	Hiçbir zaman			Arasına			Her zaman			
	İzlem testi (%)	Ön test (%)	Fark (%)	İzlem testi (%)	Ön test (%)	Fark (%)	İzlem testi (%)	Ön test (%)	Fark (%)	
Güneş koruyucu ile korunma	Kontrol grubu	31.7	43.3	-11.6	61.7	40.0	21.7	6.7	16.7	-10
	Eğitim grubu	4.9	33.3	-28.4	59.0	28.6	30.4	36.1	38.1	-2
	Eğitim + SMS grubu	6.6	19.4	-12.4	50.8	43.5	7.3	42.6	37.1	5.5
Giysilerle korunma	Kontrol grubu	15.0	23.3	-8.3	71.7	60.0	11.7	13.3	16.7	-3.4
	Eğitim grubu	9.8	39.7	-29.9	67.2	55.6	11.6	23.0	4.8	18.2
	Eğitim + SMS grubu	18.0	46.8	-28.8	31.1	48.4	-17.6	50.8	4.8	46.0
Şapka ile korunma	Kontrol grubu	0	5.0	-5.0	53.3	38.3	15.0	46.7	56.7	-10.0
	Eğitim grubu	0	4.8	-4.8	31.1	38.1	-7.0	68.9	57.1	11.8
	Eğitim + SMS grubu	0	0	0	24.6	30.6	-6.0	75.4	69.4	6.0
Güneş gözlüğü ile korunma	Kontrol grubu	23.3	35.0	-11.7	46.7	33.3	13.4	30.0	31.7	-1.7
	Eğitim grubu	6.6	25.3	-18.7	55.9	38.0	25.7	37.5	36.7	0.8
	Eğitim + SMS grubu	4.9	17.7	-12.8	55.4	50.0	5.4	39.7	32.3	7.4
Gölgede kalarak korunma	Kontrol grubu	1.7	1.7	0	36.7	20.0	16.7	61.7	78.3	-16.6
	Eğitim grubu	0	4.8	-4.8	21.3	20.6	0.7	78.7	74.6	4.1
	Eğitim + SMS grubu	0	1.6	-1.6	9.8	17.7	-7.9	90.2	80.6	9.6

Tablo 4. Ebeveynlerin çocuklarını güneşten koruma davranışlarının dağılımı

Korunma Davranışları		Hiçbir zaman			Arasına			Her zaman		
		İzlem testi (%)	Ön test (%)	Fark (%)	İzlem testi (%)	Ön test (%)	Fark (%)	İzlem testi (%)	Ön test (%)	Fark (%)
Güneş koruyucu ile koruma	Kontrol grubu	20.0	30.0	-10.0	58.3	31.7	26.6	21.7	38.3	-16.6
	Eğitim grubu	18.0	33.3	-15.3	42.6	30.2	12.4	39.3	36.5	2.8
	Eğitim + SMS grubu	6.6	27.4	-20.8	34.4	37.1	-2.7	59.0	35.5	23.5
Giysilerle koruma	Kontrol grubu	23.3	43.3	-20.0	73.3	50.0	23.3	3.3	6.7	-3.4
	Eğitim grubu	11.5	25.4	-13.9	52.5	57.1	-4.6	36.1	17.5	18.6
	Eğitim + SMS grubu	11.5	46.8	-35.3	34.4	51.6	-17.2	54.1	1.6	52.5
Şapka ile koruma	Kontrol grubu	8.3	1.7	6.6	23.3	16.7	6.6	68.3	81.7	-13.4
	Eğitim grubu	4.9	3.2	1.7	42.6	42.9	-0.3	52.5	54.0	-1.5
	Eğitim + SMS grubu	3.3	4.8	-1.5	31.1	38.7	-7.6	65.6	56.5	9.1
Güneş gözlüğü ile koruma	Kontrol grubu	10.0	18.3	-8.3	46.7	30.0	16.7	43.3	51.7	-8.4
	Eğitim grubu	11.5	28.6	-17.1	65.6	38.1	27.5	23.0	33.3	-10.3
	Eğitim + SMS grubu	9.8	27.4	-17.6	59.0	43.5	15.5	31.1	29.0	2.1
Gölgede kalarak koruma	Kontrol grubu	3.3	3.3	0	10.0	5.0	-5.0	86.7	91.7	-5.0
	Eğitim grubu	0	1.6	-1.6	14.8	22.2	-7.4	85.2	76.2	9.0
	Eğitim + SMS grubu	1.6	6.5	-4.9	18.0	21.0	-3.0	80.3	72.6	7.7

Tez Çalışmasının Zaman Akış Çizelgesi

İşlem Basamakları	2017					2018					2019				
	Ocak-Şubat	Mart-Nisan	Mayıs-Haziran	Temmuz-Ağustos	Eylül-Ekim	Kasım-Aralık	Ocak-Şubat	Mart-Nisan	Mayıs-Haziran	Temmuz-Ağustos	Eylül-Ekim	Kasım-Aralık	Ocak-Şubat	Mart-Nisan	Mayıs-Haziran
Literatür taraması															
Konu seçimi ve tez önerisi hazırlama															
Tez öneri sınavının yapılması															
Etik kurul izninin alınması															
Kurumlara izin belgelerinin gönderilmesi															
ÇGKP'nin ve materyallerinin hazırlanması															
BAP'a başvuru yapılması ve onaylanması															
Tez izlem komitesi toplanması															
Uzman görüşü alınması, ön uygulama, eğitim araçlarına son şeklinin verilmesi															
Ön testlerin uygulanması															
ÇGKP'nin uygulanması															
Son testlerin uygulanması															
SMS gönderme															
İzlem testlerinin uygulanması															
Verilerin analizi ve yorumlanması															
Tez yazımı ve sunumu															

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Adem	Uyruğu	T.C.
Soyadı	SÜMEN	Tel no	5374695700
Doğum tarihi	01.03.1985	e-posta	ademsumen@akdeniz.edu.tr

Eğitim Bilgileri

Mezun olduğu kurum		Mezuniyet yılı
Lise	Kale Anadolu Lisesi	2002
Lisans	Muğla Üniversitesi, Fethiye Sağlık Yüksekokulu	2007
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü	2014
Doktora	Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü	2019

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre (yıl-yıl)
S. Memuru / Yoğun Bakım	Antalya Özel Anadolu Hastanesi	2007 - 2008
Hemşire / Dahiliye Servisi	Akşehir Devlet Hastanesi	2008 - 2008
Hemşire / Acil Servis	Manavgat Devlet Hastanesi	2008 - 2016
Hemşire / Süpervisör	Manavgat Devlet Hastanesi	2016 - 2018
Öğretim Görevlisi	A.Ü. Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi	2018 -

Yabancı Dilleri	Sınav türü	Puanı
ÜDS	İngilizce	55.00

Proje Deneyimi

Proje Adı	Destekleyen kurum	Süre (Yıl-Yıl)
Denizcilik Lisesi Öğrencilerine Deri kanseri Konusunda Verilen Eğitimin Bilgi ve Davranışlarına Etkisi (Proje No: 2013.02.0122.007)	Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi	2013 - 2014
Sosyal Bilişsel Teoriye Temellendirilmiş Çocuğumu Güneşten Koruyorum Programının Ebeveyn Davranışlarına Etkisi (Proje No: TDK-2018-3501)	Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi	2018 - 2019

Yayınlar ve Bildiriler:

Yayınlar

1. **Sümen A**, Öncel S. Assessment of reliability and validity of the Parental Sun Protection Scales in Turkish population. *Clin Exp Health Sci* 2018;8(4): 245-255.
2. Tuzcu A, **Sümen A**, Demir Avcı Y. Kanser tarama programlarına katılımı artırmada bir sağlık davranış değişim modeli: Precede-Proceed. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2018;15(1): 45-50. doi: 10.5222/HEAD.2018.045
3. **Sümen A**, Öncel S. Development of sun protection behaviors in preschoolers: A systematic review [Anaokulu öğrencilerinde güneşten korunma davranışlarının geliştirilmesi: Sistematik derleme]. *TURKDERM* 2018;52(2): 56-63. doi: 10.4274/turkderm.79346
4. Öncel S, **Sümen A**. Adaptation of the scale for health promoting schools to turkish society: Validity and reliability study. *Türkiye Klinikleri J Med Sci* 2018;38(1): 46-56. doi: 10.5336/medsci.2017-58132
5. **Sümen A**, Öncel S. Türkiye'de cilt kanseri ve güneşten korunmaya yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci* 2018;10(1): 59-69. doi: 10.5336/nurses.2017-56858
6. **Sümen A**. Florence Nightingale Yemini ile Uluslararası Hemşirelik Andı'nın karşılaştırılması ve etik ilkeler açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics* 2017;25(2): 43-8. doi: 10.5336/mdethic.2017-56039
7. **Sümen A**, Öncel S. Factors that affect healthy lifestyle behaviors of high school students in Turkey: A systematic review. *Eur J Ther* 2017;23(2): 74-82. doi: 10.5152/EurJTher.2017.04044
8. Öncel S, **Sümen A**. Türkiye'de halk sağlığı hemşireliği alanında yürütülen lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics* 2017;3(1): 20-8.
9. **Sümen A**, Öncel S. Population-based public health nursing practice (intervention wheel) and instances from Turkey. *TAF Prev Med Bull* 2016;15(5): 473-477. doi: 10.5455/pmb.1-1456519304
10. **Sümen A**, Öncel S. Effect of skin cancer training provided to maritime high school students on their knowledge and behaviour. *Asian Pac J Cancer Prev* 2015;16(17): 7769-7779. doi: 10.7314/APJCP.2015.16.17.7769
11. **Sümen A**, Öncel S. Deri kanseri ve güneşten korunmaya yönelik öğrencilerle ilgili yapılan çalışmalar: literatür incelemesi. *DEUHFED* 2014;7(2): 78-91.

Bildiriler

1. Çiçek SN, Özerli AN, **Sümen A**, Teskereci G. Hemşirelik Öğrencilerinde Yabancı Dil Algısı: Bir Metafor Çalışması. 18. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi, Sözel Sunum, 25-27 Nisan 2019, Afyon, Türkiye
2. Demirgil ÖK, Balci T, Kardeşoğlu S, Tokar M, Aslan K, Teskereci G, **Sümen A**. Hemşirelik Öğrencilerinin İletişim Becerileri ve Empatik Eğilim Davranışlarının Meslek Seçimi Üzerine Etkisi. 18. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi, Sözel Sunum, 25-27 Nisan 2019, Afyon, Türkiye
3. Esirgenler A, Abdullah Ş, **Sümen A**, Teskereci G. Son ile Başlangıç Arasında Kalmış Bir Durum: Ölüm. 18. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi, Poster Sunum, 25-27 Nisan 2019, Afyon, Türkiye
4. Aksoy S, Ergen Z, Ala MM, Üzüm F, Teskereci G, **Sümen A**. Hemşirelik Öğrencilerinin Mesleğe Yönelik İmaj Algılarının ve Tutumlarının İncelenmesi. 18. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi, Poster Sunum, 25-27 Nisan 2019, Afyon, Türkiye
5. **Sümen A**, Öncel S. Türkiye'de Lisansüstü Hemşirelik Tezlerinde Sosyal Bilişsel Teorinin Kullanımı: Sistemik İnceleme. 2. Uluslararası 20. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Poster Sunum, 13-17 Kasım 2018, Antalya, Türkiye
6. **Sümen A**, Öncel S. Ebeveynlerin Cilt Kanserine İlişkin Bilgi Düzeyleri, Güneşten Korunma Davranışları ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. 1. Uluslararası 2. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresi, Sözel Sunum, 23-26 Nisan 2018, Ankara, Türkiye
7. **Sümen A**, Öncel S. Anaokulu öğretmenlerinin cilt kanseri ile ilgili risk algıları, bilgi düzeyleri ile kendilerine ve öğrencilerine yönelik güneşten korunma davranışları. 5. Uluslararası 16. Ulusal Hemşirelik Kongresi, Sözel Sunum, 08-11 Kasım 2017, Ankara, Türkiye
8. **Sumen A**, Oncel S. Adaptation of the scale for health promoting schools to turkish society: validity and reliability study. First International Conference on Nursing, Oral Presentation, 16-18 March 2017, Antalya, Turkey
9. **Sümen A**, Öncel S. Ebeveyn güneşten koruma ölçekleri'nin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. 1. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Kongresi, Sözel Sunum, 20-22 Nisan 2017, Ankara, Türkiye
10. **Sumen A**, Oncel S. Population-based public health nursing practice (intervention wheel) and instances from Turkey. 4th World Conference on Psychology and Sociology, 26-28 November 2015, Rome, Italy

11. **Sümen A, Öncel S.** Türkiye'de lise öğrencilerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını etkileyen faktörler: literatür inceleme. 1. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresi, Poster Sunum, 17-20 Haziran 2015, İzmir, Türkiye
12. **Sümen A, Tuzcu A., Avcı Y.** Kansere tarama davranışlarına yönelik Precede Proceed modeli ile yapılan çalışmalar: sistematik inceleme, 17. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Sözel Sunum, 20-24 Ekim 2014, Edirne, Türkiye
13. **Sümen A, Öncel S.** Denizcilik lisesi öğrencilerine cilt kanseri konusunda verilen eğitimin bilgi ve davranışlarına etkisi. 17. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Poster Sunum, 20-24 Ekim 2014, Edirne, Türkiye
14. **Sümen A, Öncel S.** Türkiye'de Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmalar: sistematik inceleme. 16. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Poster Sunum, 27-31 Ekim 2013, Antalya, Türkiye
15. **Sümen A, Öncel S.** Deri kanseri ve güneşten korunmaya yönelik öğrencilerle ilgili yapılan çalışmalar: literatür taraması. 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Poster Sunum, 2-6 Ekim 2012, Bursa, Türkiye